

ОСВІТНІЙ ФАКТОР

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ЖУРНАЛ
№4(16), 2025

Засновник громадська організація «Спілка освітян України»

Головний редактор, науковий консультант, доктор педагогічних наук
Вербицький В.В.

Літературний редактор, коректор
Петлицька В.П.

Редакційна колегія

Бардин М.Я., кандидат філософських наук;
Безусько А.Г., кандидат біологічних наук, доцент;
Бех І.Д., академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор;
Бордюг Н.С., доктор педагогічних наук, професор;
Вербицька О.В., методист в/к НЕНЦ, заслужений учитель України;
Драган О.А., методист в/к НЕНЦ;
Захарченко Г.І., заступник голови ГО «Спілка освітян України»;
Кацурак В.П., заступник директора з навчально-виховної роботи НЕНЦ;
Кириченко В.І., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;
Кліменко В.І., заступник директора з навчально-методичної роботи НЕНЦ;
Корнієнко А.В., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;
Костенко С.О., доктор біологічних наук, доцент;
Лещенко М. П., доктор педагогічних наук, професор;
Лорен Спіт, доктор філософії (PhD);
Мачуський В.В., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;
Медведева Т.В., кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник;
Педан Ю.Ф., директор Дніпропетровського обласного еколого-натуралістичного центру;
Петлицька В.П., методист НЕНЦ;
Первушевська І.О., заслужений працівник освіти України;
Просіна О.В., кандидат педагогічних наук, доцент;
Сапіга Ю.С., директор БО «Грін Крос Україна»;
Семенченко Н.І., заступник голови ГО «Спілка освітян України»;
Цюнь Л.О., методист в/к НЕНЦ;
Шкільна І.М., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;
Щепкін Є.Ю., методист НЕНЦ.

Журнал можна передплатити, придбати за адресою:
м. Київ-74, вул. Вишгородська, 19, НЕНЦ

Всеукраїнський науково-педагогічний журнал «ОСВІТНІЙ ФАКТОР».
Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення
№ 962 від 21.03.2024 р. «Ідентифікатор медіа» – R30-03714

Виходить з 2022 р.

Підписний індекс 76964

Рукописи не рецензуються й не повертаються.

Деякі матеріали друкуються в порядку обговорення.

Статті журналу відтворено з авторських оригіналів. Відповідальність за грамотність,
автентичність цитат, достовірність фактів та посилань несуть автори статей.

Адреса редакції: 04074, м. Київ, вул. Вишгородська, 19, НЕНЦ
Тел./факс 430-0260. Тел. 430-0064, 430-2222
<https://nenc.gov.ua>, E-mail: nenc@nenc.gov.ua

Надруковано в ТОВ «НВП «Інтерсервіс».
Підготовлено до друку 24.10.2025

ЗМІСТ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРИРОДООХОРОННОГО ВИХОВАННЯ

ВЕРБИЦЬКИЙ В.В. 4

РОЗДІЛ I. ПЕДАГОГІЧНІ НАПРАЦЮВАННЯ

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКИХ УСТАНОВОК У ШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

АНДРЕЄВ С.С.,

АНДРЕЄВА В.Г. 9

ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ІЩЕЙКІН Т.Є. 13

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ – ШЛЯХ ДО УСПІХУ

СУСАХІНА Л.В. 14

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ЯК СКЛАДОВА ВНУТРІШНЬОЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ В ЗАКЛАДІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

САМОЙЛОВА І.А. 17

СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК ЧИННИК УСПІШНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

ПОЛОГА В. 21

РОЗДІЛ II. ПРИРОДНИЧА ОСВІТА

ЕКОЛОГІЧНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ДОНЕЦЬКОГО КРАЮ КРІЗЬ ПРИЗМУ АВТОРСЬКИХ ПРОГРАМ: ВІД «ФІТОКОДУ НАЦІЇ» ДО «ПАРОСТКА PRO»

ГНИБІДА А.С. 24

НА ПЕРЕТИНІ НАУКИ, ОСВІТИ Й ГРОМАДИ: KEYC ОСВІТНЬОГО ЕКОПРОЄКТУ «БОСОНІЖ ДО ГАРМОНІЇ»

ГНИБІДА О.А. 26

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ДОЗВІЛЛЯ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

БИЦЬКО Т. 28

ГАРДЕНОТЕРАПІЯ: ЗЦІЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЧЕРЕЗ ПРИРОДУ

ПУГАЧОВА І.Я. 30

РОЗДІЛ III. ІННОВАЦІЇ

ВИКЛИКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

БАРАБОЛЯ О.В.,

ЛЯШЕНКО В.В. 33

ІННОВАЦІЇ ТА ТРАДИЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ: ЯК ЗНАЙТИ БАЛАНС І ДОСЯГТИ ЯКОСТІ

НЕСМАШНА В.С. 35

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ТА ІННОВАЦІЇ
У ПРИРОДНИЧІЙ ОСВІТІ: ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАННЯ

ГОРБАНЬ Н.І., САМОХВАЛОВА Л.В.	36

РОЗДІЛ IV. ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІВ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ КОРОЛЬЧУК О.С.	38
ГЕЙМІФІКАЦІЯ ТА ДОПОВНЕНА РЕАЛЬНІСТЬ. ЯК AR/3D ЗМІНЮЄ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ В НУШ СИДОРЕНКО В.	41

РОЗДІЛ VI. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

РОЗВИТОК ОБДАРОВАНОСТІ УЧНІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ СУЧАСНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ГАЛЬЧЕНКО М.О.	43

РОЗДІЛ VII. 100-РІЧЧЯ ЮННАТІВСЬКОГО РУХУ УКРАЇНИ

100 РОКІВ РАЗОМ ІЗ ПРИРОДОЮ: ВНЕСОК БЕРЕЗІВЩИНИ У ЮННАТІВСЬКИЙ РУХ КЛЕПАНЧУК Т.В.	48
МОВА КВІТІВ НАДИХАЄ АНТОНЮК Н.В., ДУДАРЧУК Л.А.	49
ФЛАГМАН ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ВОЛИНИ. КРІЗЬ ВИКЛИКИ ДО ПЕРЕМОГ ОСТАПЧУК В.А.	51
ДОСВІД ІЗ ПОЗАШКІЛЛЯ У ДОРΟΣЛЕ ЖИТТЯ ШИНКАРУК Г.В.	56
КРІЗЬ ВИКЛИКИ ДО ПЕРЕМОГ! КОРОТКА Т.О.	58
РОЗВИТОК ЮННАТІВСЬКОГО РУХУ НА КІРОВОГРАДЩИНІ КРОТЕНКО О.М.	60

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРИРОДООХОРОННОГО ВИХОВАННЯ

Володимир Вербицький,

*доктор педагогічних наук, професор,
директор Національного еколого-натуралістичного центру
учнівської молоді МОН України,
голова ГО «Національна спілка освітян України»*

Вступ

Концепція природоохоронного виховання є стратегічно необхідною для формування екологічно відповідального суспільства, підготовки фахівців для відновлення і стійкого управління природними ресурсами та забезпечення виконання національних і міжнародних зобов'язань у сфері сталого розвитку.

Дана Концепція визначає систему цілей, принципів, змістових компонентів і механізмів впровадження природоохоронного виховання в закладах освіти та громадах з метою формування екологічної грамотності, екологічної культури й практичних компетентностей у громадян різних вікових груп.

Зміст Концепції спрямований на реалізацію трьох ключових цілей:

- формування системних знань про екологічні процеси та загрози;
- розвиток практичних компетентностей для моніторингу, оцінки та відновлення екосистем;
- виховання громадянської відповідальності і здатності до колективних дій задля сталого розвитку.

Зміст концепції реалізується через поєднання активних педагогічних методик: проектна діяльність, польові й лабораторні практики, інтерактивні сесії та цифрові інструменти, що забезпечують формування як знань, так і поведінкових моделей

Мета природоохоронного виховання

Формування у особистості екологічної свідомості, відповідальної поведінки та активної громадянської позиції щодо збереження природних ресурсів і сталого розвитку.

Завдання:

- Формувати у здобувачів освіти, громадян етичних уявлень про природу та міжпоколінну відповідальність.
- Розвивати практичні навички екологічно безпечної поведінки (сортування, енергоощадність, догляд за зеленою інфраструктурою, тощо).

➤ Стимулювати участь у громадських ініціативах (волонтерство, citizen science, локальні проекти).

➤ Сприяти формуванню ціннісного ставлення до екосистемних послуг і місцевого природного середовища з метою збереження та сталого використання природних ресурсів.

Досвід інших країн

Eco-Schools / Green Flag (FEE) — системна модель: сім кроків змін, учнівське лідерство, оцінювання та міжнародне визнання. Добре масштабується від дитсадка до університету (EcoCampus).

Forest Schools / outdoor early-years (Данія, Великобританія, Фінляндія) — довгострокове навчання на природі зі спрямованістю на розвиток автономії, пізнання й емоційного зв'язку з природою; розвиток емоційного інтелекту (ERIC, courier.unesco.org).

Outdoor education & Nordic model (Швеція/Фінляндія/Норвегія) — системні програми навчання на відкритому повітрі в школах (Taylor & Francis Online, SpringerLink)

Green campuses / EcoCampus (університети, UK та ін.) — інтеграція сталої практики в інфраструктуру університету (енергоефективність, кампус-сади, student-led projects). (Eco Schools, Academia)

Професійний розвиток вчителів (UNESCO/case studies) — системні програми підготовки та підвищення кваліфікації викладачів з ESD (комбінування теорії з польовими методиками та community projects). (unesdoc.unesco.org, archive.erisee.org)

Конкретні кейси (коротко)

UK — Eco-Schools та локальні кейси: приклади шкіл, які через Eco-Schools досягли зниження відходів, збільшення екологічної активності учнів та отримали Green Flag. (sustainabilityexchange.ac.uk, Eco Schools)

Данія / Фінляндія — Forest Schools: системні програми на ранніх стадіях освіти, позитивні результати у розвитку командної роботи, мотивації до навчання. (ERIC, courier.unesco.org)

Nordic outdoor education (огляд): систематичні outdoor-програми у школах пов'язані з кращим психо-соціальним розвитком і більшою екологічною свідомістю. (Taylor & Francis Online)

Чому ці практики працюють (коротко)

- поєднання практики + реального впливу (діти роблять видимі зміни у своєму середовищі);
- учнівське/громадське лідерство — участь у проєктах стимулює відповідальність;
- інтеграція в шкільну/університетську систему — щоб практика не була «одноразовою акцією», а стала частиною програми;
- підготовка вчителя і методична підтримка;
- оцінювання та визнання (сертифікати, Green Flag, публічні звіти).

Значення природоохоронного виховання в сучасному світі

Природоохоронне виховання виконує роль фундаментальної основи для формування екологічної свідомості та культури суспільства, адже саме від рівня екологічної освіченості залежить здатність людства зберегти навколишнє середовище для майбутніх поколінь. Сучасний світ стикається з масштабними викликами: глобальним потеплінням, зменшенням біорізноманіття, деградацією ґрунтів, дефіцитом прісної води та забрудненням атмосфери. У таких умовах природоохоронне виховання не лише дає знання про природу, але й формує активну життєву позицію, орієнтовану на збереження довкілля.

Основні аспекти значення природоохоронного виховання такі:

1. Системне розуміння взаємозв'язків у природі.

Природоохоронне виховання формує цілісне уявлення про складні зв'язки між усіма компонентами біосфери – ґрунтом, водою, повітрям, рослинним і тваринним світом, а також про взаємозалежність між природними процесами та діяльністю людини. Людина починає усвідомлювати свою відповідальність за збереження балансу у глобальних екосистемах та розуміти, що навіть незначні зміни у природному середовищі можуть мати довготривалі та масштабні наслідки. Такий підхід сприяє формуванню екологічного мислення та передбачливості, коли кожна дія оцінюється з точки зору її впливу на довкілля.

Важливим аспектом є виховання природоохоронної відповідальності – усвідомлення моральних та правових норм природокористування, здатність приймати рішення на користь збереження природи. Це проявляється у свідомому виборі способу життя: зменшенні споживання природних ресурсів, використанні екологічно безпечних технологій, мінімізації кількості відходів, популяризації природоохоронних ініціатив.

2. Розвиток здатності до адаптації та протидії екологічним загрозам.

Сучасне суспільство стикається з численними викликами – від зміни клімату та глобального потепління до стихійних лих, таких як посухи, повені, урагани чи лісові пожежі. Природоохоронна освіта і виховання навчають дітей і дорослих діяти раціонально в умовах кризових ситуацій, формують навички швидкого реагування, підвищують рівень готовності до природних та техногенних катастроф. Такі компетентності важливі не лише для особистої безпеки, а й для підвищення стійкості суспільства загалом. Люди, які мають належний рівень екологічної культури, здатні координувати спільні дії у надзвичайних ситуаціях, запобігати екологічним катастрофам та зменшувати їхні негативні наслідки.

3. Формування навичок раціонального природокористування.

Раціональне використання природних ресурсів є фундаментом сталого розвитку. Природоохоронна освіта і виховання виховують бережливе ставлення до води, ґрунтів, лісів, повітря та енергії, формують навички ощадливого споживання та відновлення ресурсів. Важливу роль відіграють знання та практичні вміння, пов'язані з енергоефективністю, сортуванням сміття, вторинною переробкою матеріалів, утилізацією небезпечних відходів та використанням відновлюваних джерел енергії. Розвиток такої культури починається на рівні буденної свідомості, з побутових звичок і поступово переходить на рівень виробництва, промисловості та державної політики.

Проблеми природоохоронного виховання в Україні

Серед основних проблем сучасної системи природоохоронного виховання в Україні фахівці виділяють:

- недостатню інтеграцію екологічних знань у навчальні програми;

➤ відсутність системності у вихованні екологічної культури, що призводить до фрагментарності знань і нерозуміння практичного значення екологічних дій;

➤ обмежене фінансування природоохоронних заходів, що ускладнює створення сучасної навчальної бази, екологічних лабораторій, клубів та проектів;

➤ низьку екологічну свідомість серед частини населення, що зумовлює пасивність у питаннях збереження природи;

➤ невисоку популяризацію екологічних ідей у ЗМІ та цифровому середовищі, що знижує інтерес молоді до екологічної тематики;

➤ недостатню співпрацю між державними структурами, освітніми закладами та громадськими організаціями для створення єдиної системи природоохоронної освіти.

Шляхи подолання проблем природоохоронного виховання в Україні

Подолання існуючих труднощів у сфері природоохоронного виховання потребує комплексного підходу, що включає реформування освітніх і навчальних програм, підвищення рівня фінансування, розвиток громадських ініціатив та налагодження співпраці між усіма учасниками освітнього процесу.

1. Інтеграція екологічних знань у всі рівні освіти:

– модернізація змісту навчальних програм;

– розробка сучасних підручників і посібників з акцентом на практичне застосування екологічних знань у повсякденному житті;

– міждисциплінарний підхід, включення екологічних тем у навчальні програми усіх освітніх галузей, а також позашкільну роботу;

– використання інтерактивних методів, організація уроків/занять-досліджень, тренінгів, квестів, рольових ігор та проектної діяльності.

2. Формування системності та комплексного підходу:

– впровадження еко-програм, створення довгострокових планів з охорони довкілля в кожному закладі освіти, що охоплюють навчання, практику та моніторинг результатів;

– створення екологічних клубів і гуртків, залучення дітей до природоохоронної

діяльності через ДЕП, учнівські організації та спільні проекти з громадами;

– постійний моніторинг, застосування оцінки екологічної компетентності здобувачів освіти як частини загальної системи оцінювання.

3. Збільшення фінансування природоохоронної освіти:

– державні та місцеві гранти, виділення коштів на створення навчальних лабораторій, екологічних центрів, об'єктів захищеного ґрунту, компостних станцій та інших практичних об'єктів;

– залучення бізнесу, розвиток корпоративної соціальної відповідальності, партнерство з компаніями для фінансування екологічних акцій та конкурсів.

4. Підвищення екологічної свідомості населення:

– масові інформаційні кампанії, проведення освітніх програм у ЗМІ та соцмережах, популяризація прикладів екологічно відповідальної поведінки;

– організація екофестивалів та виставок, проведення заходів, що привертають увагу до проблем довкілля засобами візуального мистецтва, залучаючи науку та інновації;

– екопросвіта для батьків, створення спільних програм для родин.

5. Активне використання цифрових технологій:

– електронні курси та платформи, розробка безкоштовних онлайн-курсів з екології, інтерактивних додатків і віртуальних лабораторій;

– медіапроекти та блоги, підтримка молодіжних екоблогів, відеороликів та сторінок у соцмережах для популяризації природоохоронних ідей;

– гейміфікація, використання елементів гри для підвищення інтересу дітей та підлітків до природоохоронної тематики.

6. Розвиток партнерських ініціатив:

– співпраця між закладами освіти і громадами;

– організація спільних проектів із висаджування дерев, сортування відходів, очищення територій;

– партнерство з науковцями та екоекспертами;

– проведення лекцій, семінарів та майстер-класів для здобувачів освіти;

– розвиток волонтерських природоохоронних команд у закладах освіти.

Принципи природоохоронного виховання

Екологічна грамотність передбачає формування комплексних знань про довкілля та сучасні екологічні проблеми, що дає змогу усвідомлювати масштаби й наслідки антропогенного впливу на природу. Важливою складовою є усвідомлення цінності природи та виховання емоційного зв'язку з навколишнім середовищем, що стимулює бережливе ставлення до ресурсів і біорізноманіття.

Не менш важливим є розвиток відповідальності та активної громадянської позиції, яка ґрунтується на розумінні ролі кожної людини у збереженні екосистем. Для цього знання повинні мати практичне застосування: здобувачі освіти беруть участь у природоохоронних заходах, дослідницьких проєктах, волонтерських ініціативах.

Концепція сталого розвитку та загальнолюдські цінності мають стати основою природоохоронного виховання, сприяючи формуванню гармонії між потребами суспільства та ресурсами планети. Важливо, щоб це виховання було систематичним, здійснювалося на всіх рівнях освіти та тривало впродовж усього життя людини.

Міждисциплінарність є ще одним ключовим принципом: екологічні знання інтегруються в різні навчальні предмети, що дозволяє формувати цілісне розуміння взаємозв'язків у природі. Водночас поєднання глобального та локального підходів забезпечує усвідомлення як світових, так і регіональних екологічних викликів.

Ефективність природоохоронного виховання значно підвищується завдяки партнерству — співпраці закладів освіти, громади, органів влади та громадських організацій, які спільно працюють над впровадженням природоохоронного виховання та практичних природоохоронних ініціатив.

Основні напрями природоохоронного виховання

1. Освітній напрям. Цей напрям передбачає систематичне включення екологічної тематики у зміст навчальних дисциплін усіх освітніх галузей, насамперед, включення в зміст екологічної освіти ключових понять, які відображають особливості екологічної освіти в інтересах сталого розвитку: сталий розвиток, екологічний імператив, еколого-правова відповідальність, екологічна

етика, соціоприродна екологічна система, екологічна якість навколишнього середовища, природна та культурна спадщина. Здобувачі освіти не лише отримують теоретичні знання про природні процеси та закони, а й усвідомлюють взаємозалежність між діяльністю людини та станом довкілля. Важливим елементом освітнього напрямку є використання міжпредметних зв'язків, інтеграція екологічних знань у STEAM-освіту, організація навчальних проєктів і дискусійних клубів. Крім того, здобувачів освіти залучають до аналізу реальних екологічних ситуацій, вивчення екологічних проблем свого регіону та пошуку рішень.

2. Практичний напрям. Його основне завдання – перетворити теоретичні знання на конкретні дії. Це можуть бути екологічні акції з прибирання територій, сортування сміття, створення та догляд за зеленими зонами та шкільними садами, впорядкування парків та скверів. Важливим аспектом є проведення природоохоронних експедицій, участь у висаджуванні дерев, облаштування компостних ям та організація об'єктів захищеного ґрунту. Практичні заходи формують у дітей почуття відповідальності за стан навколишнього середовища, розвивають навички командної роботи та лідерства.

3. Дослідницький напрям. Здійснюється через проведення досліджень, спостережень і моніторингу стану довкілля. Це можуть бути вимірювання рівня забруднення повітря, води та ґрунтів, ведення фенологічних календарів, дослідження біорізноманіття місцевої флори та фауни, спостереження за сезонними змінами природи. Створення учнівських науково-дослідних проєктів допомагає поєднати навчання з реальною природоохоронною діяльністю. Результати таких досліджень можна презентувати на конкурсах, конференціях або використовувати як рекомендації для покращення стану довкілля.

4. Інформаційно-просвітницький напрям. Цей напрям спрямований на поширення екологічних знань і формування екологічної свідомості в суспільстві. Використовуються сучасні медіа-інструменти: створення інформаційних буклетів, відеороликів, онлайн-кампаній у соціальних мережах, блогів та інтерактивних платформ. Організуються тематичні дні, екофестивали, творчі виставки, конкурси

плакатів, флешмоби та освітні марафони. Інформаційно-просвітницькі заходи сприяють популяризації ідей сталого розвитку та відповідального ставлення до природи серед молоді та громадськості.

5. Соціальний напрям. Він полягає у формуванні культури спільної відповідальності за стан природи через активну участь у громадських ініціативах та волонтерських рухах. Це може включати партнерські проекти зі школами, місцевими громадами, природоохоронними організаціями та екологічними фондами. Соціальний напрям розвиває у здобувачів освіти уміння працювати в колективі, організовувати спільні акції, реалізовувати довгострокові програми природоохоронного розвитку, брати участь у національних і міжнародних природоохоронних кампаніях.

Очікувані результати природоохоронного виховання

1. Підвищення рівня обізнаності здобувачів освіти щодо екологічно безпечного способу життя, сталого розвитку. Зростання рівня екологічної свідомості громадян. У результаті системного природоохоронного виховання формується глибоке розуміння ролі природи у житті людини та необхідності гармонійного співіснування з нею. Громадяни починають усвідомлювати власний вплив на довкілля, розуміють зв'язки між антропогенною діяльністю та змінами у природних екосистемах, що веде до більш відповідального підходу до споживання ресурсів та збереження природного середовища.

2. Підвищення рівня екологічної культури суспільства. Очікується, що екологічна культура стане важливим компонентом повсякденного життя людей. Проявом цього будуть практичні дії щодо зменшення використання одноразових матеріалів, підтримки чистоти навколишнього середовища, участі в програмах зі збереження природних

ресурсів, активного впровадження принципів «Zero Waste» та енергоефективності.

3. Набуття практичних навичок і вмінь. Здобувачі освіти та громадяни зможуть ефективно застосовувати на практиці знання з енергозбереження, ощадливого використання води та електроенергії, сортування побутових відходів, компостування та вторинної переробки матеріалів. Вони отримають досвід участі у різних екологічних акціях, волонтерських програмах, науково-дослідних і моніторингових проєктах. Це сприятиме формуванню активної життєвої позиції.

4. Зміцнення зв'язку між закладами освіти та громадою. Спільні природоохоронні ініціативи, проєкти та акції створюють ефективну взаємодію між школами, університетами, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та бізнесом. Такі партнерства дозволяють реалізувати масштабні екологічні проєкти – від озеленення міст до розробки локальних програм зі збереження ресурсів та біорізноманіття.

5. Формування нового покоління екологічно відповідальних громадян. Природоохоронне виховання має на меті створити покоління людей, здатних приймати екологічно виважені рішення та впроваджувати принципи сталого розвитку в усіх сферах життя – від особистого побуту до державної політики та бізнесу. Це покоління буде орієнтоване на інновації, природоохоронні технології та партнерство у сфері охорони довкілля.

6. Підвищення конкурентоспроможності країни у міжнародному екологічному просторі. Суспільство з високим рівнем екологічної культури здатне відповідати сучасним викликам, впроваджувати зелені технології та розвивати економіку, що ґрунтується на принципах раціонального природокористування.

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКИХ УСТАНОВОК У ШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

Андрєєв Сергій Сергійович,

*вчитель географії Комунального закладу «Кам'яноярський лицей»
Чугуївської міської ради Харківської області*

Андрєєва Валентина Григорівна,

*вчитель історії Комунального закладу «Кам'яноярський лицей»
Чугуївської міської ради Харківської області*

Анотація: у статті аналізується роль сім'ї та школи у формуванні суспільних установок у шкільній освіті, зокрема вплив сімейних цінностей на особистісний розвиток дитини. Досліджується взаємодія традиційних сімейних цінностей із цінностями, які пропагуються в шкільному середовищі, наголошуючи на проблемі суперечливих взаємодій. Автори закликають до переосмислення педагогічних підходів та освітніх програм, пропонуючи інклюзивний підхід, що враховує різноманіття сучасних сімейних форм, а не лише традиційну нуклеарну сім'ю. У статті підкреслюється, що успішне формування особистості учня та поважне ставлення до сімейних цінностей можливе лише за тісної та активної співпраці між школою та сім'єю.

Ключові слова: сімейні цінності, шкільна освіта, громадські установки, соціалізація, взаємодія сім'ї та школи.

Сім'я традиційно розглядається як один з основних осередків суспільства, граючи ключову роль у соціалізації індивідів, формуванні їх цінностей та світосприйняття. В умовах зростаючої соціальної нестабільності актуальність дослідження теми сімейних цінностей у контексті освітнього процесу зростає багаторазово. Сімейні цінності формують світогляд, переконання й ставлення підлітків до навколишнього світу, що значно впливає на їх академічну успішність та соціалізацію у позашкільній діяльності.

У суспільстві спостерігається значна трансформація сімейних структур та цінностей. Це обумовлено соціальними, економічними та технологічними змінами, що впливають на виховання підростаючого покоління. Роль сім'ї у формуванні особистості дитини залишається незаперечною, проте її взаємодія зі школою потребує ретельного аналізу. Тому необхідне виявлення впливу сімейних цінностей

в розвитку особистості дитини та формування його громадських установок у контексті шкільної освіти. Проблема дослідження полягає у невідповідності, а іноді суперечливому взаємодії традиційних сімейних цінностей та цінностей, що просуюються у шкільному середовищі.

Визначення основних понять є першим кроком для глибокого розуміння теми. Під «сім'єю» мається на увазі соціальна група, що складається з двох й більше осіб, пов'язаних кровними узами чи юридичними зобов'язаннями, які забезпечують турботу та підтримку один одному, «сімейні цінності» являють собою сукупність моральних та етичних принципів, норм та ідеалів, переданих з покоління в покоління, таких як любов, повага, відповідальність та взаємодопомога. Нарешті, «освіта» – процес передачі знань, умінь та соціокультурних норм, що здійснюється як у шкільних, так й у сімейних контекстах [1, с. 170].

Сімейні цінності є складною системою норм, переконання та принципів, що регулюють взаємини в сім'ї та визначальних її функціонування. Існує кілька підходів до визначення цих цінностей.

У традиційній соціології сім'я розглядалася як базовий соціальний осередок суспільства, функції якого включали репродуктивну, економічну, виховну та емоційно-психологічну підтримку членів сім'ї.

У цьому контексті сімейні цінності визначалися як сукупність норм, переконань й принципів, що регулюють взаємини в сім'ї та забезпечують її стабільність й функціонування. До таких цінностей відносили вірність, любов, повага, взаємодопомога, відповідальність за дітей та наступність поколінь.

У сучасному багатокультурному суспільстві сімейні цінності становлять собою мозаїку різних традицій та переконань. Тому акцент

повинен зрушуватись із нав'язування однієї моделі «ідеальної» сім'ї на формування поважного відношення до різноманітності сімейних форм та здатності до толерантної взаємодії з людьми з різних культурних та соціальних груп.

Сім'я є першим інститутом соціалізації, в якому дитина засвоює основні соціальні навички та вчиться взаємодіяти з навколишнім світом [2, с. 260].

Високий рівень сімейних цінностей сприяє розвитку таких якостей, як емпатія, відповідальність та самоконтроль у школярів. Саме через сімейне виховання закладаються основи моральних та етичних норм, а також формується самооцінка та особистісна ідентичність дитини.

Цінності формуються під впливом історичних, соціокультурних та економічних умов й можуть змінюватись в залежності від часу та місця. Сімейні цінності відіграють визначальну роль у формуванні особистості дитини, надаючи глибокий та багатосторонній вплив на його розвиток.

Заглибимось в розуміння важливості сімейних цінностей в освіті, а також формуванню ефективніших педагогічних практик, що враховують різноманітність сімейних структур та підтримують взаємодію між сім'єю та школою. Сімейні цінності та стиль виховання, прийнятий в сім'ї, безпосередньо впливають на те, як дитина приймає та реагує на освітній процес. Діти з сімей, де цінуються освіту та старанність, частіше демонструють високу мотивацію до навчання та кращу академічну успішність. У свою чергу, освітні установи відіграють важливу роль у формуванні не тільки академічних, а й соціальних навичок, забезпечуючи простір для взаємодії та спільної діяльності між дітьми з різних сімейних та соціальних верств. Сімейні цінності є комплексом норм й ідеалів, які визначають відносини всередині сім'ї та визначають її місце в суспільстві. Сімейні цінності не існують у вакуумі, вони взаємопов'язані з культурними, соціальними та економічними реаліями суспільства. Культурні фактори, такі як національні традиції та релігійні переконання, визначають специфіку сімейних норм та уявлень про роль сім'ї у суспільстві [3, с. 82].

Репрезентація сімейних цінностей – це процес відображення та демонстрації тих принципів та переконань, які сім'я вважає важливими та значущими для свого існування та розвитку. Цей термін охоплює широкий спектр аспектів, включаючи спілкування, традиції, поведінку та

виховання дітей. Справжній механізм сприяє формуванню ідентичності сім'ї, зміцнює її внутрішні зв'язки та може передавати життєво важливі вміння та настанови наступним поколінням. Усвідомлення та активне застосування цих цінностей у повсякденному житті дозволяє створити гармонійне та підтримуюче сімейне середовище [4, с. 200]. Насамперед, репрезентація сімейних цінностей відбувається через взаємодію членів сім'ї.

Репрезентація сімейних цінностей не є статичним процесом, за умов сучасного суспільства цінності можуть змінюватись й адаптуватись в залежності від різних факторів: соціального оточення, культурного контексту та життєвого досвіду членів сім'ї. Тим не менш, саме ця динаміка робить процес передачі цінностей актуальним та живим. Соціальні фактори, включаючи рівень освіти батьків, соціальні статуси та міжпоколінські зв'язки, також впливають на сприйняття та прийняття сімейних цінностей [5, с. 120]. Економічні умови, такі як рівень доходу та фінансова стабільність, визначають можливості сім'ї для дотримання тих чи інших цінностей, для забезпечення якісного освіти та дозвілля для дітей, що у свою чергу відбивається на їх особистісному розвитку та соціальній адаптації [6, с. 300].

Соціалізація є важливим процесом, під час якого індивід засвоює соціальні норми, цінності та ролі, властиві культурі й суспільству, в якому він живе.

Освітня система є одним із ключових інститутів соціалізації, оскільки вона не тільки передає знання та вміння, а й формує соціальні та моральні норми. Школа як соціокультурний простір надає унікальні можливості для формування позитивних соціальних норм. Освітні програми, орієнтовані на інтелектуальне та емоційне виховання, сприяють розвитку критичного мислення та соціальної відповідальності в учнів.

Взаємодія між сім'єю та школою є значимим аспектом у процесі соціалізації дитини [7, с. 158]. Ці два інститути працюють у тандемі, щоб забезпечити сприятливі умови для формування особистості, ефективність соціалізації залежить від узгодженості та спільних зусиль цих двох інституцій. Коли батьки беруть активну участь в освітньому процесі, це позитивно позначається на успішності та соціальній адаптації дітей, формуючи в них упевненість й прагнення до навчання.

Інтеграція сімейних цінностей у освітній

процес вимагає застосування спеціальних педагогічних підходів, що враховують як особливості розвитку дітей, так й специфіку сімейних структур. Один з ефективних підходів – це компетентнісний підхід, який орієнтує навчання на формування у учнів не тільки предметних знань, а й соціальних, особистісних компетенцій, необхідних для успішного життя в сім'ї та суспільстві. У цьому контексті акцент робиться на розвитку таких навичок, як комунікація, співпраця, вміння вирішувати конфлікти та приймати рішення в команді, що прямо співвідноситься із цінностями всередині сімейного простору.

Діяльнісний підхід передбачає активне залучення учнів до освітнього процесу через проектні роботи, рольові ігри, дискусії та інші форми активного навчання. Використання подібних методів сприяє не тільки засвоєнню теоретичних знань про сім'ю та сімейні відносини, а й розвитку практичних навичок взаємодії з сім'єю та побудови гармонійних відносин з оточуючими. Інший перспективний підхід – особистісно-орієнтований, передбачає облік індивідуальних потреб та особливостей кожного учня, враховує його сімейний контекст та особливості виховання.

Традиційний підхід зосереджується на нуклеарній сім'ї та таких цінностях, як вірність, відданість. Функціональний підхід розглядає сім'ю через призму її соціальних функцій. Системний підхід наголошує на взаємодії всіх членів сім'ї.

Сучасний інклюзивний підхід враховує різноманіття сімейних форм та акцентує увагу на важливості толерантності та поваги до індивідуальності.

Успішна практика інтеграції сімейних цінностей у шкільну програму реалізовується через різні дисципліни та позакласні заходи. У рамках уроків літератури та історії вивчаються сімейні історії, літературні твори та історичні джерела, що висвітлюють роль сім'ї в суспільстві. На уроках громадянської освіти проводяться обговорення сімейних цінностей, традицій та проблем, сприяючи формуванню у учнів критичного мислення та вміння аналізувати соціальні явища.

Школа відіграє значну роль у формуванні громадських установок, включаючи уявлення про сім'ю та сімейні цінності. Способи репрезентації сімейних цінностей у освітньому процесі можуть надавати суттєвий вплив на погляди та переконання дітей, формуючи їх відношення до сім'ї та різних сімейних структур. Шкільна

репрезентація сімейних цінностей взаємодіє з іншими факторами, що впливають на формування громадських установок, такими як сімейне виховання, вплив засобів масової інформації та загальної думки. Тому дуже важливо вивчати цей процес у всій його складності та різноманітті, враховуючи взаємодію різних соціальних інститутів.

Сучасне суспільство характеризується збільшенням різноманітності сімейних форм. Поряд із традиційною нуклеарною сім'єю, все більш поширеними стають неповні сім'ї, сім'ї з прийомними дітьми, емансипація та інші форми сімейних стосунків. Це породжує певні протиріччя та проблеми в освітньому процесі, пов'язані з репрезентацією сімейних цінностей у школі та формуванням громадських установок учнів.

Проблема полягає у пошуку балансу між повагою до традиційних сімейних цінностей та визнанням рівноправності різних сімейних структур.

Некоректна репрезентація здатна призвести до дискримінації та відторгнення дітей з інших різноманітних форм сімей, що негативно позначається на їхньому психологічному благополуччі та соціальній адаптації. Необхідно розробляти та впроваджувати освітні програми, які пропагують толерантність та повагу до різноманітності сімейних форм, не ігноруючи при цьому значимість традиційних сімейних цінностей членами суспільства.

Одним із ключових педагогічних завдань є розробка освітніх програм та заходів, орієнтованих на формування поваги до сімейних цінностей. Це може бути досягнуто через впровадження тематичних уроків, присвячених різним аспектам сімейного життя, включаючи традиційні та сучасні форми сім'ї. Взаємодія сім'ї та школи відбувається через організацію громадських заходів, такі як «дні сім'ї», де учні та їх батьків зможуть брати участь у різних активностях, спрямованих на спільну взаємодію та обмін досвідом, конкурс «родина року», виставка сімейних фотографій чи творчість, присвячена сімейним цінностям. Такі заходи сприяють зміцненню зв'язків між школою та сім'єю, формуючи повагу до кожного учасника освітнього процесу.

Успішне формування особистості учня залежить від взаємодоповнюючої співпраці сім'ї та школи. Ефективна репрезентація сімейних цінностей в освітньому процесі вимагає активної взаємодії, використовуючи різноманітні форми комунікації – від традиційних батьківських

зборів до сучасних цифрових платформ. Спільні проекти, такі як свята та культурні заходи, організовані за участю батьків, зміцнюють партнерські відносини та взаєморозуміння, формуючи спільну відповідальність за виховання.

Проблема репрезентації сімейних цінностей у шкільній освіті є багатогранною та критично важливою для формування суспільних установок підростаючого покоління. Проведений аналіз літератури та досліджень однозначно демонструє, що школа грає далеко не другорядну роль у формуванні уявлень учнів про сім'ю, сімейні відносини та різні сімейні структури. Не можна недооцінювати вплив шкільного контексту на формування толерантності та поваги до різноманіття сімейних форм, що існують у сучасному суспільстві. Репрезентація сімейних цінностей у шкільній освіті формує громадські установки, підкреслюючи, що школа відіграє значну роль у формуванні уявлень про сім'ю та сімейні стосунки, а також впливає на толерантність та повагу до різних сімейних структур. Вибір педагогічних підходів, методів роботи з сім'ями та зміст освітніх програм суттєво визначають ефективність цього процесу.

Традиційний підхід, зосереджений переважно на нуклеарній сім'ї, неадекватний реаліям сучасного світу, що характеризується збільшенням числа неповних сімей, сімей із прийомними дітьми, одностатевих пар та інших форм сімейних відносин. Переважання у шкільних програмах застарілих моделей не тільки не сприяє формуванню інклюзивного суспільства, а й може сприяти дискримінації та відторгненню дітей з сімей іншої форми, завдаючи їм психологічний дискомфорт та ускладнюючи їхню соціальну адаптацію. Це підкреслює гостру необхідність переосмислення педагогічних підходів та змісту освітніх програм, орієнтованих на повагу до різноманітності сімейних форм.

Отже, ми можемо констатувати, що є необхідність комплексного підходу до інтеграції сімейних цінностей у шкільну освіту. Це означає відмову від одностороннього його фокусу на традиційних моделях сім'ї та перехід до інклюзивного підходу, що враховує індивідуальні особливості учнів та різноманіття сімейних структур. Успішне формування позитивних громадських установок не є можливим без тісної співпраці школи та сім'ї. Необхідно створювати умови для відкритого діалогу, взаєморозуміння та спільної роботи з виховання дітей. При цьому не слід занижувати значення традиційних сімейних цінностей, таких як взаємодопомога,

відповідальність, повага, але їх потрібно розглядати у широкому контексті різних сімейних форм.

Різноманітні формати взаємодії, так як спільні проекти, батьківські збори, онлайн-платформи, сприяють зміцненню зв'язку між школою та сім'єю, що сприяє формуванню у учнів шанобливого ставлення до сімейних цінностей.

Ефективність процесу формування суспільних установок щонайменше залежить від вибору педагогічних підходів, методів роботи з сім'ями та змісту освітніх програм. Різноманітні формати взаємодії спільні проекти, батьківські збори, онлайн-платформи, культурні заходи, ініціативи, що залучають батьків, сприяють зміцненню зв'язку між школою та сім'єю, формуванню у учнів поважного відношення до сімейних цінностей. Проте лише організації таких заходів недостатньо, необхідно забезпечити їх якісне проведення та продуманий зміст, орієнтований формування толерантності та розуміння різноманітності.

Список використаних джерел

1. Бурлаченко В.П. Взаємодія сім'ї та закладів освіти в контексті вивчення закордонного досвіду. Проблеми шкільної освіти: зб. матеріалів конференції. Київ: НАПН України, 2024. С. 164–172.
2. Вірченко П.В. Роль сімейної культури у шкільному житті: метод. посіб. для студ. Миколаїв: Світ, 2023. 261 с.
3. Шульга О.Т. Цінності виховання в системі «сім'я–школа». Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. 2015. № 1. С. 80–84.
4. Петрук І.С. Цінності сім'ї та школи, їх взаємодія. Освіта майбутнього: зб. матеріалів наук. конф. Донецьк: Донбаський держ. пед. ун-т, 2014. № 1. С. 199–201.
5. Охрименко О.В. Сімейні цінності як фактор виховання підлітка. Сучасні виклики української освіти: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Ужгород: Ужгородський нац. ун-т, 2022. Т. 19, № 4. С. 120–123.
6. Марочко А.Я. Сімейне дозвільне читання: теорія та практика виникнення та становлення ретроінновації: метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. спец. «Педагогіка». Запоріжжя: Хортиця, 2024. С. 297–302.
7. Криворучко Л.С., Ярова О.К. Сімейно-моральні цінності як основа виховання дитини: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Харків: Фоліо, 2024. 163 с.

ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Іщейкін Т.Є.

*канд. екон. наук, доцент
Полтавський державний аграрний університет*

Воєнний стан, запроваджений у зв'язку з повномасштабною збройною агресією РФ проти України, суттєво вплинув на всі сфери суспільного життя, включаючи систему вищої освіти. Українські університети зіткнулися з безпрецедентними викликами, які потребують гнучкості, оперативності та стійкості. Серед основних проблем у вищій освіті, спричинених війною можна виокремити наступні:

1. Порушення доступу до освіти. Знищення або пошкодження закладів вищої освіти внаслідок бойових дій призвело до вимушеного переміщення студентів і викладачів у безпечніші регіони або за кордон та тимчасової втрати зв'язку між здобувачами та викладачами. Так у прифронтових та тимчасово окупованих регіонах спостерігається значне скорочення кількості студентів. Вищі навчальні заклади, розташовані у прифронтових регіонах не акредитували освітні програми через неможливість забезпечити повний цикл навчання [1,2].

2. Перехід на дистанційну та змішану форми навчання. Для дистанційного навчання необхідний постійний доступ до якісного та швидкісного інтернету. На жаль, на сьогодні не всі здобувачі мають для цього рівні можливості (відсутність пристроїв, нестабільне електропостачання), особливо ті, що перебувають у прифронтових регіонах. Ще однією негативною стороною дистанційного формату є втома від онлайн-навчання та низький рівень залучення студентів. Викладачі змушені опанувати цифрові інструменти в умовах стресу, що негативно впливає на ефективність результатів навчальної роботи та ускладнює об'єктивне оцінювання завдань, виконаних онлайн.

3. Психологічні та емоційні виклики. Перебування у постійному стресі через війну підвищує рівень тривожності, викликає депресії та призводить до емоційного вигорання. Через часті повітряні тривоги (ракетні обстріли) неможливо забезпечити повноцінний

навчальний процес. Служба психологічної підтримки вищого навчального закладу повинна розробити програму психоемоційної підтримки для всіх учасників освітнього процесу та проводити регулярні тренінги із психічної стійкості [3].

4. Зміни в освітньому управлінні та політиці. Урядом запроваджено низку тимчасових регуляцій: спрощення процедур атестації, акредитації, зовнішнього контролю. Університети отримали більшу автономію для прийняття рішень відповідно до локальних умов [4].

5. Фінансові труднощі. Скорочення обсягів державного фінансування, зменшення чисельності іноземних і контрактних студентів, а також неможливість залучення інвестицій та міжнародних грантів через ризики. В свою чергу, це негативно впливає на персонал (скорочення ставок викладачів), призводить до зменшення рівня заробітних плат та низької мотивації працівників.

Серед основних викликів з якими стикається вища освіта в умовах воєнного стану можна виділити наступні:

1. Втрата наукового потенціалу. Через війну багато провідних науковців були вимушені виїхати за кордон, скоротилася кількість наукових публікацій, було перервано міжнародне співробітництво. Для розвитку та підтримки наукового потенціалу необхідно створювати умови для дистанційної наукової діяльності. Держава повинна розробити Програму повернення «мозків» — стимулювання науковців повертатися після стабілізації ситуації [5].

2. Питання фізичної безпеки. Нemoжливість стабільного очного навчання через загрозу обстрілів, відсутність належних укриттів у деяких ЗВО, порушення графіку навчання через повітряні тривоги. З метою забезпечення безпеки навчального процесу необхідні інвестиції у створення захищених освітніх просторів та гнучке планування навчального процесу з урахуванням поточної безпекової ситуації.

Війна змусила систему вищої освіти України працювати в умовах невизначеності, ризиків та втрат. Проте університети демонструють адаптивність і стійкість. Для збереження освітнього потенціалу держави необхідно: зміцнювати цифрову інфраструктуру та забезпечувати рівний доступ до дистанційного навчання, підтримувати ментальне здоров'я студентів і викладачів через доступну психологічну допомогу, формувати гнучку нормативну базу, здатну оперативно реагувати на кризові обставини, розширювати міжнародну підтримку та грантові програми для українських ЗВО, інвестувати в безпеку та фізичну стійкість освітніх установ.

Список використаних джерел

1. Гришкова Р.О. Освіта в умовах війни: виклики та адаптація. Освітній дискурс. 2023. №2. С. 15–21.

2. Міністерство освіти і науки України. Аналітичний звіт про стан системи вищої освіти України в умовах воєнного стану [Електронний ресурс]. 2022. Режим доступу: <https://mon.gov.ua>

3. Петрова І.С. Психологічна підтримка студентів під час війни: досвід українських ЗВО. Психологія і суспільство. 2023. №3(98). С. 45–51.

4. UNESCO. Education in emergencies: Ukraine crisis [Електронний ресурс]. – 2022. Режим доступу: <https://unesco.org>

5. Стороженко Н.В. Цифровізація освіти як інструмент збереження навчального процесу в умовах війни. Інформаційні технології в освіті. 2023. №50. С. 10–16.

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ – ШЛЯХ ДО УСПІХУ

Сусахіна Л.В.,

*виконувач обов'язків директора
Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді*

У цій публікації обговорюється поняття «якість освіти» та її значення у позашкільній освіті. Розглядаються форми і методи роботи, які застосовуються педагогічним колективом Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді для підвищення рівня якості освітніх послуг.

Сьогодні категорія «якість» міцно ввійшла й у галузь освіти, і в арсенал педагогічних понять із узагальненим значенням навантаженням як сукупність певних властивостей, що характеризують сутність об'єкта й відмінність його від інших. У полі зору дослідників перебуває феномен «якості освіти», при цьому констатуємо наявність різних дослідницьких концепцій і наукових підходів до його розуміння.[2]

Якість освіти є найактуальнішим питанням сучасної освіти. У якості освіти зацікавлені всі: вихованці, – щоб творчі досягнення відкрили їм дорогу до життєвих успіхів; батьки, – щоб допомогти дитині правильно зорієнтуватися у виборі професії та житті; педагоги, – щоб ефективно планувати й розвивати свою професійну компетентність і майстерність; держава, – щоб у майбутньому забезпечити країну високопрофесійними кадрами.

Отже, саме поліпшення якості освіти є одним з головних завдань сучасної політики в галузі освіти, національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави, умовою реалізації права громадян на освіту. Отже, саме поліпшення якості освіти є одним з головних завдань сучасної

політики в галузі освіти, національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави, умовою реалізації права громадян на освіту. [1]

Стратегія (політика) забезпечення якості освіти у закладах позашкільної освіти має бути орієнтована на:

- партнерство та професійну взаємодію у навчанні, вихованні, розвитку та соціалізації здобувачів освіти;
- недискримінацію, запобігання та протидію булінгу (цькуванню);
- академічну доброчесність та академічну свободу учасників освітнього процесу;
- прозорість та інформаційну відкритість закладів позашкільної освіти;
- сприяння безперервному професійному зростанню педагогічних працівників;
- справедливе та об'єктивне оцінювання освітніх досягнень здобувачів освіти і професійної діяльності педагогічних працівників;
- сприяння здобувачам освіти у формуванні та реалізації їхніх індивідуальних освітніх траєкторій. [3]

Якість освіти в закладі позашкільної освіти включає в себе відповідність освітніх програм, процесу викладання та управління встановленим вимогам і стандартам, а також здатність закладу задовольняти потреби здобувачів освіти, враховуючи їх вікові та індивідуальні особливості. Це також охоплює якість підготовки вихованців, матеріально-технічне забезпечення, інформаційно-освітнє середовище та професійний рівень педагогічних кадрів.

Шляхи підвищення якості освіти включають забезпечення якісної загальної та позашкільної освіти, а також якісну підготовку учнів до вступу в заклади вищої, середньої та професійної освіти. Важливо зосереджуватися на виборі відповідних навчальних матеріалів та методів, що можуть бути цікавими для учнів.

Попри всі реалії, пов'язані з війною, українські педагоги роблять все можливе, щоб учні мали змогу й надалі отримувати якісну освіту. І це не порожні слова, це справді титанічна праця! Педагоги гнучко адаптують формат проведення занять відповідно до вимог безпеки, шукають дієві інструменти для навчання та психологічної підтримки дітей, налагоджують канали комунікації, які дозволяють бути на постійному зв'язку.

Педагогічний колектив Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді докладає чимало зусиль

до оновлення навчальних програм та впровадження нових форм, моделей освітнього процесу.

Використовуємо різні моделі навчання.

Характерною рисою ефективного навчання є використання різних стратегій та методик. Навчання на основі запитів, проєктна діяльність, взаємонавчання, модель «перевернутого» класу дозволяють урізноманітнити освітній процес та залучити до роботи кожного вихованця.

Змінюємо середовище для проведення занять.

Проведення занять у нетрадиційній обстановці допомагає дітям відвикнути від звичного оточення і не залежати від нього. Тож чому б не провести заняття в природі, в альтанці на подвір'ї закладу, в теплиці? Або ж у випадку дистанційного навчання – обрати інший сервіс або змінити налаштування звичного інтерфейсу. Регулярна зміна місця навчання сприяє зменшенню психологічної бар'єру щодо нового середовища та розвиває здатність встановлювати екологічні зв'язки з будь-якими об'єктами живої і неживої природи.

Призначаємо ролі

Більшість методів навчання включають групову роботу, але така діяльність не завжди є продуктивною. Адже зазвичай більшість дітей покладаються на тих, які здаються їм найбільш компетентними і здатними до розв'язування відповідної проблеми. Тож для підвищення ефективності навчання розробляємо диференційовані завдання з урахуванням індивідуальних можливостей вихованців і призначаємо окремі ролі для кожного учасника команди. Відчуття відповідальності за виконання певного кроку у груповій роботі заохочує вихованців до активних дій.

Граючись досліджуємо

Діти розуміють світ, якщо вони можуть вільно його досліджувати, творчо експериментувати та розв'язувати проблеми з урахуванням свого досвіду. А якщо дослідження проводиться у формі гри, від якої вони у захваті, їхня концентрація уваги підвищується до пікового рівня. Гра активізує їхню уяву та творчі здібності, заохочує перевіряти власні гіпотези, вигадувати ідеї та розвивати розуміння причин та наслідків. І навіть якщо вони зазнають невдачі

з першої спроби, вони спробують ще раз подолати труднощі і поліпшити свій результат. Адже для них це лише гра!

Відслідковуємо прогрес своїх вихованців

Як же виміряти ефективність навчання? Прогрес навчання дітей є цілісною системою, яка має включати рівень мотивації та інтерес до вивчення певної науки й враховувати їхні індивідуальні особливості та попередні досягнення. Тож під час проведення моніторингу не орієнтуємося на будь-які «встановлені» середні показники, які не враховують всі фактори впливу на інтелектуальний ріст дитини. Діти мають розуміти, у чому вони досягли успіху, над чим потрібно працювати та як покращити свої результати.

Підтримуємо своїх вихованців

Визначаємо психологічний стан кожної дитини, дізнаємося про її страхи та занепокоєння. Аби сприяти їхній соціалізації, проводимо супервізії – невеликі групові навчальні заняття. Створюємо групові проекти, щоб вихованці мали змогу спілкуватися між собою.

Взаємодіємо з батьками

Зараз, як ніколи, батьки відіграють головну роль у навчанні своєї дитини. Адже саме вони допомагають дітям опановувати нові знання, та надають відповіді на їхні запитання. Тож надзвичайно важливо організувати ефективну двосторонню комунікацію з батьками.

Продовжуємо проведення просвітницьких та освітніх заходів у період літніх канікул.

Для слухачів обласної очно-заочної біологічної школи нами ініційовано проведення освітнього проекту «Віртуальні подорожі дослідника», який проходить під гаслом «Досліджуємо природу разом». Ми створили 30 навчальних відеороликів, за якими слухачі школи та всі бажаючі старшокласники

можуть поглибити свої знання з природничих дисциплін.

Реалізуємо науково-освітній проект «ЕкоSchool», що передбачає проведення пізнавальних майстер-класів для груп дітей, їхніх батьків та відвідувачів закладу. Це «Ґрунтові пазли», «Посади свою рослину», реактив-шоу «Експеримент», «Хімія їжі». Заходи проводимо у співпраці з Полтавським краєзнавчим музеєм імені В. Кричевського, музеєм В.Г. Короленка та обласною універсальною науковою бібліотекою імені І.П. Котляревського.

Проводимо пізнавальні екскурсії територією закладу за маршрутами: «Різноманіття фауни» та «Знайомі незнайомці флори», «Сукуленти нашої теплиці», «Екзоти живого куточка».

Запровадили проведення літніх екофестивалів на території закладу: «День біологічної науки», «Не наступайте на бджіл», «Весела ферма», «Чотири лапи», «Еко-тайм: час жити екологічно».

Вважаємо, що такий комплексний підхід до надання освітніх послуг у закладі позашкільної освіти сприяє підвищенню якості знань вихованців та формуванню особистості, здатної навчатися, досліджувати, розвиватися.

Література

1. Національна доктрина розвитку освіти від 17 квітня 2002 року №347/2002.
2. Кільова Г.О. Якість освіти як ключова категорія менеджменту освіти. Освіта та педагогічна наука, №5–6 (154 –155), 2012.
3. Методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах позашкільної освіти. Наказ Державної служби якості освіти України від 29.09.2021 №01-11/66.

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ЯК СКЛАДОВА ВНУТРІШНЬОЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ В ЗАКЛАДІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Самойлова І.А.,

завідувач методичного відділу

Енергодарського центру туризму, краєзнавства та спорту
Енергодарської міської ради Василівського району Запорізької області

Анотація. У статті розглядається актуальність розвитку професійної компетентності педагогів як ключового елемента забезпечення якості освіти, особливо в умовах постійних змін та надзвичайних обставин. На прикладі Енергодарського центру туризму, краєзнавства та спорту, що функціонує в умовах тимчасової окупації, висвітлюються принципи та форми роботи методичної служби, спрямовані на підвищення кваліфікації педагогів, включаючи інформаційно-цифрову, психологічну та емоційно-етичну компетентності. Особлива увага приділяється гнучкості системи, активності педагогів та впровадженню інноваційних підходів, зокрема методичні інтенсиви та менторська підтримка.

Ключові слова: професійна компетентність, компетентності, інформаційно-цифрова компетентність, система забезпечення якості освіти, інтенсиви, менторство.

Висококваліфікований, компетентний педагог є одним з основних чинників забезпечення якості освіти. Само по собі освітнє середовище, існування найсучасніших технологій, наявність освітніх, навчальних програм, підручників, навчального обладнання тощо не можуть гарантувати якісну освіту. Без компетентного педагога, який вміє застосовувати сучасні технології для забезпечення якісного результату, розуміє основні тенденції розвитку освіти і адаптує освітній процес до потреб та умов, які постійно змінюються, все перелічене не дасть результату.

У цифровому світі, коли технології оновлюються щохвилини, а особливо в Україні, де існують додаткові виклики, пов'язані з повномасштабною війною, підвищення кваліфікації, розвиток професійної компетентності педагога має відбуватися постійно і відповідати змінам, що сталися, і викликам, які з'являються перманентно. Лише курсова перепідготовка, що відбувається раз на 5 років, не може вирішити такої задачі. Звісно,

педагоги постійно займаються самоосвітою. Але щоб мати якісний результат, заклад освіти створює власну систему підвищення кваліфікації педагога, яка не обмежується курсами і самоосвітою.

Професійна компетентність педагогів-позашкільників тривалий час перебуває в центрі уваги науковців, що зумовлено зростанням суспільного запиту на якісну неформальну освіту дітей та підлітків. У працях таких дослідників, як І.А. Зязюн [2], Н.Г. Ничкало, С.О. Іванова, розкрито сутність поняття «професійна компетентність», її структурні компоненти та особливості формування в умовах позашкільної діяльності. Вітчизняні науковці акцентують увагу на багатомірності компетентності, що включає педагогічну майстерність, комунікативні та організаційні навички, здатність до інноваційної та творчої діяльності.

Актуальними залишаються дослідження механізмів розвитку компетентності педагогів через систему неперервної освіти, зокрема в роботах Н.О. Батюк, О.В. Сухомлинської та Л.В. Лебедик [3]. Значну увагу приділено аналізу освітнього середовища позашкільного закладу як фактору, що сприяє професійному самовдосконаленню педагогів; підходам до організації самоосвітньої діяльності педагогів-позашкільників. У наукових джерелах розглядається важливість створення умов для розвитку емоційно-етичної, соціально-комунікативної та інформаційно-цифрової компетентності, що відповідає викликам сучасного освітнього простору.

Отже, питання вивчено на теоретичному рівні. Але, на нашу думку, бракує публікацій, які б розкривали організацію процесу розвитку професійної компетентності педагогів-позашкільників на рівні закладу освіти комплексно: від принципів до системи заходів.

В Енергодарському центрі туризму, краєзнавства та спорту (далі – ЕЦТКС), який

вже три роки працює у змішаному форматі в зв'язку з тимчасовою окупацією міста, система роботи з розвитку професійної компетентності педагогів є невід'ємною складовою внутрішньої системи забезпечення якості освіти.

Зауважимо, що на даний момент не існує нормативного документу, який би визначав професійний стандарт педагога-позашкільника. Тому методична служба ЕЦТКС орієнтується на професійний стандарт вчителя закладу загальної середньої освіти [1], нова редакція якого була затверджена МОН України у серпні минулого, 2024 року, адаптуючи його до потреб і викликів позашкільної освіти.

За останні роки роботи в особливих умовах методична служба ЕЦТКС сформувала власні підходи до організації роботи з розвитку професійної компетентності.

По-перше, визначаємо пріоритети: в умовах повномасштабної війни і цифрового світу особливого значення набувають такі компетентності педагогів як інформаційно-цифрова, психологічна та емоційно-етична, прогностична та організаційна, інклюзивна та здоров'язбережувальна компетентності [1, с. 7–33].

По-друге, діємо на діагностичній основі: і для визначення пріоритетів, і при формуванні системи заходів спираємося на зворотній зв'язок, який отримуємо від педагогів-позашкільників, колег, вчителів закладів загальної середньої освіти, вихованців та їхніх батьків, громади та органів управління освітою.

По-третє, система розвитку професійної компетентності педагогів у закладі є гнучкою, враховує провідні тренди сучасної освіти, зокрема, мікронавчання, яке трансформувалося в ЕЦТКС у методичній інтенсиви.

По-четверте, система є відкритою: передбачає не тільки участь педагогів-позашкільників у заходах, які проводять різноманітні суб'єкти підвищення кваліфікації для педагогів різних категорій, а й проведення спільних методичних заходів з педагогами закладів загальної середньої освіти, позашкільників в межах системи освіти нашого міста для досягнення синергії.

І ще один важливий принцип: активність та інтерактивність педагогів. Враховуючи особливості навчання дорослих, пропонуємо актуальний практикоорієнтований зміст

із можливістю спробувати застосувати готовий або розробити власний продукт безпосередньо на заході або одразу після нього («довгий хвіст»).

Розуміння сучасних тенденцій в освіті, у суспільному житті в цілому, постійне вдосконалення цифрової компетенції, володіння ефективними педагогічними технологіями, – все це характеристики сучасного педагога-інноватора, який є ключовим ресурсом. Саме на підтримку, розвиток «людського капіталу» спрямовано діяльність методичної служби закладу. Вона працює таким чином, щоб педагоги-позашкільники були ініціаторами, практиками, експертами у запровадженні інновацій.

В умовах «нової сучасності», яка характеризується нестабільністю, постійними змінами, завданнями методичної служби закладу вважаємо:

- усвідомлення освітніх трендів, освітні «передбачення»;
- оволодіння змістом і методикою інноваційних педагогічних технологій;
- освоєння технологій розробки та застосування педагогічних інновацій;
- вивчення, узагальнення, поширення перспективного педагогічного досвіду;
- формування індивідуального стилю діяльності педагогів закладу позашкільної освіти.

Відповідно до завдань сплановано методичну роботу на навчальний рік. Зміст і форми добираються таким чином, аби відповідати потребам і можливостям, зберігати гнучкість та адаптивність. Наприклад, план роботи на 2024–2025 н.р. передбачає такі основні форми методичної роботи: Школа педагогічної майстерності, постійнодіючий семінар «Педагог-позашкільник у цифровому світі», методичні інтенсиви «Рекомендую колегам», організаційно-методичні наради, супервізії, індивідуальні консультації для педагогів-менторів тощо. Формат заходів – переважно онлайн, для групових та індивідуальних форм роботи шукали можливості для офлайн-зустрічей.

Тематика Школи педмайстерності та постійнодіючого семінару визначалася при плануванні, а методичні інтенсиви присвячувалися опануванню ресурсів, платформ, підходів, які набували актуальності протягом навчального року. Серед запланованих тем методичних заходів: «ШІ – помічник

педагога у професійній діяльності», «Сервіси для гейміфікації освітнього процесу, в тому числі – й на основі ШІ», «Медіаграмотність – ключова компетентність сучасного педагога», «Проектна діяльність: актуальні підходи», «STEAM в діяльності закладу позашкільної освіти» та ін.

В роботі з педагогами, при опрацюванні визначених тем, обговорюємо нові сенси в освіті, зміни рольових функцій педагога, актуальні методичні і дидактичні підходи, прийоми, практикуємо з новими інструментами. Методичні заходи складаються з теоретичних блоків, практичної діяльності учасників з опанування певними прийомами діяльності, цифровими інструментами, обміну думками тощо.

Наприклад, на занятті за планом роботи Школи педагогічної майстерності «Медіаграмотність – ключова компетентність сучасного педагога» (<https://surl.li/lsipvv>) педагоги ЕЦТКС разом з вчителями шкіл міста з'ясували, що таке пропаганда, якими є прийоми маніпуляції, аналізуючі інформаційні повідомлення, діпфейки, які останнім часом з'явилися в інформаційному просторі, соцмережах. Слухачі перетворилися на активних учасників, змогли оцінити свій рівень медіаграмотності, беручи участь у грі НотаЄнота. Долучили до власної професійної «скриньки» інформацію про існуючі ресурси, що містять готові розробки з розвитку медіаграмотності вихованців на уроках, гурткових заняттях різної спрямованості.

Традиційною для ЕЦТКС формою методичної роботи стали методичні інтенсиви – експрес-заняття (тривалістю до 30 хв.), кожне з яких прив'язане застосуванню у практичній діяльності педагога-позашкільника певних сервісів, прийомів, методів. Протягом 2024–2025 навчального року в ЕЦТКС відбувся обмін актуальним досвідом з таких питань:

- знайомство з сервісом [questionwell.org](https://www.questionwell.org);
- інтерактивні дошки з різним функціоналом;
- досвід участі у масштабному громадському проекті;
- створення пазлів у сервісі Genially;
- можливості ШІ-розширення для браузера Гугл Хром <https://www.briskteaching.com> щодо створення цікавих завдань, алгоритмів експерименту, планування діяльності у проекті, оцінювання тощо;

➤ знайомство з рішення-орієнтованим підходом;

➤ застосування чат-ботів, створених за допомогою ШІ, у позашкільній та інших.

Цінність інтенсивів полягає в тому, що їх тематика не планується заздалегідь, а «вирастає» з сьогочасного контексту. Ще важливішим є те, що спікерами інтенсивів є самі педагоги, ті, хто побачив, спробував щось цікаве і продуктивне. Ефект залученості сприяє підвищенню мотивації колег, формуванню індивідуального стилю педагогічної діяльності, що, зрештою, впливає на якість освіти, імідж закладу.

Одним з результатів роботи з педагогами є накопичення колективом власного досвіду з актуального питання – використання штучного інтелекту у позашкільній освіті. Досвід створення матеріалів для різноманітних гуртків, проведення заходів і реалізації проєктів еколого-натуралістичного напрямку за допомогою ШІ представлено у вигляді невеликої інтерактивної збірки «Штучний інтелект в позашкільній освіті. З досвіду роботи Енергодарського центру туризму, краєзнавства та спорту Енергодарської міської ради Василівського району Запорізької області» (Рис. 1; <https://surl.li/cc/jmwolg>).

Рис. 1. Інтерактивна збірка «ШІ в позашкільній освіті»

Соціально-реабілітаційний напрям в ЕЦТКС відкрито з вересня 2024 року за підтримки управління освіти Енергодарської міської ради. Напрямок роботи визнано актуальним в умовах тимчасової окупації міста, коли вихованці закладів освіти знаходяться в різних куточках України (в тому числі – на ТОТ), за кордоном, потребують психологічної підтримки, мотивації, супроводу не тільки в освітньому процесі, але й в особистісному зростанні. Аргументом для відкриття напрямку стали позитивні результати, які було отримано в ході пілотного проєкту ЕЦТКС та енергодарської початкової школи «Школа

супергероїв» (березень-червень 2024 року).

Особливою складовою роботи методичної служби ЕЦТКС є організація та методичний супровід менторської підтримки вихованців закладів освіти міста, яка реалізується в межах гуртків соціально-реабілітаційного напрямку «Шлях до себе».

Перед початком навчального року на основі діючих державних програм для позашкільної освіти було створено програму для гуртка «Шлях до себе». Розроблено комплекс методичних, інформаційних матеріалів (відео, презентації, рекомендації, опитувальники). Оскільки менторство – відносно новий напрям роботи закладу позашкільної освіти, важливо забезпечити методичну підтримку керівників гуртків-менторів. Перед початком і в ході нового навчального року опановувалися методики, які є актуальними для менторського супроводу вихованців.

Методична підтримка здійснюється постійно: проводилися установча та щотижневі поточні наради (мали риси інтерв'ї та суперв'ї), індивідуальні консультації. Актуальною для частини педагогів виявилася така форма роботи як взаємовідвідування занять з вихованцями.

Протягом року ментори разом з своїми менті сформували портфоліо кожного вихованця, в якому зібрані світлини, відеофрагменти зустрічей, творчі роботи менті, рефлексія вихованців. З портфоліо менті можна ознайомитися на відповідній сторінці сайту «Шлях до себе» (<https://surl.li/ornrlq>). Підсумкові опитування свідчать, що і менті, і батьки вихованців задоволені співпрацею з педагогами ЕЦТКС, відзначають особистісне зростання вихованців, подолання певних проблем. Результатом роботи в цьому напрямі вважаємо і задоволення самих педагогів від власної діяльності.

Щодо діагностичної основи методичної роботи. Наприкінці навчального року проведено опитування адміністрацій закладів освіти міста всіх типів, управлінців системою освіти міста, педагогів ЕЦТКС. З одного боку, переконалися у правильності обраних стратегій, форм і методів роботи. Близько 70% зовнішніх респондентів оцінили результати роботи ЕЦТКС на високому рівні, зокрема,

щодо розвитку творчих здібностей вихованців, психоемоційної підтримки дітей та організацію дозвілля.

Разом з тим, проведене опитування дозволило з'ясувати потреби в оптимізації взаємодії закладу позашкільної освіти зі школами та дитячими садочками міста. Рефлексія педагогів закладу щодо роботи протягом навчального року дозволила визначити сильні та слабкі сторони, сформулювати рекомендації, спрямовані на посилення інтеграції, підвищення ефективності та розширення корисності діяльності ЕЦТКС для дітей міста. Серед них є блок, що визначає напрями подальшого розвитку професійної компетентності педагогів закладу.

Запропонований досвід Енергодарського центру туризму, краєзнавства та спорту переконливо демонструє, що ефективний розвиток професійної компетентності педагогів, навіть в умовах тимчасової окупації та інших викликів, є вирішальним для забезпечення безперервності та якості освітнього процесу. Ключовими чинниками успіху є гнучкість методичної роботи, орієнтація на розвиток різнобічних компетентностей (інформаційно-цифрової, психологічної, емоційно-етичної), а також активне впровадження інноваційних форм та методів, таких як методичні інтенсиви та менторство. Це підтверджує важливість постійного вдосконалення системи підвищення кваліфікації педагогів на рівні закладу освіти, особливо для позашкільця, де це питання потребує подальшого комплексного дослідження та практичного впровадження.

Список використаних джерел

1. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (затверджено Наказом МОН України від 29.08.2024 № 1225).
2. Зязюн І.А. Компетенції і компетентності – домінуючі складові психологічного досвіду особистості.
3. Лебедик Л.В. Розвиток ключових компетентностей майбутніх фахівців мистецтва і позашкільної освіти.

СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК ЧИННИК УСПІШНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Вікторія Полога

Методист філії комунального закладу освіти «Обласний еколого-натуралістичний центр дітей та учнівської молоді» Дніпропетровської обласної ради «Шафран»

У 2017 році в процесі децентралізації був ліквідований комунальний позашкільний навчальний заклад «Станція юних натуралістів» Царичанської селищної ради, який майже 30 років з успіхом очолював дитячий екологічний рух в районі і проводив значну еколого-просвітницьку роботу серед різних верств населення.

З метою збереження всіх надбань, напрацьованих закладом, подальшого забезпечення прав дітей на здобуття позашкільної освіти відповідно до їх здібностей, обдарувань, уподобань та інтересів комунальним закладом освіти «Обласний еколого-натуралістичний центр дітей та учнівської молоді» Дніпропетровської обласної ради (директор Педан Юрій Федорович) за підтримки департаменту освіти і науки облдержадміністрації було порушене клопотання перед Дніпропетровською обласною радою щодо відкриття на базі Могилівської об'єднаної територіальної громади Царичанського району (голова Дружко Валерій Володимирович) профільної філії «Шафран».

Першим етапом стало укладення Угоди про співпрацю між Обласним еколого-натуралістичним центром дітей та учнівської молоді та виконавчим комітетом Могилівської ОТГ.

Мета створення філії — об'єднання зусиль сторін для удосконалення організації освітнього процесу, забезпечення безперервної екологічної освіти дітей, залучення їх до гурткової, організаційно-масової, науково-дослідницької роботи з еколого-натуралістичного напрямку позашкільної освіти, створення умов для професійної орієнтації молоді.

В рамках цієї угоди з 1 лютого 2018 року на базі закладів загальної середньої освіти громади почали працювати 5 профільних гуртків, фінансування яких здійснювалося за рахунок перерозподілу педагогічного навантаження в Обласному еколого-натуралістичному центрі.

На другому етапі після затвердження рішення облради про відкриття філії між

обласним екологічним центром і громадою у вересні 2018 року було укладено договір оренди нерухомого майна, згідно з яким філія «Шафран» отримала в користування приміщення в комунальному закладі «Могилівська ЗОШ I-III ступенів ім. І.М. Шишканя», яке перебуває на балансі місцевої громади, загальною площею 202,1 м², а саме: основна площа — навчальний кабінет з лаборантською кімнатою, кабінет директора, методичний кабінет та допоміжна площа — коридор з рекреацією для проведення масових заходів.

У цей же час були укладені угоди про співпрацю ще з двома об'єднаними територіальними громадами: Китайгородською та Царичанською, а у 2022 р. з Ляшківською, що дало змогу організувати проведення гурткової роботи еколого-натуралістичного профілю і на базі закладів освіти цих ОТГ.

Сьогодні на підставі угод про співробітництво, укладених філією з кожним закладом освіти, гуртки еколого-натуралістичного напрямку функціонують в 5 закладах загальної середньої освіти.

На базі чотирьох провідних громад району ведуть свою роботу 16 гуртків, якими керують досвідчені педагоги, за плечима яких — унікальний багаторічний досвід гурткової роботи на станції юних натуралістів Царичанської районної ради. Зараз гуртковою роботою еколого-натуралістичного напрямку охоплено 230 вихованців. Юні натуралісти опановують програми гуртків « Рослини – символи України», «Юні екологи», «Юні друзі природи», «Природа рідного краю», «Юні лісівники» та «Різьблення по дереву».

Обласний центр взяв на себе вирішення питань забезпечення поточного ремонту орендованих площ та укомплектування кабінетів необхідними меблями, виготовлення стендів, забезпечення навчальними та методичними матеріалами.

Могилівська громада забезпечила філію 3 комп'ютерами та кольоровим принтером, обласний екоцентр — копіювальною технікою та ноутбуком.

Заклад має електронну скриньку, свій сайт, веде сторінку у Фейсбук.

З метою підвищення іміджу позашкільної екологічної освіти і виховання в районі, висвітлення та популяризації своєї діяльності. філією налагоджена постійна співпраця із засобами місцевої масової інформації – це міжрайонний тижневик «Ехо» та районна газета «Приорільська правда».

Філія активно презентує себе і на сайтах обласного та Національного еколого-натуралістичних центрів, де розміщує поточну інформацію про діяльність філії та проведення профільних організаційно-масових заходів з дітьми та молоддю.

Запорукою успішного та ефективного функціонування філії є соціальне партнерство, адже сучасні освітні виклики вимагають інтеграції закладів освіти місцевого і регіонального рівнів, державних установ, закладів культури та громадських організацій в єдиний освітній простір.

У грудні 201 року досвід педагогів філії обговорено та схвалено до використання на педагогічній раді Національного еколого-натуралістичного центру (протокол № 4 від 15.12.2021 року).

Також у 2021 році досвід роботи філії був презентований на Всеукраїнському фаховому педагогічному конкурсі «Золота когорта позашкільця», отримали диплом переможця.

Вихованці філії активно долучаються до участі в практичних природоохоронних заходах на території об'єднаних територіальних громад.

Яскравим прикладом партнерської співпраці між філією «Шафран» та Могилівською громадою стала участь в реалізації проєктів:

Алея друзів (озеленення паркової зони села Могилів);

«Сенсорна кімната «Рівновага» для психологічної розгрузки учнів школи за фінансової підтримки Програми DOBRE;

Найбільший герб України з кущів самшиту (Національний реєстр рекордів України, 28 вересня 2019 року);

Міжшкільна еколого-патріотична гра «Паросток»;

Проєкт «Подорожуємо рідним краєм» – для вихованців розроблено низку екскурсій визначними історичними, природничими, краєзнавчими об'єктами Приорілля (зокрема і віртуальних) ;

Акція «Посади дерево»

Навчання для дорослих (розроблено для Могилівської громади програми курсів «Основи онлайн комунікації» та «Академія батьків»);

Практикуми з лісорозведення;

Еколого-краєзнавча стежка «Спадщина», тощо.

У закладі ведеться цілеспрямована робота по активізації участі педагогів закладу у фахових конкурсах з педагогічної майстерності: педагоги філії щорічно беруть активну участь та стають переможцями у Всеукраїнському конкурсі науково-методичних розробок та віртуальних ресурсів з еколого-натуралістичного напрямку позашкільної освіти:

2020 рік – дидактичний посібник «Панорама відкритих уроків» (педагогічний колектив, I місце), науково-методична розробка «Проєктно-орієнтовані технології як засіб формування екологічної компетентності вихованців гуртків еколого-натуралістичного профілю» (Полога В.А., II місце);

2021 рік – дидактичний посібник «Юннат патріот» (Ніколаєнкова О.В., I місце)

2022 рік – Проєкт «Екодружній спосіб життя для всієї громади» (Ніколаєнкова О.В., II місце) та «Розробки дистанційних занять гуртка «Природознавство для дошкільників» (Тарасенко Л.В., II місце);

2023 рік – дидактичний посібник «Розробки дистанційних занять гуртка «Природознавство для дошкільників» (Василенко В.В., II місце) та сайт керівника гуртка Рижко Ю.П. <http://surl.li/ofijo> III місце.

2024 рік – дидактичний посібник «Розробки занять гуртка «Природа рідного краю» у відпочинково-оздоровчий період» (Василенко В.В., II місце).

Важливим напрямком роботи філії є функціонування на базі місцевого лісгоспу шкільного лісництва «Шафран». Члени лісництва є активними учасниками та переможцями обласного етапу Всеукраїнського зльоту юних лісівників, неодноразово захищали свої дослідницькі роботи на всеукраїнському рівні. Робота керівника гуртка Ніколаєнкової О.В. «Учнівське лісництво в системі екологічної освіти для сталого розвитку» зайняла I місце в обласному конкурсі «Краще творче учнівське об'єднання».

Враховуючи реалії повномасштабного вторгнення в Україну, виховання у дітей почуття патріотизму і реалізація ідеї

патріотичного виховання набуває у суспільстві особливого сенсу. Впродовж своєї діяльності (з 2018 року) філія КЗО «ОЕНЦДУМ» ДОР «Шафран» послідовно і системно впроваджує ідеї національно-патріотичного виховання, спираючись на актуальну нормативну та законодавчу базу. Методична модель методиста філії Пологи В.А. «Національно-патріотичне виховання в контексті соціалізації особистості в позашкільному освітньому просторі» на Всеукраїнському конкурсі методичних моделей закладів загальної середньої та позашкільної освіти з національно-патріотичного виховання дітей та молоді «Виховати особистість» здобула II місце та увійшов до збірки «Новації позашкільної освіти» (Київ-2023).

Ефективність вибраного стратегічного курсу розвитку позашкільної освіти в середовищі об'єднаних територіальних громад підтверджується здобутками вихованців філії «Шафран», наприклад, протягом 2023–2024 навчального року маємо кількість перемог в конкурсах та акціях на Всеукраїнському рівні — 8, на обласному рівні – 20.

Педагогічний колектив філії з перших днів повномасштабного вторгнення росії активно долучився до волонтерського руху: надсилаємо кошти на потреби ЗСУ, збирали тканину для виготовлення маскувальних сіток та кікімор, склотару для виготовлення тушонки та консервів для захисників, приймали участь в організації збору продуктових наборів на передову. Постійно беремо участь у волонтерських благодійних ярмарках на територіях сільських громад, де працюють педагоги. На прохання волонтерів постійно долучаємось до виготовлення маскувальних сіток на кікімор. Протягом року закупили

20 м мішковини для виготовлення кікімор, 10 кг парафіну для виготовлення окопних свічок, 11 кг вовняної шерсті для виготовлення шкарпеток. Протягом минулого року було виготовлено понад 100 пар теплих шкарпеток для бійців, в цьому році відправили вже 45 пар.

Стратегія соціального партнерства дає змогу нашому закладу успішно відповідати на виклики сьогодення, досягати високих результатів у вихованні екологічної культури та соціальної зрілості вихованців філії і дорослого населення, брати активну участь у природоохоронній діяльності громади.

У колективі філії «Шафран» панує атмосфера гуманістичних відносин і дружньої співпраці. Створення соціокультурного середовища, дух співробітництва та співтворчості учня, педагога та соціальних партнерів – чинники, що допомагають здобувачам позашкільної освіти відчувати себе справжніми творцями власного щасливого майбутнього.

Підсумовуючи вищесказане, є всі підстави стверджувати, що філія «Шафран» в умовах децентралізації виконує на регіональному рівні важливу місію позашкільної освіти, підтримує, зберігає, розвиває і надалі буде стратегічні плани і проекти щодо вдосконалення екологічного навчання і виховання дітей.

Сподіваємось, що філія «Шафран», яка символічно має назву гарного весняного первоцвіту, є гідним прикладом у новому форматі існування позашкільля в умовах децентралізації.

ЕКОЛОГІЧНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ДОНЕЦЬКОГО КРАЮ КРІЗЬ ПРИЗМУ АВТОРСЬКИХ ПРОГРАМ: ВІД «ФІТОКОДУ НАЦІЇ» ДО «ПАРОСТКА PRO»

Гнибіга Аліна Сергіївна,

методист Донецького обласного еколого-натуралістичного центру

Сучасні виклики, пов'язані з війною та екологічною кризою, поставили перед педагогами і науковцями завдання пошуку таких освітніх інструментів, які не лише збагачують знання учнів, але й формують екологічну ідентичність та здатність до сталого розвитку. Донецький край, попри драматичні події, залишається унікальним простором для збереження природної та культурної спадщини. Авторські освітні програми, розроблені у регіоні, стали засобом відновлення зв'язку між дитиною, родиною, громадою і природою.

Однією з ключових є програма «Фітокод нації», яка вводить учнів у світ етноботаніки, поєднуючи біологічні знання з народною мудрістю. У процесі навчання діти відкривають для себе лікарські рослини рідного краю, їхню символіку, лікувальні властивості, вчать досліджувати й гербаризувати зразки, створюють цифрові гербарії, мінікнижки та екопродукти. Таким чином, екологічна ідентичність вибудовується через поєднання наукового підходу і культурної пам'яті, що вкорінена у родинних традиціях.

Програма «Еко-Флора» акцентує увагу на системному вивченні місцевих рослин і розвитку дослідницьких навичок учнів. Вона сприяє усвідомленню цінності біорізноманіття степового Донбасу, вчить проводити спостереження за станом повітря, води, зелених зон, а також правильно оформлювати результати досліджень. Через цей процес дитина відчуває себе не пасивним споживачем природи, а її дослідником і охоронцем.

Програма «ЕкоStep: перші кроки в науку» формує навички юних науковців, привчає до роботи з дослідницькими завданнями, формує вміння працювати з мікроскопом, проводити прості експерименти, описувати природні явища. У цьому закладено підґрунтя для майбутніх наукових пошуків і становлення дослідницької ідентичності дитини.

Цікавою і важливою для формування екологічної ідентичності є програма «SmartFood:

розумне харчування». Вона спрямована на виховання культури здорового способу життя, формує уявлення про збалансоване харчування, значення вітамінів і мінералів, навчає учнів критично оцінювати харчові звички та екологічний слід продуктів. Через це формується ціннісна паралель між здоров'ям людини та здоров'ям екосистеми.

Програми художньо-природничого спрямування, такі як «Квітковий дивосвіт» та «Райдуга квітів», інтегрують елементи біології, флористики та мистецтва, дозволяючи дітям сприймати природу не лише як об'єкт наукового вивчення, а й як джерело естетичного натхнення. У цьому поєднанні виникає глибоке усвідомлення краси та цінності довкілля.

Особливе місце серед авторських програм посідає «Паросток PRO». Вона є не лише освітньою програмою, а й інноваційною моделлю формування екологічної та громадянської ідентичності дітей і молоді. Її структура базується на інтеграції наукових знань, практичних екологічних дій, патріотичного виховання та командної роботи. У контексті Донецького краю, що має унікальні природні ресурси, але водночас потерпає від багаторічного техногенного навантаження та воєнних дій, ця програма виконує особливу місію — вона з'єднує любов до рідної землі з відповідальністю за її майбутнє.

«Паросток PRO» розроблено як продовження Всеукраїнської дитячо-юнацької еколого-патріотичної гри «Паросток», але з акцентом на глибше дослідницьке спрямування. Учасники не лише виконують ігрові завдання, а й опановують базові методики локального екологічного моніторингу: вчать оцінювати стан повітря, води, ґрунту, спостерігати за біорізноманіттям, вести польові щоденники. Це дозволяє школярам зануритися у реальний процес наукового пізнання та відчути себе юними дослідниками.

Важливим елементом програми є командна взаємодія. Завдання побудовані так,

що діти вчаться розподіляти ролі, планувати спільну діяльність, презентувати результати досліджень, вести дискусії та захищати власні ідеї. Це формує не лише комунікативні компетентності, але й почуття причетності до громади, розуміння колективної відповідальності за стан довкілля. Саме через командну співпрацю екологічна ідентичність виходить за межі особистісного виміру і стає громадською цінністю.

Програма також інтегрує патріотичний компонент. Учасники знайомляться з історією та культурною спадщиною Донбасу, осмислюють її у зв'язку з природними символами, створюють проекти з відновлення місцевих екосистем і водночас вчать бачити природу як простір національної пам'яті. Таким чином, «Паросток PRO» виховує не лише дослідника природи, а й відповідального громадянина, здатного поєднувати науковий підхід із громадянською позицією.

В умовах, коли територія громади окупована, а заплановані базові майданчики для реалізації гри залишилися недоступними, програма продовжує жити у форматі сімейної та локальної роботи в місцях тимчасового проживання переселенців. Діти виконують завдання у дворах, парках та скверах нових громад, створюють міні-дослідження, ведуть фотохроніки. Цей формат довів свою життєздатність: навіть у складних обставинах «Паросток PRO» зберігає зв'язок дітей з рідним краєм і підтримує їхню екологічну та патріотичну самоідентифікацію.

Таким чином, «Паросток PRO» — це не лише освітня програма, а й модель

соціальної єдності, що втілює ідею відновлення Донеччини через науку, освіту і громадянську активність. Вона ілюструє, як екологічні практики можуть стати дієвим інструментом консолідації громади, збереження культурної пам'яті й виховання нового покоління, яке мислить у координатах сталого розвитку.

Попри те, що частина проєктів нині реалізується у складних умовах — часто лише окремими родинами у місцях тимчасового проживання, оскільки плановані базові майданчики в самій громаді залишаються недоступними через окупацію, — досвід показує, що такі авторські програми є потужним інструментом збереження ідентичності. Вони дають можливість дітям відчувати себе частиною рідного краю, навіть перебуваючи далеко від нього, і створюють підґрунтя для майбутнього відродження Донецької області як регіону зі сталим екологічним розвитком та сильними культурними традиціями.

Таким чином, від «Фітокоду нації» до «Паростка PRO» простежується еволюція освітніх ініціатив, які поступово розширюють горизонти: від особистісного усвідомлення цінності природи — до формування колективної екологічної ідентичності. Це не лише педагогічна інновація, а й важливий внесок у майбутнє відновлення і стійкість регіону.

НА ПЕРЕТИНІ НАУКИ, ОСВІТИ Й ГРОМАДИ: KEYС ОСВІТНЬОГО ЕКОПРОЄКТУ «БОСОНІЖ ДО ГАРМОНІЇ»

Гнибига Олена Анатоліївна,

методист Донецького обласного еколого-натуралістичного центру

Сучасна українська освіта все більше відкривається до інтеграції з наукою та громадськими ініціативами. У час, коли виклики війни змінюють не лише соціальний, а й освітній простір, саме на стику цих трьох площин виникають найцікавіші практики, що поєднують наукове обґрунтування, педагогічну креативність і потреби конкретних громад. Одним із таких прикладів є освітній екопроект «Босоніж до гармонії», розроблений і запланований до реалізації в Комарській територіальній громаді Донецької області у співпраці з місцевими педагогами, батьками та учнівською молоддю. Цей проєкт мав на меті створити в громадському парку відпочинку спеціально обладнану босоніжну доріжку – простір, де поєднуються оздоровчі практики, екологічне виховання, краєзнавство та елементи сенсорної педагогіки. Проте через воєнні дії та окупацію території громади його реалізацію було призупинено. І все ж ідея виявилася настільки життєздатною, що продовжує жити у практиках окремих родин у місцях їхнього тимчасового проживання.

Сам задум проєкту виходить із розуміння, що освіта сьогодні має виходити далеко за межі класної кімнати. Парки, сквери, подвір'я стають лабораторіями під відкритим небом, де дитина може одночасно пізнавати світ, зміцнювати здоров'я та вчитися жити в гармонії з природою. Босоніжні доріжки, відомі у світі як *Varefoot trails* або *Varefoot parks*, мають давню традицію: їх створюють у Німеччині, Швейцарії, Австрії, використовуючи природні матеріали – камінці, пісок, шишки, кору, траву. Ходіння босоніж стимулює нервові закінчення, покращує кровообіг, сприяє розвитку балансу й координації, а головне – повертає людину до відчуття живого контакту з землею. В українському контексті ця практика поєдналася б із народними уявленнями про цілющу силу землі, про єдність людини та довкілля. Таким чином, проєкт «Босоніж до гармонії» мав стати не лише інновацією в освіті, а й своєрідним відродженням культурних сенсів.

Особливість проєкту полягала в його

комплексності. По-перше, він мав наукове обґрунтування: консультації медиків, педагогів і психологів підтверджували користь босоніжних практик для розвитку дітей. По-друге, він мав освітній вимір: школярі залучалися б до дослідження властивостей різних матеріалів, вивчення місцевих екосистем, ведення спостережень, створення міні-гербаріїв чи фотоальбомів «Природа на дотик». По-третє, він мав важливий соціальний і громадський сенс: простір у парку відпочинку ставав би осередком зустрічей, сімейних прогулянок, інтеграції дітей із різних шкіл і навіть символом єдності громади. Учасники гуртків Донецького обласного еколого-натуралістичного центру, зокрема «Фотоекологи» та «Фотонатуралісти», мали б можливість вести фото- та відеодокументацію реалізації, що згодом поповнило б цифровий архів громади. Таким чином, на перетині науки, освіти й громади проєкт формував унікальний простір екологічного виховання. У рамках проєкту вихованець гуртка «Фотонатуралісти» Риженко Тарас створив макет оздоровчої стежки, виконав науково-дослідну роботу «Створення оздоровчої стежки «Босоніж до гармонії»: екологічні матеріали, фізіологічний вплив і психологічний комфорт», захистивши яку, став переможцем Міжнародної екологічної олімпіади наукових проєктів з охорони довкілля «DreamECO».

На жаль, через окупацію території створити босоніжну доріжку в парку не вдалося. Проте навіть у таких умовах ідея не зникла. Вона трансформувалася: батьки та діти, які були змушені виїхати до безпечніших регіонів, почали створювати міні-версії босоніжних доріжок на подвір'ях, у садах чи навіть у кімнатних умовах. Це підтвердило гнучкість і життєстійкість проєкту. У невеликих масштабах він продовжує виконувати свої завдання: родини збирають природні матеріали, створюють модулі з піску, кори чи камінців, а діти отримують можливість відчувати гармонію з природою навіть далеко від рідної домівки. Так проєкт став символом не лише екологічного, а й психологічного

відновлення, адже в умовах війни такі практики допомагають знімати стрес, підтримувати відчуття єдності сім'ї та зберігати ідентичність громади.

Варто наголосити, що у своїй ідеї «Босоніж до гармонії» виходить за межі суто оздоровчої методики. Він є справжнім освітнім кейсом, який демонструє, як інноваційні педагогічні інструменти можуть бути адаптовані до конкретних умов громади. Поєднання екологічної освіти з елементами артпедагогіки, краєзнавства та родинних практик робить цей проєкт універсальним. Він може стати моделлю для інших громад, особливо в умовах післявоєнного відновлення, коли постає завдання створювати нові, дружні до дітей і сімей простори. У цьому сенсі досвід Комарської громади, навіть попри нереалізованість плану у великому масштабі, вже є цінним, адже показує: освітні ідеї здатні виживати й розвиватися навіть у найскладніших умовах.

Символічно, що сам образ ходіння босоніж в українській культурі пов'язаний із поверненням до автентичності, до коріння. У дитячих спогадах сільське літо часто асоціюється з босоніжними пробіжками травою чи піском. Перенесення цього досвіду у формат освітнього проєкту дозволяє перетворити ностальгійний образ на сучасну педагогічну

практику, що працює і на фізичний розвиток дитини, і на збереження культурної пам'яті. Тому навіть у нинішньому стані, коли проєкт реалізується лише на рівні родинних ініціатив, він має важливий смисловий вимір – збереження ідентичності, відновлення зв'язку з природою і формування перспективи відродження громади після звільнення.

Таким чином, «Босоніж до гармонії» – це більше, ніж проєкт однієї громади. Це приклад того, як на перетині науки, освіти та громадської активності виникають ідеї, здатні змінювати не лише освітній простір, а й суспільну свідомість. Його історія свідчить: навіть якщо фізична реалізація наразі обмежена, духовний і освітній сенс продовжує жити й поширюватися. У майбутньому, після перемоги, цей проєкт може стати основою для створення цілого мережива босоніжних доріжок у різних регіонах України – як символу відновлення, гармонії й єдності людини з природою. І вже сьогодні він є цінним внеском у дискусію про сучасні тенденції підвищення якості освіти, показуючи, що якісна освіта – це не лише технології чи стандарти, а й живий контакт із природою, культурою і власною громадою.

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ДОЗВІЛЛЯ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Тетяна Бицько,

*заступник директора з методичної роботи
комунального закладу «Чернігівська обласна
станція юних натуралістів»*

Сьогодні ми живемо в непростий час. Війна змінила життя кожного з нас, а особливо — наших дітей. Психологічне навантаження, обмеження в пересуванні, постійна тривожність — усе це не могло не вплинути на дитяче дозвілля. Та попри всі труднощі, ми, як педагоги продовжуємо надавати дітям підтримку, ми постійно шукаємо відповіді на запитання: Як підтримати дитину? Як зберегти в ній світло, віру та бажання розвиватися?

Одним із напрямків роботи нашого закладу є екологізація дозвілля дітей, оскільки це є й засобом емоційного відновлення дітей.

Екологізація дозвілля дітей — це цілісний підхід до формування екологічної свідомості через діяльність, яка поєднує природу, творчість і турботу про довкілля.

Попри труднощі, педагоги станції зберегли активну діяльність, адаптувавши її до безпечного формату. Керівники гуртків комунального закладу «Чернігівська обласна станція юних натуралістів» використовують такі форми екодозвілля: кешинги, воркшопи, екопікники, смартмоби, майстер-класи, фотопленери, вікторини, квести, віртуальні подорожі, екскурсії.

Кешинг (від англ. cache – схованка) – гра, суть якої полягає в пошуку скарбів, що можуть бути заховані як у приміщенні закладу, так і поза його межами. Вихованці, котрі виконують роль шукачів скарбів (можливе формування кількох груп, що змагаються між собою), використовуючи підказки (наприклад, записки) або/та відповідаючи на запитання чи виконуючи певні завдання, знаходять схованку за схованкою і, зрештою, дістаються до головного скарбу. Під час проведення кешингу «У пошуках скарбів природи» та інших гуртківці проявили активність, творчу ініціативу, вміння швидко знаходити вихід із складних ситуацій.

Воркшоп – захід, спрямований на навчання та напрацювання нових навичок. Часто в процесі проведення воркшопу учасники отримують знання самостійно. Педагогічний колектив комунального закладу «Чернігівська

обласна станція юних натуралістів» намагається активно співпрацювати з батьківською спільнотою. Наша мета показати дітям і батькам, як весело і гармонійно можна проводити час разом навчаючись, або роблячи суспільно корисну справу, формуючи при цьому здоровий емоційний клімат в сім'ї. З нагоди Міжнародного дня відмови від поліетиленових пакетів для вихованців гуртків та їх батьків було проведено воркшоп «Моя екоторбинка». Кожний учасник воркшопу створив свою унікальну екоторбинку та закликав всіх відмовитися від поліетиленових пакетів.

Екопікник — екологічна, інформаційна, сімейно-розважальна програма. До Всесвітнього дня прибирання на території станції було організовано екопікник «Разом дбаємо і відпочиваємо» для дітей та їх батьків. Учасники заходу прибрали територію екологічної стежки, взяли участь у цікавих екомайстерках з апсайклінгу. Захід завершився дружнім чаюванням.

Квест (англ. quest – пошук) – аматорське спортивно-інтелектуальне змагання, основою якого є послідовне виконання заздалегідь підготовлених завдань командами або окремими гравцями.

Під час проведення квесту «День зустрічі птахів», гуртківці дізналися про значення пернатих в екосистемах та житті людини, взяли участь в екологічному лото, провели спостереження за птахами за допомогою біноклів. Діти під час проведення квестів «Стежками еколенду», «Таємниці живої природи», «Пізнаємо природу», «Наші молодші друзі» вирішували логічні задачі, ребуси, кросворди.

Флешмоб (англ. flashmob – спалахуючий натовп, flash – спалах, mob – натовп) – заздалегідь спланована масова акція, зазвичай організована через Інтернет або інші сучасні засоби комунікації, у якій велика кількість людей (мобери) оперативного збирається у громадському місці, протягом декількох хвилин виконує попередньо узгоджені дії і швидко розходить. Гуртківці долучилися до природоохоронного флешмобу з висадки

дерев «Дерева Перемоги», та фотофлешмобу до дня захисту дітей «Щоб сонцю і квітами всміхалися діти».

Традиційною формою організації цікавого дозвілля є гра.

Гра – самостійний, дуже важливий вид діяльності здобувачів освіти, вона показує рівень організаторських здібностей здобувачів освіти, розкриває творчий потенціал кожного учня. В процесі гри розвиваються духовні фізичні сили дитини, її увага, пам'ять, уява, дисциплінованість, спритність, починається закладання любові до природи, навколишнього світу. Серед ігор особливе місце займають пізнавальні. Мета пізнавальних ігор спрямована на загальний розвиток дітей, розширення їхнього кругозору, пізнання навколишнього світу. З нагоди Дня позашкільця для гуртківців були організовані ігри «Природа рідного краю», «Відгадай рослини-символи України», «Сортуй сміття», «Від чого Земля радіє», які запалили у дітей вогник допитливості і любові до знань. Під час проведення гри «Сліпий ботанік» діти ознайомилися з рослинами своєї місцевості їх біологічними особливостями, цікавими фактами про них.

Анімалотерапія. В закладі працює куточок живої природи де проводяться тематичні та навчальні екскурсії для здобувачів освіти, під час яких відвідувачі ознайомлюються з видовим складом куточка живої природи, отримують консультації щодо утримання та розведення домашніх тварин, для гарного відпочинку дітей функціонує анімалотерапія.

Здобувачі освіти мають можливість поспілкуватися з тваринами погладити, доторкнутися і погодувати їх. Взаємодія з мешканцями куточка живої природи позитивно впливає на емоційну сферу дитини, сприяє прагненню до самоствердження, впливає на формування доброти та ставлення з повагою до всього живого.

Здоров'язберігаючі івенти на засадах збереження ментального здоров'я — це заходи, спрямовані на підтримку та зміцнення психологічного добробуту людини через створення сприятливого середовища, що сприяє зниженню стресу, емоційній рівновазі, розвитку навичок саморегуляції та усвідомленості. Тож, було організовано низку заходів, спрямованих на підтримку психологічного добробуту учасників, а саме: «Обрядові традиції українського народу до зимових свят», «Різдвяно-новорічна флористика», «Природа – наш дім», «Гарденотерапія», «Цілюща сила хліба» та творчі майстерні.

Тож, у воєнний час екологізація дозвілля – це необхідність та спосіб допомогти дитині зберегти внутрішній баланс та не втратити зв'язок із природою. Екологічне виховання – це виховання майбутнього. А сьогоднішній юннат – це завтрашній громадянин, який любить і цінуватиме природу рідного краю.

ГАРДЕНОТЕРАПІЯ: ЗЦІЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЧЕРЕЗ ПРИРОДУ

Пугачова І.Я.,

завідувач відділу сільського господарства

Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді

Анотація. У статті висвітлено роль гарденотерапії як методу зцілення та розвитку через взаємодію з природою. Показано її значення для збереження психічного і фізичного здоров'я дітей, зокрема в умовах воєнних викликів. Наведено приклади впровадження гарденотерапії у Полтавському обласному еколого-натуралістичному центрі учнівської молоді, де поєднуються освітні та реабілітаційні завдання. Зроблено висновок, що гарденотерапія сприяє формуванню екологічної свідомості, емоційної стійкості та гармонійної соціалізації.

В умовах сьогодення організація освітнього процесу стає викликом для всіх педагогів, зокрема тих, які працюють у закладах позашкільної освіти. Нині позашкільний заклад виступає як центр, що надає вихованцям психологічну підтримку, сприяє позитивному емоційному стану, сприяє спілкуванню, переключенню уваги, відволіканню від новин, зміцнює впевненість та відчуття належності до спільноти. Тому критично важливо адаптувати організацію роботи закладу та формувати освітній процес гнучко, забезпечуючи комфорт та безпеку як для дітей, так і педагогів.

Сучасні проблеми (війна, постійні тривоги, втрата рідних і друзів, зміна місця проживання) можуть негативно позначитися на самопочутті як дорослих, так і дітей. Дистанційне навчання призвело до збільшення часу, який діти проводять перед гаджетами, що теж негативно впливає на їх фізичне та ментальне здоров'я. Тому сучасні заклади освіти повинні не лише забезпечувати безпечне освітнє середовище, але і впроваджувати технології та методи, які допомагають відновити емоційний стан дітей, відволікти їх від негативних впливів навколишнього середовища, а також сприяти адаптації до соціальних умов і підтримувати їхнє психологічне та фізичне здоров'я.

Актуальною в цьому контексті є розробка ефективних методів педагогічної терапії, корекції, компенсації, ігротерапії та уроків у природі. Ці заходи спрямовані на збереження та відновлення фізичного, психічного, морального та духовного здоров'я дітей, а також на захист їх від стресогенних впливів, що виникають в умовах сьогодення. Для вирішення цих проблем

і використовують природотерапію.

Природне оточення (рослини, тварини, вода, повітря, сонце, холод, запахи, шум лісу тощо) здавна використовувалися пращурами для оздоровлення і профілактики захворювань.

Наші предки формувалися в природному середовищі і пристосовувалися до нього у процесі еволюції. З початку ембріонального зародження і до кінця свого життя людина контактує з компонентами навколишнього середовища (повітрям, водою, ґрунтом, продуктами харчування тощо).

Таким чином, життєдіяльність організму перебуває у безперервному динамічному взаємозв'язку з факторами навколишнього середовища. Ця взаємодія не повинна порушувати адаптаційних механізмів організму людини.

Під дією різних подразників внутрішнього і зовнішнього середовища людини в її організмі створюються безумовні та умовні рефлексії, що зумовлюють підтримання динамічної рівноваги, в основі якої лежить обмін речовин та енергії між організмом і навколишнім середовищем. Тому фактори навколишнього природного середовища мають ефективно впливати на здоров'я і забезпечувати нормальний перебіг усіх процесів життєдіяльності людини. [4]

Тому природотерапія — це не тільки оздоровчий вплив на організм людини засобами природи, а й сукупність народних знань, прийомів і методів використання лікувальних чинників природи для профілактики і лікування захворювань, для підтримки і зміцнення здоров'я. При цьому відновлення здоров'я через спілкування з природою полягає не тільки в значному поліпшенні фізичного та психічного стану, але й у підвищенні інтелектуальних здібностей дитини. [4]

Одним із напрямів екотерапії є гарденотерапія, це особливий напрям реабілітації за допомогою заохочення людей до роботи з рослинами. Назва говорить сама за себе: *garden therapy* (англ.) – лікування садом. [2]

Ще задовго до того, як з'явився сам термін «гарденотерапія», стародавні цивілізації вже інтуїтивно використовували сади як місця для зцілення тіла й душі. До прикладу, легендарні висячі сади Семіраміди, створені царем

Навуходоносором II, які стали живою оазою посеред пустелі і були покликані зцілити тугу його дружини за рідними зеленими горами.

«Сад – це безпечне місце з доброзичливою атмосферою, куди кожен може прийти. Рослини викликають відчуття миру і спокою. Для рослин не має значення, якого кольору шкіра людини, ходить вона у дитячий садок чи коледж, бідна вона чи багата, здорова чи хвора. Рослини будуть розквітати, коли про них піклуються. Таким чином, у саду кожен може знайти впевненість у собі». [1]

Заняття з гарденотерапії бувають активними і пасивними. Перші – це про безпосередній контакт з рослинами: висаджування, збирання, догляд. Наприклад, формування кущів – свого роду спосіб випустити агресію, але зробити це контрольовано і без шкоди для себе і оточуючих. Якщо поливати рослини не поспішаючи, це дивним чином заспокоює й наповнює внутрішньою гармонією – ніби людина відновлюється разом із ними. [5]

Пасивна гарденотерапія – це споглядання і спостереження за природою, за її звуками і запахами, станами, прислуховування до неї і до себе водночас, така собі медитація. Це підходить для людей, які хочуть побути наодинці і відновити внутрішній ресурс. [5]

Сью Стюарт-Сміт, британська психіатрична і психотерапевтка, багато років досліджувала терапевтичний ефект від взаємодії з природою. Результати своєї праці вона виклала у книзі «Садотерапія. Як позбутися бур'янів у голові», де навела чимало прикладів позитивного впливу садівництва на психологічний стан людини: поліпшення психічного здоров'я загалом, відчуття спокою і задоволення завдяки дії гормону окситоцину та вивільненню бета-ендорфінів під час турботи за рослинами, відчуття ефективності та подальше підвищення низької самооцінки. На її думку, існує багато способів, у які можна сублімувати чи творчо спрямувати гнів, тугу й розчарування, один із них – садівництво. Копання землі, проріджування рослин і виконання бур'янів – це форма піклування, в яких руйнацію можна використати заради росту. Обробіток землі впливає як на внутрішній ландшафт, так і на зовнішній, знімаючи агресію й позбавляючи від тривоги; по суті, це перетворювальне заняття. [3]

Однією з особливостей гарденотерапії є перебування на свіжому повітрі. Таким чином, денне світло не лише живить наш організм, а й сприяє виробленню вітаміну D у шкірі.

Сонячне світло, зокрема його синій спектр, допомагає налаштувати біологічний ритм сну й неспання, а також впливає на рівень синтезу серотоніну. Цей гормон покращує настрій, знижує агресію, підтримує здатність до співпереживання і сприяє більш виваженому, рефлексивному мисленню.

Фізична активність і гарденотерапія чудово поєднуються, адже робота в саду – це не лише догляд за рослинами, а й природна форма фізичних вправ. Було доведено, що «зелені вправи», як їх часто називають, ефективніше знижують рівень стресу й поліпшують настрій та самооцінку, сприяють виробленню ендорфінів, дофаміну й серотоніну – гормонів, що піднімають настрій і допомагають розслабитися. [3]

Частина задоволення від копання в саду – це запах вогкої землі. Аромат, відомий як геосмін, виділяється завдяки активності ґрунтових бактерій – актиноміцетів, і є приємним і заспокійливим для більшості людей. Нюховий центр людини надзвичайно чутливий до нього, ймовірно тому, що цей запах допоміг нашим доісторичним предкам знайти життєво важливі джерела. Крім поліпшення настрою завдяки фізичній праці й запаху, копання в саду допомагає регулювати рівень серотоніну за рахунок прямої дії інших бактерій у ґрунті. [3]

Коли ми виходимо збирати фрукти, квіти й інші рослини в саду, очікування винагород стимулює викид підбадьорливого дофаміну – так само воно витягувало наших палеолітичних предків із печер. Дофамін запускає види дослідницької чи пошукової поведінки, які необхідні для виживання й відіграють ключову роль у системі «винагород» мозку, що насправді радше схожа на систему пошуку, адже передчуття нагороди мотивує її більше, ніж сама нагорода. Це змушувало наших предків мисливців і збирачів уставати й іти досліджувати навколишню територію: якби вони чекали, поки зголодніють, їм забракло б енергії, щоб перетнути місцевість і дістати їжу. У результаті мозок еволюціонував, щоб винагородити нас за дослідження довкілля. [3]

Отже, бажання збирати, досліджувати, доторкатися до природи – це не просто короточасне задоволення, а еволюційно закладений механізм, який досі живе в кожному з нас. Саме завдяки йому ми отримуємо насолоду від перебування в саду, догляду за рослинами й очікування плодів нашої праці.

І сьогодні ми можемо свідомо використовувати ці природні механізми – зокрема через

гарденотерапію, яка поєднує фізичну активність, сенсорний досвід і емоційне заспокоєння.

Метод гарденотерапії в Полтавському обласному еколого-натуралістичному центрі учнівської молоді вже сьогодні є дієвим інструментом для формування екологічної свідомості, розвитку емоційного інтелекту та зниження рівня стресу серед дітей і підлітків. Водночас така діяльність природно поєднується з освітніми завданнями, зокрема — з дослідницькою роботою, яка є органічною складовою освітнього процесу Центру.

Дослідницька робота сприяє розвитку творчої особистості дитини, допомагає систематизувати, узагальнювати та поглиблювати знання у певній галузі освітнього предмету, а головне — вчить гуртківців застосовувати набуті знання на практиці.

Не менш важливою функцією науково-дослідницької діяльності є стимулювання учнів до пізнання світу, себе і себе в цьому світі. Саме в цьому контексті і відбувається взаємодія дитини з природою і усвідомлення того, що людина — частина природи і все живе на Землі є однією великою родиною. І саме в цих моментах прослідковується застосування методу гарденотерапії під час освітнього процесу в нашому закладі.

Вихованці гуртків «Рослини навколо нас», «Магія рослин», «Квітникарі» залюбки працюють на навчально-дослідних земельних ділянках та в плодово-ягідному саду: планують, закладають дослідні, висаджують рослини, доглядають за ними, збирають урожай.

Не втратити зв'язок з природою, особливо взимку, допомагає лабораторія квітництва та овочівництва. Вихованці разом з педагогами працюють над міні-проєктами. До прикладу, вирощують зелень, пророщують зерно як вітамінний корм для тварин, розводять кімнатні рослини, закладають міні-дослідні та вирощують квіткову та овочеву розсаду.

Працюючи з рослинами, чи то квітами, чи то з овочами, чи з плодовими культурами, вихованці відчують себе частиною природи, вчать дбати про неї та про себе.

Така робота має позитивний вплив на соціалізацію та адаптацію. Доглядаючи за рослинами, діти долають замкнутість та просто радіють життю, а це дуже важливий момент у реабілітації. Особливо цей метод найбільше підходить для дітей з особливими освітніми потребами, які відвідують Центр і є нашими вихованцями.

У рамках проєкту «Екотерапія для всіх», який започаткував Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді, було створено ряд локації на території закладу: «Лавандове поле» та міні-парк «Райський сад». Це пасивна гарденотерапія, бо відвідувачі мають можливість споглядати, спостерігати і насолоджуватися красою, медитувати.

Плануємо створити локацію «Сенсорна доріжка», де можна босоніж пройти різноманітними природними поверхнями, щоб отримати різні відчуття. І це буде сеанс активної гарденотерапії.

Люди, які з дитинства співіснують у гармонії з природою, живуть довше та якісніше. Вони демонструють вищий рівень активності, мають міцні соціальні зв'язки, частіше бувають у гарних місцях, харчуються здоровою їжею та рідше хворіють навіть у зрілому віці. І навпаки, ті, хто провів дитинство в обмеженому просторі, частіше інертні і малорухливі, втрачають зв'язок із суспільством, споживають нездорову їжу і мають більшу схильність до захворювань.

«Відчути себе живим і повним сил людина може тільки у природі» – відзначають учені з Університету Рочестера, штат Нью-Йорк.

Отже, природа є основним і невичерпним джерелом здоров'я, сили та творчого натхнення.

Список використаних джерел

1. Кравченко О.О., Міщенко М.С., Левченко Н.В. та ін. Соціально-психологічна реабілітація дітей та молоді з особливими освітніми потребами: інноваційні технології природотерапії: монографія /МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Умань: Візаві, 2020. 144 с.

2. Мосаєв Ю.В., Дерев'яноко Н.П., Григоренко О.С. Методичний посібник з питань впровадження гарденотерапії в Україні: методичний посібник. ГО „НАМ НЕ БАЙДУЖЕ”. Запоріжжя, 2020. 40 с.

3. Сью Стюарт-Сміт; пер. з англ. Яни Філоненко. Садотерапія. Як позбутися бур'янів у голові. Київ: Yakaboo Publishing, 2021. 328 с.

4. Технології природотерапії як засоби корекції здоров'я молодших школярів – [Електронний ресурс] режим доступу до URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/11_2015/39.pdf

5. Бодняк О. Стаття «Ходімо в сад: про гарденотерапію та психологічну реабілітацію».

ВИКЛИКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Бараболя Ольга Валеріївна,

*канд. с.-г. наук, доцент кафедри рослинництва
Полтавського державного аграрного університету,*

Ляшенко Віктор Васильович,

*канд. с.-г. наук, доцент кафедри рослинництва
Полтавського державного аграрного університету*

Євроінтеграційні процеси та глобалізація є тими основними чинниками, під впливом яких система вищої освіти в Україні зазнає суттєвих трансформацій.

Національна освітня модель стикається з необхідністю відмови від пострадянських підходів і водночас – із завданням інтегрувати європейські стандарти, зберігаючи при цьому власну культурну ідентичність [1].

У зв'язку з цим зовнішні виклики мають потужний і подекуди загрозливий вплив на формування освітньої політики України.

Гуманітарна криза, воєнні дії, що спричиняють масову еміграцію як висококваліфікованих фахівців, так і молоді, актуалізують потребу в глибокому переосмисленні засад освітньої політики та її ідеологічного підґрунтя.

Однак, не дивлячись на всі ці труднощі, освіта залишається одним з пріоритетних напрямків державної політики, і відіграє ключову роль у забезпеченні соціального, економічного, політичного, культурного й духовного прогресу як окремого громадянина, так і суспільства загалом.

Таким чином, освітня політика є невід'ємною складовою стратегії розвитку держави, що відображає її ціннісні орієнтири та прагнення до міжнародного співробітництва. Вона одночасно слугує індикатором готовності до збереження національних традицій у процесі входження в глобальний освітній простір [2].

На сучасному етапі стрімкого технологічного розвитку та нових викликів, національна освіта не може бути ізольованою.

Лише за умови комплексного переосмислення на всіх рівнях та зваженого, стратегічного підходу можливе ефективне реформування системи вищої освіти.

Особливої актуальності набуває проблема поєднання збереження національної ідентичності з наданням якісної, всебічної освіти у сучасному динамічному світі, де зростає мобільність населення, а обсяги щоденної інформації вимірюються мільйонами гігабайтів.

За останні роки, коли спостерігається вплив технологічних зрушень, поширення цифрових платформ і зростання масштабів інформаційних протистоянь, сформувалися певні глобальні освітні тенденції, які позначаються не лише на освіті в Україні, а й на її розвитку усьому світі [3].

Серед них варто виділити:

➤ загострення планетарних викликів, що вирішення яких можливе лише шляхом ефективного міжнародного співробітництва між державами та іншими суб'єктами глобальних відносин;

➤ підвищення темпів суспільного розвитку, що вимагає підготовки особистості до адаптації в умовах постійних змін;

➤ перехід до постінформаційного етапу розвитку, активізація міжкультурного діалогу й водночас – необхідність збереження культурної спадщини та ідентичності;

➤ формування нового типу світогляду серед молоді, який є відображенням вищезначених змін та трансформацій;

➤ посилення потреби в безперервному навчанні, яке стає необхідною умовою професійної конкурентоспроможності, а також чинником збереження психологічного добробуту в умовах нестабільності;

➤ поглиблення демократичних процесів, лібералізація суспільного устрою та розширення можливостей для особистісного розвитку, мобільності й самореалізації;

➤ стрімкий економічний розвиток, трансформації на ринку праці, глобалізаційні процеси в економіці, що створюють нову реальність — світ широких можливостей.

Цей комплекс процесів має глибокий загальний вплив на сферу вищої освіти. В нашій країні він ще більше посилюється, що зумовлено специфікою її геополітичного положення та наявністю внутрішньої структурної кризи. Це потребує цілісної та відповідальної реакції з боку освітньої політики держави [1].

Реалізація державної освітньої політики в Україні здійснюється на трьох основних рівнях: загальнодержавному, регіональному та місцевому. Кожен із них виконує свою роль у формуванні, впровадженні та адаптації реформ у сфері освіти, що є особливо актуальним в сучасних умовах соціальних і політичних викликів.

Найбільш болючим питань залишається зростання еміграції не тільки молоді, але і висококваліфікованих фахівців, яка суттєво збільшилася після початку повномасштабного вторгнення.

За даними щорічного моніторингу, що охоплює країни, в яких проводиться офіційний облік українських студентів, у 2014–2015 навчальному році за кордоном на денній формі навчалося понад 59 тисяч громадян України. На сьогодні не існує єдиної централізованої бази статистичних даних щодо цього показника, але та інформація, до якої є доступ, свідчить про стабільне зростання даного показника.

Так, за офіційними даними Міністерства освіти і науки України, у 2023 році близько 400 тисяч українських школярів перебували за кордоном, значна частина яких потенційно орієнтована на вступ до іноземних закладів вищої освіти. Наприклад, у Польщі українці становлять майже половину всіх іноземних студентів; у 2023–2024 навчальному році їх кількість сягнула понад 19 тисяч осіб.

Однак, незважаючи на тривожну тенденцію «відтоку мізків», міжнародна академічна мобільність, участь у програмах обміну, стажуваннях, здобуття освіти за кордоном розглядаються як позитивний аспект інтеграції у глобальний освітній простір, адже дає нові можливості для здобуття сучасних знань, розвитку фахових компетентностей та особистісного зростання [2].

Сучасні глобальні трансформації чинять незворотний вплив на освітню сферу та визначають вектор формування освітньої

політики. Україна в цьому контексті стикається з численними викликами політичного, економічного й культурного характеру. Актуальності набуває процес інтеграції у світовий, зокрема європейський, освітній простір. Проте на цьому етапі надзвичайно важливим залишається питання збереження національної ідентичності, мови, культурної самобутності та традицій.

Серед ключових пріоритетів реформування системи вищої освіти в Україні можна виокремити низку першочергових завдань, реалізація яких є необхідною умовою для підвищення ефективності освітньої галузі [3]:

➤ формування дієвої моделі фінансування вищої освіти, зокрема шляхом запровадження прозорих механізмів грантової підтримки;

➤ забезпечення високої якості освітніх послуг, розвиток інноваційних підходів та впровадження сучасних форматів надання вищої освіти;

➤ адаптація освітніх програм до актуальних запитів ринку праці, що передбачає тісну взаємодію між системою вищої освіти та сферою зайнятості;

➤ розширення автономії закладів вищої освіти шляхом впровадження відповідної політики управління та саморегулювання;

➤ гарантування рівного доступу до вищої освіти для представників усіх соціальних груп, незалежно від їхнього економічного чи географічного статусу;

➤ активне включення України до глобального, зокрема європейського, освітнього та наукового простору з метою підвищення конкурентоспроможності як національних закладів вищої освіти, так і їхніх випускників на міжнародному рівні.

Список використаних джерел

1. Бурдонос Л.І. Кризові явища в системі вищої освіти України. Молодий вчений. 2015. №2, С. 978–981.

2. Коваль К.О. Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. Вісник Вінницького політехнічного інституту, 2015. №2. С.162–167.

3. Бараболя О., Ляшенко В. Імітаційні освітні технології. Інноваційні підходи в освіті: інтеграція технологій, науки та практики у підготовці фахівців: матеріали 56-ї науково-методичної конференції викладачів і аспірантів. Полтава : ПДАУ, 2025. С.23-24

ІННОВАЦІЇ ТА ТРАДИЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ: ЯК ЗНАЙТИ БАЛАНС І ДОСЯГТИ ЯКОСТІ

Несмашна Валерія Сергіївна,

*педагог-організатор
комунальний заклад «Мереф'янський медичний ліцей»
Мереф'янської міської ради Харківської області*

Нотація. У статті розглядається питання поєднання інновацій та традицій в освітньому процесі. Визначено актуальність проблеми, роль традицій як основи якості освіти та інновацій як інструмента розвитку. Запропоновано практичні кроки для досягнення балансу між стабільністю і розвитком. Наголошено, що лише гармонійне поєднання коріння та крил дозволяє школі залишатися сучасною та водночас зберігати власну ідентичність.

Ключові слова: традиції, інновації, освіта, баланс, якість навчання.

Вступ

Сьогодні в українській освіті все частіше піднімається питання поєднання інновацій та традицій. З одного боку, очевидно, що без технологій і нових підходів школа не зможе залишатися актуальною в умовах швидких змін. З іншого — надмірне захоплення новациями або надто міцне тримання за «старе» може призвести до перекосів і втрати якості.

Отже, головне завдання сучасної школи — знайти баланс: зберегти перевірені часом традиції та водночас інтегрувати інновації так, щоб освітній процес відповідав викликам часу і водночас формував людину з глибокими цінностями.

Чому це питання актуальне?

Ми живемо в епоху стрімких змін. Штучний інтелект, цифрові технології, глобалізація — усе це впливає на життя з неймовірною швидкістю. Сучасні діти також інакші: вони мислять візуально, швидко обробляють інформацію, активно спілкуються у цифрових просторах. Водночас суспільство очікує від школи не просто знань, а підготовки креативних, відповідальних та зрілих громадян.

І все ж незмінною залишається основа: наші національні цінності, культура, виховання особистості. Саме вони надають освіті глибини та змістовності.

Традиції як база якості

Традиції — це коріння, яке живить дерево

освіти. Вони створюють відчуття стабільності, наступності та єдності поколінь. Шкільні ритуали — перший і останній дзвоник, посвята в ліцеїсти, тематичні свята — формують спільну історію та виховують почуття належності до спільноти.

Особливе місце займає класний керівник — наставник, що підтримує й надихає, стає прикладом для дітей. І жодна технологія не може замінити живе слово вчителя. Важливою складовою лишається й класична література, адже саме вона розвиває уяву, емоційний інтелект і вчить розуміти глибокі сенси. Традиції не дозволяють освіті перетворитися на хаотичний експеримент.

Інновації як інструмент розвитку

Водночас школа не може бути осторонь глобальних змін. Інновації — це не мода, а дієвий інструмент для розвитку. STEAM-освіта навчає критичного мислення та командної взаємодії. Цифрові технології — інтерактивні панелі, віртуальна реальність, онлайн-платформи — розширюють доступ до знань.

Проектне та змішане навчання дають можливість учням застосовувати знання в реальному житті. Партнерство з університетами, бізнесом і громадами готує їх до майбутньої професії. Якщо традиції — це міцне коріння, то інновації — це крила, які допомагають дітям летіти у майбутнє.

Баланс як формула якості

Баланс не завжди означає «порівну». Це гармонійне поєднання найкращих елементів. Традиційна дошка може чудово співіснувати з інтерактивною панеллю, диктант — із гейміфікованими завданнями, урок літератури — зі створенням подкастів чи буктрейлерів. А виховні години можна доповнювати соціальними та волонтерськими проектами.

Практичні кроки для школи

Щоб досягти балансу, школа може діяти в кількох напрямках:

1. Зберігати цінні традиції — вони формують культурну основу та виховують спільність.

2. Впроваджувати інновації обдуманно — не все нове є корисним, слід обирати те, що справді працює.

3. Експериментувати малими кроками — поступове впровадження дозволяє відстежувати вплив новацій.

4. Комбінувати різні підходи — класичні методи плюс сучасні формати створюють синергію.

5. Постійно аналізувати результати — баланс — це процес постійного вдосконалення.

Висновок

Традиції — це стабільність, інновації — розвиток. І лише їхнє поєднання створює освіту, яка готує людину майбутнього, не втрачаючи поваги до минулого. Завдання сучасної школи — не робити вибір між корінням і крилами, а гармонійно поєднувати їх.

Тоді школа залишатиметься місцем сили й місцем злету — простором, де формуються і цінності, і майбутнє.

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ТА ІННОВАЦІЇ У ПРИРОДНИЧІЙ ОСВІТІ: ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАННЯ

Горбань Н.І.,

учитель біології та екології

Слов'янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області

Самохвалова Л.В.,

учитель фізики та астрономії

Слов'янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області

Сучасні тенденції підвищення якості освіти в Україні, визначені Концепцією Нової української школи, передбачають переосмислення ролі вчителя та учня у навчальному процесі [3]. Основне завдання сучасного педагога полягає у створенні навчального середовища, яке робить процес здобуття знань особистісно значущим, цікавим і динамічним. Це дозволяє кожному учневі відчувати власну причетність до пізнавальної діяльності, бачити практичну цінність отриманих знань і формувати ключові компетентності, необхідні для успішної самореалізації в сучасному суспільстві.

Науковці підкреслюють, що ефективно формування ключових компетентностей можливе завдяки інтеграції особистісно орієнтованого навчання з методиками, які активізують внутрішню мотивацію учнів. Особистісно орієнтована модель освіти, заснована на ідеології дитиноцентризму, передбачає максимальне наближення навчання до здібностей, інтересів і життєвих планів дитини [1]. Це означає визнання її самобутності та самоцінності, врахування індивідуальних особливостей і створення умов морально-психологічного комфорту. У технології такого навчання важливу роль відіграє використання суб'єктивного досвіду, набутого дитиною до школи, а також організація

ситуацій, що стимулюють самовираження та ініціативність.

В умовах Слов'янського педагогічного ліцею організація освітнього процесу ґрунтується на особистісно орієнтованому підході, що враховує індивідуальні інтереси та здібності учнів, у поєднанні з компетентнісним підходом, який формує знання, уміння та практичні навички. Використання сучасних технологій, здатних робити навчальний процес інтерактивним та адаптивним, сприяє підвищенню мотивації учнів до вивчення природничих наук, зокрема біології та фізики, та дозволяє їм усвідомлювати значущість і практичну цінність здобутих знань, а також ефективно застосовувати їх у реальному житті.

Досвід показує, що природничі науки стають цікавішими для учнів, коли їхнє вивчення є зрозумілим, практичним і пов'язаним із реальним життям. Сучасні освітні технології урізноманітнюють навчальний процес і роблять його більш гнучким. Інформаційно-комунікаційні технології, командне та кооперативне навчання, STEM-освіта, гейміфікація, інтерактивні методи та моделювання роблять навчання більш наочним, динамічним і практично орієнтованим. Їхнє використання поєднує особистісно орієнтований підхід із розвитком логічного та критичного мислення, дослідницьких умінь та практичних

навичок, забезпечуючи інтеграцію знань і компетентностей, необхідних для сучасного життя.

Реалізація особистісно орієнтованого підходу у викладанні біології особливо ефективна для формування біологічної компетентності, екологічної грамотності та умінь досліджувати живу природу, а також усвідомлювати цінність збереження біорізноманіття. Уроки біології у Слов'янському педагогічному ліцеї часто набувають дослідницького характеру: учні самостійно обирають теми, планують і проводять експерименти, аналізують результати та роблять висновки. Практичні завдання пов'язані з реальним життям і місцевим середовищем, що дозволяє учням безпосередньо відчувати значення отриманих знань. Наприклад, учні можуть спостерігати за птахами та комахами, вести щоденники спостережень і фіксувати кількість видів та особин. Аналіз води місцевих річок або ставків допомагає визначати її хімічні та біологічні показники, виявляти організми-індикатори та оцінювати стан екосистеми. Також учні досліджують рослини рідного краю, створюючи гербарії, визначаючи види та простежуючи сезонні зміни. Дослідження взаємозв'язків у природі, наприклад, харчових ланцюгів у місцевих екосистемах, допомагає зрозуміти вплив людської діяльності на біорізноманіття. Використання сучасних технологій, таких як мобільні додатки для ідентифікації видів, фотофіксація спостережень та онлайн-бази даних, дозволяє учням аналізувати результати досліджень більш глибоко та системно. Крім того, учні розробляють проекти з охорони природи, пропонують рекомендації щодо збереження окремих видів рослин і тварин. Завдяки такому підходу уроки біології стають не лише джерелом знань, а й майданчиком для розвитку дослідницьких умінь, критичного мислення та відповідального ставлення до довкілля.

Фізика, як наука експериментальна, особливо сприятлива для інтеграції особистісно орієнтованого та мотиваційного навчання. Учні виконують дослідницькі роботи, наприклад, досліджують опір провідників різної довжини та товщини, перевіряють закон Ома, експериментально вивчають залежність сили струму від напруги, досліджують процеси теплопередачі та зміни станів речовини. Крім того, учні беруть участь в інтегрованих проєктах, наприклад, об'єднуючись у команди (групи), створюють макети «Енергоефективного будинку», де аналізують використання альтернативних джерел енергії, оцінюють теплоізоляцію та ефективність

освітлення, використовуючи штучний інтелект (ШІ), як потужний інструмент покращення процесу навчання. Виконання завдань у форматі квестів, таких як «Мандрівка в середину атома» під час вивчення теми «Атомна та ядерна фізика» або «Електричний лабіринт» при вивченні електричних кіл, сприяє активному засвоєнню матеріалу та розвитку логічного мислення. Учні також проводять експерименти з динаміки, вимірюють прискорення різних тіл, досліджують рух по похилій площині, моделюють падіння тіл у вакуумі, використовуючи симуляції Colorado, Vascak. Для розвитку командних навичок вони беруть участь у фізичних олімпіадах і наукових конкурсах МАН України, де презентують результати своїх досліджень.

Отже, особистісно орієнтоване навчання, що враховує індивідуальні інтереси особистості, її рівень підготовки, упровадження мотиваційних освітніх технологій, що забезпечують стійкий інтерес до вивчення природничих наук та підвищують якість засвоєння знань, показали високу ефективність у практиці Слов'янського педагогічного ліцею. Мотивація до навчання у цьому контексті не розглядається як окрема технологія, а формується як результат системної взаємодії вчителя та учня, заснованої на партнерстві, довірі та розумінні потреб і цінностей молоді. Поєднання особистісно орієнтованого підходу з інноваційними освітніми технологіями стимулює активне пізнання та сприяє розвитку ключових компетентностей. Завдяки цьому фізика та біологія перестають бути лише навчальними предметами й перетворюються на ефективний інструмент розвитку мислення, дослідницьких умінь, командних навичок та екологічної свідомості.

Список використаних джерел:

1. Бех І.Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади / І.Д. Бех. К.: Либідь, 2003. 344 с.
2. Зайцева Н. Інноваційні підходи до навчання природничих дисциплін у школі. Фізика та астрономія в школі. 2023. №1. С. 3–7.
3. Концепція Нової української школи. МОН України, 2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 13.08.2025)
4. Пометун О.І., Пироженко Л.А. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. URL: https://pedagogika.ucoz.ua/knygy/Suchasnyj_urok.pdf (дата звернення: 13.08.2025)

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІВ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ

Корольчук О.С.

методист Центру позашкільної роботи
Святошинського району міста Києва

Анотація. Стаття присвячена сучасним підходам до підвищення кваліфікації педагогів як ключового елементу реформування системи освіти. Аналізуються основні напрями професійного розвитку, зокрема цифрова трансформація, інклюзивна освіта, STEM-підходи, психоемоційна підтримка та інноваційні методики навчання. Особлива увага приділяється ролі позашкільних закладів освіти у формуванні компетентностей педагогів. Визначено основні виклики у процесі реалізації програм підвищення кваліфікації та запропоновано шляхи їх подолання.

Annotation. The article focuses on modern approaches to teacher professional development as a key component of educational system reform. It analyzes the main directions of professional growth, including digital transformation, inclusive education, STEM approaches, psychological support, and innovative teaching methodologies. Special attention is given to the role of extracurricular educational institutions in developing teachers' competencies. The main challenges in implementing professional development programs are identified, and solutions to overcome them are proposed.

Ключові слова: підвищення кваліфікації, професійний розвиток, цифрова трансформація, інклюзивна освіта, STEM-освіта, психоемоційна підтримка, позашкільна освіта, Нова українська школа.

Keywords: professional development, teacher training, digital transformation, inclusive education, STEM education, psychological support, extracurricular education, New Ukrainian School.

Сучасна система освіти в Україні переживає період трансформації, зумовлений глобальними викликами. Оновлення стратегії освіти має відбуватися на основі розуміння того, що сучасний педагог – агент змін, а саме:

➤ педагог майбутнього — це цифрово грамотний, психологічно стійкий, креативний професіонал, який прагне змін і втілює їх через приклад.

➤ підвищення кваліфікації має стати органічною частиною професійної ідентичності вчителя.

Підвищення кваліфікації педагогів є основою для забезпечення якісного освітнього процесу, адже сучасний учитель має поєднувати професійні знання, цифрові навички, емоційну стійкість та здатність до інновацій. Позашкільні заклади освіти, відіграють важливу роль у створенні умов для професійного розвитку педагогів. У новій інформаційній епосі педагог має бути адаптивним, мобільним, інноваційно мислячим. Підвищення кваліфікації — не разова подія, а системна, гнучка й адресна діяльність.

Актуальні виклики педагогічного зростання

Цифрова трансформація освіти. Педагог має не просто володіти ІКТ, а інтегрувати цифрові рішення в навчання (Zoom, Google Classroom, Canva, Padlet, OBS Studio, YouTube, Kahoot).

Психоемоційне вигорання. Потреба у психолого-педагогічному супроводі, усвідомленні меж професійної витривалості.

Воєнні реалії. Впливають на організацію освітнього процесу, формати роботи, безпеку учасників, мотивацію до навчання.

Ілон Маск, засновник Tesla й SpaceX:

«Навіть якщо ви не йдете до університету, ви завжди повинні вчитися. Ви повинні самостійно навчатися».

Аналіз потреб педагогів у підвищенні кваліфікації, проведений Інститутом освітньої аналітики (2023/2024), показує наступні пріоритети:

Цифрові компетентності: 85% педагогів потребують курсів із використання цифрових

технологій, зокрема інтерактивних дошок та платформ дистанційного навчання.

Інклюзивна освіта: 78% учителів зазначають необхідність підготовки з організації інклюзивного навчання.

STEM-освіта: 65% педагогів зацікавлені в курсах із проєктної діяльності та STEM-підходів.

Психоемоційна підтримка: 72% педагогів потребують тренінгів із профілактики вигорання.

Оновлені програми: 281 тисяча учнів 10–11 класів навчається за оновленою програмою «Захист України», що вимагає від педагогів нових компетентностей.

Цифровий світ — нове освітнє поле

Сатья Наделла, CEO Microsoft:

«Найважливіша навичка в епоху ШІ — здатність вчитися».

- Цифрові платформи, штучний інтелект, хмарні сервіси стали новими інструментами педагога.

- Вчитель стає навігатором у світі знань, а не єдиним джерелом інформації.

Ці тези підкреслюють необхідність комплексного підходу до розробки програм підвищення кваліфікації.

Малала Юсуфзай, лауреатка Нобелівської премії миру:

«Один учитель, один підручник, одна ручка можуть змінити світ».

Цифрова трансформація у професійному розвитку

Цифрові технології є рушійною силою сучасної освіти. Платформи онлайн-навчання, такі як «Prometheus», «EdEra» та «На Урок», стали основними інструментами підвищення кваліфікації педагогів. Згідно з даними Інституту освітньої аналітики за 2023/2024 навчальний рік, 85% педагогів зазначають потребу в курсах із цифрових компетентностей.

Освітянин має не лише оновлювати знання, а й формувати критично мислячих, вільних, самостійних учнів.

Кожен педагог — лідер думки, рушій трансформацій у суспільстві.

Отже, які основні напрями:

Офлайн-навчання: очні курси інститутів підвищення кваліфікації можуть і мають дати ширше поле для розвитку педагогів практиків. Замість нудних педрад можуть проводитися практичні методичні заходи на базі

конкретних навчальних закладів (за запитом керівника)

Онлайн-навчання: дистанційні курси дозволяють педагогам із віддалених регіонів брати участь у програмах підвищення кваліфікації.

Інтерактивні інструменти: використання гейміфікації, віртуальних симуляцій та хмарних сервісів, ширше використання можливостей штучного інтелекту (Google Workspace, Microsoft Teams) для створення цікавих сучасних навчальних курсів.

Кібербезпека: навчання безпечного використання цифрових ресурсів, що є актуальним в умовах зростання кіберзагроз.

Позашкільні заклади освіти активно використовують цифрові платформи для організації вебінарів, майстер-класів та тренінгів, що сприяють розвитку цифрових навичок педагогів.

Інклюзивна освіта як важливий напрямок розвитку

Інклюзивна освіта є ключовим напрямом сучасної української школи. За даними Міністерства освіти і науки України (2025), кількість учнів з особливими освітніми потребами (ООП) в інклюзивних класах зросла на 48% за останні п'ять років, що підкреслює потребу в спеціалізованих програмах підвищення кваліфікації.

Основні аспекти підготовки:

1. Адаптація навчальних матеріалів: педагоги вчать створювати індивідуальні освітні траєкторії для учнів з ООП.

2. Психоемоційна підтримка: тренінги з протидії булінгу та підтримки психологічного благополуччя учнів.

3. Співпраця: взаємодія з асистентами вчителів, психологами та батьками для забезпечення комплексного підходу.

Позашкільні заклади освіти сприяють розвитку інклюзивних компетентностей через організацію творчих гуртків, де учні з ООП можуть розкривати свої таланти в комфортному середовищі.

STEM-освіта: інноваційний підхід

STEM-підхід (Science, Technology, Engineering, Mathematics) є важливим інструментом розвитку критичного мислення та інноваційних навичок. За даними опитування «Освіта.UA» (2023), 65% педагогів висловлюють потребу в курсах із STEM-освіти.

Практичні ініціативи:

1. Проектне навчання: створення міжпредметних проєктів, які інтегрують науку, технології та творчість.

2. Технічні гуртки: у позашкільних закладах освіти мають діти секції з робототехніки, їх програмування та моделювання.

3. Конкурси та фестивалі: участь у заходах, таких як Всеукраїнський фестиваль «STEM-весна», психологічний фестиваль «Паросток» сприяє ширшому обміну досвідом.

STEM-програми в позашкільних закладах дозволяють педагогам не лише вдосконалювати власні навички, але й мотивувати учнів до інноваційної діяльності.

Формальна, неформальна та інформальна освіта

Сучасна система підвищення кваліфікації поєднує три форми навчання:

1. Формальна освіта: Курси від акредитованих суб'єктів підвищення кваліфікації (КВЕД 85.59) із видачею сертифікатів.

2. Неформальна освіта: Участь у вебінарах, семінарах, конференціях. За даними Інституту освітньої аналітики (2023/2024), 67% педагогів брали участь у неформальних освітніх заходах.

3. Інформальна освіта: Самоосвіта через професійні спільноти та обмін досвідом із колегами.

Психоемоційна підтримка педагогів

В умовах воєнного стану та високого рівня стресу педагоги потребують підтримки для запобігання професійному вигоранню. Згідно з опитуванням Інституту освітньої аналітики (2023), 72% педагогів зазначають потребу в курсах із психоемоційної підтримки.

Інструменти:

1. Техніки саморегуляції: медитація, дихальні вправи, арт-терапія.

2. Тренінги з комунікації: навчання ефективної взаємодії з учнями та батьками.

3. Профілактика вигорання: практичні заняття з відновлення психоемоційного ресурсу.

Позашкільні заклади освіти повинні активно впроваджувати тренінги з емоційного інтелекту, що сприяють психологічному благополуччю педагогів.

Сучасні умови (війна, диджиталізація, демографічні зсуви) вимагають переосмислення педагогічної місії.

Курси, менторство, самонавчання — інструменти, які виведуть освіту в країні на новий рівень.

Висновки

Підвищення кваліфікації педагогів є основою якісної освіти в умовах сьогодення. Позашкільні заклади освіти відіграють ключову роль у забезпеченні педагогів сучасними компетентностями. Цифрова трансформація, інклюзивна освіта, STEM-підходи, психоемоційна підтримка та орієнтація на статистичні дані дозволяють формувати вчителя, готового до викликів сучасності.

Отже, необхідно:

➤ розширити доступ до онлайн-курсів для педагогів із сільських регіонів.

➤ Інтегрувати модулі з психоемоційної підтримки в усі програми підвищення кваліфікації.

➤ Сприяти міжнародній співпраці для обміну досвідом на місцях.

➤ Розробити цільові програми з урахуванням статистичних даних про потреби педагогів.

Використані джерела

1. Міністерство освіти і науки України. Типова програма підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

2. Платформа «Prometheus». Курси підвищення кваліфікації педагогів. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://prometheus.org.ua>

3. Платформа «EdEra». Онлайн-курси для вчителів Нової української школи. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.edera.com>.

4. Державна служба якості освіти України. Рекомендації щодо організації інклюзивного навчання.

5. Всеукраїнський фестиваль «STEM-весна». Матеріали та програми. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://stem-ua.org>.

6. Інститут освітньої аналітики. Основні освітні статистичні дані (2023/24 навчальний рік). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://osvita.ua/school/91569>.

7. Міністерство освіти і науки України. Статистичні дані щодо інклюзивної освіти. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/statistichni-dani>.

ГЕЙМІФІКАЦІЯ ТА ДОПОВНЕНА РЕАЛЬНІСТЬ. ЯК AR/3D ЗМІНЮЄ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ В НУШ

Вікторія Сигоренко

*PhD, вчитель біології (вища категорія, методист)
Заклад загальної середньої освіти “Солонянський ліцей”
Солонянської селищної ради Дніпропетровської області, селище Солоне*

Сучасна освіта стрімко змінюється під впливом цифрових технологій, тому для нинішнього покоління дітей, які живуть у світі смартфонів, додатків та ігор важливо, щоб навчання було цікавим та інтерактивним. Біологія, як наука про життя, потребує не лише теоретичного вивчення, а й практичного дослідження процесів. Саме тому, гейміфікація та доповнена реальність (AR/3D) стають важливими інструментами Нової української школи, оскільки вони поєднують науку, гру та технології. Крім того, НУШ орієнтується на діяльнісний підхід – коли діти здобувають знання через дослідження та практичний досвід. Тому інтеграція ігор та доповненої реальності при вивченні біології дозволяє зробити матеріал більш зрозумілим, наочним і ближчим до повсякденного життя. Гейміфікація та AR/3D перетворюють урок на інтерактивне дослідження, де знання здобуваються легко і з цікавістю.

Гейміфікація – це навчання через ігрові елементи, де учні стають активними учасниками процесу, а не пасивними слухачами. Даний підхід передбачає формат змагання, де діти визначають, хто швидше чи правильніше виконає завдання. Діти рухаються від простого до складного долаючи рівні та проходячи місії. В кінці обов'язково нагорода – бали, медалі, значки або рейтинг класу. Гейміфікація – це завжди інтерактив, який досягається через квести, пазли, вікторини чи флеш-картки. Дана активність дозволяє вчителю швидко перевірити рівень засвоєння знань здобувачів освіти, формує вміння працювати в команді, розвиває увагу, критичне мислення, пам'ять, а також підвищує мотивацію та інтерес до вивчення предмета.

AR/3D – це поєднання доповненої реальності та 3D-моделювання, що створює ефект присутності віртуальних об'єктів у нашому фізичному світі. Дана технологія дозволяє дітям взаємодіяти з віртуальними об'єктами: їх можна обертати, масштабувати, “розрізати” на шари, вмикати анімації, підписи та голосовий супровід.

На уроках біології AR/3D стає незамінним інструментом, оскільки пропонує величезний вибір моделей та інтерактивних сцен. Клітинний та тканинний рівень легко дослідити за допомогою шарових та об'ємних моделей, поступово розглядаючи всі складові елементи. 3D-моделі органів дозволяють детально розглянути їх будову та функції, таким чином складні структури стають абсолютно осяжними. Важливі біологічні процеси стають зрозумілишими: кровообіг можна відстежити крок за кроком, імунну відповідь можна побачити у вигляді фагоцитозу, а принцип роботи суглобів різних типів – через візуалізацію згинання, розгинання та обертання, з урахуванням роботи зв'язок та м'язів антагоністів. AR/3D дозволяє порівнювати гістологічні мікрофотографії у поєднанні з просторовими моделями. Крім того можливі і дослідження завдяки віртуальним лабораторіям та експериментам.

Доповнену реальність та 3D-моделі можна поєднувати з різноманітними формами роботи: можна працювати фронтально з усім класом обговорюючи побачене, діти можуть виконувати самостійні роботи використовуючи інформацію з AR/3D, можна реалізовувати індивідуальні, парні або групові дослідження – пошукові, інформаційні або лабораторні.

При використанні AR/3D вчитель виступає в ролі фасилітатора, який має організувати та спрямувати навчальний процес. Під час роботи вчитель може ставити навідні або уточнюючі питання чи завдання, допомагати із технічними моментами, слідкувати за темпом та дотриманням таймінгу.

Інтеграція доповненої реальності може забезпечити реалізацію міжпредметного навчання. Наприклад, математика інтегрується через виконання завдань з обчислення кількості клітин у полі зору. Інформатика сприяє розвитку вмінь роботи з AR-додатками. Навіть мистецтво залучається при створенні інфографіки для інформаційного проєкту з використанням AR/3D-моделі. Крім того,

можна поєднати біологію з англійською мовою, оскільки є велике різноманіття AR/3D сцен з англомовним супроводом.

Проте перед вчителями можуть поставати різні виклики та обмеження. Не всі школи мають необхідні сучасні пристрої чи стабільний Інтернет. Це може одночасно обмежувати роботу всього класу або ускладнювати доступ до окремих додатків. Також потрібна якісна методична база зі сценаріями уроків, а вчителі мають володіти технічними можливостями програм.

Таким чином, очевидно, що гейміфікація та AR/3D – це не розвага, а потужний навчальний інструмент, що відповідає принципам Нової української школи, оскільки реалізує орієнтацію на активне залучення учнів та забезпечує інтегроване навчання. Використання даних технологій робить біологію ще більш наочною та захопливою, допомагає формувати ключові компетентності, підтримує інтерес до науки та розвиває дослідницький потенціал.

РОЗВИТОК ОБДАРОВАНОСТІ УЧНІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ СУЧАСНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Гальченко М.О.

*Ліцей «ЛІДЕР» Пришибської сільської ради
Кременчуцького району Полтавської області»*

У статті розглядається генезис розуміння феномена обдарованості. Представляються підходи вітчизняних та зарубіжних учених до вивчення цієї проблеми. Наголошується на соціальній значущості обдарованих осіб та необхідності їхньому всебічному розвитку, починаючи зі шкільних років.

Ключові слова: обдарованість, обдарована дитина, інтелектуальні здібності, геніальність, талант, здібна дитина.

Key words: giftedness, gifted child, intellectual abilities, genius, talent, able child.

*Biggaj людині крихітку себе,
за це душа наповнюється світлом.*

Л. Костенко

Постановка проблеми. Проблема вивчення психології обдарованих дітей є надзвичайно актуальною в наш час. Соціальні, технічні та наукові перетворення, які відбуваються в суспільстві, поставили перед системою освіти і психологічних служб, зокрема, гострі проблеми, однією з яких є проблема виявлення, розвитку та навчання обдарованих дітей. Феномен обдарованості, незважаючи на посилену увагу до нього представників різних галузей наукового знання, все ще залишається мало вивченим та, певною мірою, загадковим явищем.

Досвід і практика суспільного життя свідчать про те, що високоінтелектуальний потенціал нації – запорука найбільших успіхів у будь-якій сфері діяльності держави.

Ця проблема набула особливої актуальності в наш час, коли відбувається інтеграція в Європейське співтовариство, створюються умови для єдиного освітнього простору і стандартів. Питанням виявлення та організації роботи з обдарованими дітьми займалися вітчизняні та зарубіжні вчені: К. Брумфіт, П. Горей, Дж. Грахам, К. Джонсон, Б. Саймон, Є. Хокінс та ін. Мета цієї статті – окреслити специфіку роботи з обдарованими дітьми. Ю. Бабаєва,

А. Доровський, Н. Лейтес визначають термін «обдарованість» як [4]:

➤ якісне, своєрідне співвідношення здібностей, які забезпечують успішне виконання діяльності, які дають змогу компенсувати недостатність певних умінь за рахунок інших;

➤ загальні здібності або моменти здібностей, які обумовлюють ширину можливостей людини, умови та своєрідність її дії;

➤ сукупність задатків природних даних, характеристика ступеня вираженості й своєрідності природних передумов здібностей. Ж. Годфруа, А. Матюшкін, М. Мотков та інші розуміють «обдарованість» дитини, як вищий ніж у її однолітків за рівних умов, рівень сприйняття навчання і більш виражені творчі прояви.

Актуальність проблеми обдарованості, її соціальна значущість і необхідність глибокого вивчення окреслили тему цієї статті, метою якої є визначення і характеристика феномену дитячої обдарованості та особливостей її прояву на певних етапах розвитку.

Основний виклад теоретичного матеріалу. Одним із пріоритетних напрямів сучасної освіти є розвиток учнів, які мають потенціал до високих досягнень. Це відображено в таких базових державних нормативних документах:

➤ Концепція загальної середньої освіти, де першим з основних завдань загальноосвітньої школи названо «різнобічний розвиток індивідуальності дитини на основі виявлення її задатків і здібностей, формування ціннісних орієнтацій, задоволення інтересів і потреб» [4].

➤ Закон України «Про освіту», у ньому зазначено, що для розвитку здібностей, обдарувань і талантів дітей необхідно створювати класи з поглибленим вивченням предметів, спеціалізовані школи, гімназії [3, с.6].

➤ Національна доктрина розвитку освіти, тут відмічено, що «державна повинна

забезпечувати: формування в дітей сучасного світогляду, розвиток творчих здібностей і навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти та самореалізації особистості; створення умов для розвитку обдарованих дітей» [2, с. 46].

Поняття «обдарованість» походить від слова «дар» і означає особливо сприятливі внутрішні передумови розвитку. При цьому воно означає не лише високий рівень, а й деяку внутрішню настанову, напрям розвитку особистості [1, с. 3–5].

Узагальнюючи все вищезазначене та спираючись на власний педагогічний досвід, зауважимо, що під терміном «обдарованість» ми розуміємо високий рівень творчого потенціалу, який виражається, перш за все, у високій пізнавальній та дослідній активності особистості.

Обдаровані діти – майбутній цвіт нації, інтелектуальна еліта, гордість, честь України, її світовий авторитет. Недарма видатні діячі нашої держави надавали виняткового значення формуванню розумового потенціалу українського громадянства, вважаючи, що тільки еліта може просувати суспільство й державу до висот досконалості. І наше завдання полягає в тому, щоб дбайливо плекати таланти.

Кожна обдарована дитина — індивідуальність, яка потребує особливого підходу. Сприяння реалізації обдарування потребує організації особливого середовища, зокрема, спеціальної освіти, яка виходить, як правило, за межі навчання.

Тому на сьогодні одне із завдань кожного вчителя – активізувати можливості обдарованих дітей на уроках, урахувавши природу та психологічний механізм творчого розвитку дитини.

На наш погляд, обдаровані діти повинні бути об'єктом спеціальних педагогічних і соціальних програм, оскільки найбільші сподівання на покращення умов життя й розквіту нації пов'язане саме з обдарованою молоддю.

Слід зауважити, що тривалий час школа була орієнтованою на дитину із середніми здібностями, а робота з обдарованими дітьми лишилася осторонь. Перетворення, що відбулися у вітчизняній системі освіти за останні десятиліття (переорієнтація на гуманістичні, особистісно зорієнтовані та розвивальні освітні технології), вимагають змін до

організації роботи з учнями, які виявляють неординарні здібності. Тому нині з'являються освітні установи, навчальні й соціальні програми, громадські організації та фонди, головною метою яких є виявлення, навчання, розвиток обдарованих дітей.

Зрозуміло, що вже давно існували різноманітні погляди щодо навчання обдарованих дітей: було висунуто ідею прискореного навчання, створювалися спецшколи, спеціалізовані класи тощо. Слід відмітити, що в наш час ці починання знайшли своє відображення і втілення в сучасній школі, зокрема в організації шкіл і класів з математичним, художнім, гуманітарним та ін. нахилом, упровадженні нових навчальних дисциплін (логіка, розвиток продуктивного мислення та ін.), створення індивідуальних планів розвитку здібностей дітей педагогами-новаторами.

Останнім часом у світі панує тенденція відмови від створення спеціалізованих класів для обдарованих учнів, адже кожна така дитина переважну частину свого життя житиме в суспільстві, яке складається з людей різних типів. По суті, перевага надається профільному навчанню, це дає змогу не відокремлювати цих дітей від інших учнів, а вчитися разом із такими як вони, або ще здібнішими школярами.

Метою навчання учнів є забезпечення умов для їх інтелектуального, соціального, морального й фізичного розвитку, виховання громадян-патріотів, а також забезпечення базової освіти та підготовка до успішного навчання в школі II та III ступенів.

Тому ми вважаємо, що потрібно створити таку школу нового типу, яка б забезпечувала реальну індивідуалізацію без ізоляції обдарованих дітей від соціального середовища.

Зрозуміло, що обдаровані діти – особливі. Вони незвичайні за характером, за сприйняттям оточуючого тощо. Тому лише розуміння вчителем особистісної несхожості обдарованої дитини дає підставу виявляти й розвивати її творчий та інтелектуальний потенціал. Саме тому так важлива співпраця вчителя й психолога щодо виявлення таких дітей і вироблення особливого підходу до їх розвитку. Виявлення обдарованих і талановитих дітей – тривалий процес. Обдарована дитина лише тоді буде нарощувати свій потенціал, коли вчитель творчий, а навчальний процес цікавий, різнобічний та результативний.

Виявлення обдарованих дітей здійснюється в межах комплексного психологічного обстеження всіх учнів класу. Ця методика передбачає, крім психометричних методів, використання також методу спостереження та аналізу матеріалів, отриманих за допомогою анкетування батьків. Для систематизації та унаочнення результатів ми рекомендуємо використовувати «картки обдарованості». За основу було взято «Шкали для рейтингу поведінкових характеристик обдарованих дітей», розроблені під керівництвом Дж. Рензуллі [3, с. 8–9].

Такий підхід дає змогу при здійсненні психологічного дослідження врахувати пізнавальні, мотиваційні, лідерські та творчі характеристики учня. Таким чином створений банк даних допомагає простежити, як відбувається розвиток особистості, помітити зниження інтересу до навчання та здійснити корекційну роботу.

Потенціал обдарованості школяра в навчальній діяльності можна виявити методом спостережень. Високий рівень можна охарактеризувати за такими ознаками:

- має значний обсяг знань, великий словниковий запас, критичне мислення, розвинену інтуїцію;
- із власної ініціативи обирає складні завдання; самостійно переносить засвоєне в нові умови; установлює причинно-наслідкові зв'язки;
- виявляє приховані залежності, високу допитливість;
- здатний до творчих перетворень наявних умов та умов завдання;
- уміє інтегрувати й синтезувати інформацію, помічати тонкі відмінності, створювати гіпотези, робити висновки, висловлювати зміст досить складних ідей, аналізувати ситуацію перед тим як діяти, оцінювати процес, результат, наслідки.

Говорячи про роботу з обдарованими дітьми, не можна не пригадати слова К. Ушинського, який стверджував, що «учень – це не посудина, яку треба наповнити, а факел, який треба запалити» [4].

Навчаючи таких дітей, педагоги повинні не лише використовувати увесь свій досвід, спеціальні знання, а й постійно знаходитись в пошуку специфічних форм і методів роботи з метою розкриття й розвитку їх талантів, ефективного механізму включення здібного учня в навчально-виховний процес. Відомо,

що здібності дитини розвиваються під час ознайомлення зі змістом матеріальної й духовної культури, науки, техніки, мистецтва в процесі навчання.

Тому на уроках класів вчителю необхідно використовувати всі можливості освітнього процесу, щоб:

- розвивати пізнавальні можливості й навички, критичне мислення, допитливість;
 - розширювати обсяг отриманої інформації, навчати застосовувати засвоєний матеріал на практиці, установлювати причинно-наслідкові зв'язки;
 - формувати вміння робити висновки, інтегрувати та синтезувати інформацію, оцінювати як сам процес навчання, так і його результат, передбачати наслідки, міркувати, будувати гіпотезу, здатність аналізувати ситуації, прагнення до розв'язання складних проблем;
 - навчати розуміти складні ідеї, розрізняти тонкі відмінності, використовувати альтернативні шляхи пошуку інформації, застосовувати ідеї на практиці.
- Зрозуміло, що робота з такими дітьми має свою специфіку. Тому, працюючи з учнями, вчитель повинен:
- підхоплювати думки учнів, оцінюючи їх одразу, підкреслюючи їх оригінальність, важливість, стимулюючи інтерес до пізнання нового;
 - стимулювати й підтримувати ініціативу, самостійність учнів;
 - створювати проблемні ситуації, що вимагають пошуку альтернативи, сприяють розвитку здатності до прогнозування, уяви;
 - розвивати критичне сприйняття дійсності;
 - учити доводити розпочату справу до логічного завершення;
 - надавати можливість виконувати більше навчальних завдань із підвищенням рівня їх складності (але уникати перевантаження);
 - залучати вихованців до творчої діяльності під час проведення різних заходів, відкритих занять, свят;
 - під час опрацювання програмового матеріалу залучати дітей до творчої пошукової роботи з використанням випереджальних завдань, створювати розвивальні ситуації;
 - активно залучати дітей до участі в районних, обласних, всеукраїнських конкурсах, змаганнях, виставках;
 - впливати особистим прикладом.

Слід пам'ятати, що «своєчасно знайти, виховати й розвинути задатки і здібності у своїх вихованців, своєчасно розпізнати в кожному його покликання – це завдання стає тепер найголовнішим у системі навчально-виховного процесу» [5, с. 18].

Удосконалити навчально-виховний процес, роботу з обдарованими дітьми, дати їм міцні, ґрунтовні знання, озброїти їх практичним розумінням основ наук допомагають:

- олімпіади з базових дисциплін;
- змагання із творчого мислення;
- змагання із кмітливості та логічного мислення;
- конкурси: знавців математики «Кенгуру», природничий конкурс «Колосок», комп'ютерної грамотності «Бобер», знавців української мови імені Петра Яцика;
- інтелектуальні та рольові ігри: всеукраїнська українознавча гра «Соняшник», всеукраїнська природознавча гра «Геліантус», шкільні ігри – «Ланцюжок», «Так чи ні», «КВК», «Ерудит», «Поле чудес», «Брейн-ринг», «Вікторина», «Цікаві ребуси», «Що? Де? Коли?», «О, щасливчик!», «Цікаві кросворди», «Найрозумніший», рольові ігри – «У магазині» та ін.

Елементи змагань, що містяться в іграх, сприяють розвитку здатності творчо мислити, залучають дітей до активного життя. Розв'язуючи ребуси, кросворди, школярі поступово починають складати власні головоломки, що сприяють розвитку пам'яті, уваги, кмітливості, учаться самостійно працювати з літературою, аналізувати та систематизувати отримані дані, робити висновки.

Оскільки оптимальна реалізація здібностей учня значною мірою залежить від професіоналізму вчителя, його стилю діяльності, то для вчителів одним із головних завдань є вдосконалення методики викладання. Із цією метою кожному вчителю необхідно: створювати інформаційний банк даних дітей із різних напрямів діяльності, систематизувати матеріали періодичних видань із проблем дитячої обдарованості, відвідувати проблемно-тематичні семінари з метою систематичного підвищення майстерності, створювати методичні розробки, спрямовані на виявлення та розвиток обдарованих дітей, співпрацювати з діючими консультантами для вчителів, де залучено лікарів, психологів, методистів, готувати до друку матеріали з досвіду роботи, вивчати

рекомендації вчителів, які працюють з такими дітьми.

Отже, вчитель повинен бути – толерантним, чуйним, мати широке коло інтересів, бути жвавим та активним, володіти емоційною стабільністю, почуттям гумору, уміти переконувати, мати схильність до самоаналізу, знатися на особливостях психології обдарованих дітей, відчувати їх потреби та інтереси, виявляти гнучкість, бути готовим до перегляду власних поглядів і до постійного самовдосконалення, мати творчий, можливо, нетрадиційний особистий світогляд, бути готовим до виконання різноманітних обов'язків, пов'язаних з особливостями навчання обдарованих дітей.

Під час здійснення навчально-виховного процесу важливо звертати увагу на те, щоб:

- не вирізати обдарованих дітей за індивідуальні успіхи, а заохочувати до спільних занять з іншими дітьми;
- не приділяти забагато уваги навчанню з елементами змагання, оскільки обдарована дитина ставатиме переможцем, що може призвести до неприязні з боку решти учнів;
- не перетворювати обдаровану дитину на «вундеркінда».

Недоречне акцентування її винятковості може спричинити роздратованість, ревності друзів і однокласників.

Уроки не повинні бути однотипними, бо суворо регламентовані заняття таким дітям не цікаві. Робота з виявлення та розвитку обдарованості особистості тоді стане успішною, коли вона матиме системний характер, об'єднуватиме зусилля освітніх закладів та родини.

Найголовніше в сім'ях, де виховуються обдаровані діти – атмосфера пізнавальних інтересів самих батьків (у сім'ї багато читають, ходять на виставки, до бібліотеки, у музеї, не нав'язуючи свого інтересу). Така стратегія саморозвитку є найефективнішим прикладом для дітей.

Батьки повинні особливу увагу приділяти розвитку пізнавальних інтересів дитини, адже завдяки їм формуються основні інтелектуальні вміння, необхідні для засвоєння знань, закладається основа для подальшого успішного оволодіння знаннями. Сім'я повинна розвивати у своїх дітей прагнення до активної пізнавальної діяльності, зацікавлювати їх різними видами завдань (пошукових, логічних, ігрових).

Тому педагогам на батьківських всеобучах варто надати наступні рекомендації батькам щодо розвитку творчих можливостей дітей:

- підтримуйте бажання дитини працювати самостійно;
- не втручайтесь у процес творчої діяльності;
- давайте свободу вибору методів досягнення мети;
- визначайте раніше не визнані або не використані можливості дитини;
- створюйте умови для конкретного втілення творчих ідей;
- заохочуйте дитину до роботи в груповому творчому процесі;
- заохочуйте до роботи над проектами, запропонованими самою дитиною;
- не тисніть на дитину, створюйте вільну, невимушену атмосферу;
- схвалюйте результати діяльності в усіх галузях із метою спонукати бажання випробувати себе в різних видах діяльності;
- шануйте й відшукуйте потенційні можливості дитини, навіть якщо вона в чому-небудь відстає;
- демонструйте свій ентузіазм у якійсь діяльності;
- підтримуйте своїм авторитетом дитину;
- допомагайте знаходити в її фантазіях зв'язок із реальним світом;
- заохочуйте до спільної творчої роботи зі старшими.

Вчителі та батьки повинні вміти розпізнавати таланти, помічати в дитині найсильнішу рису, знайти в ній ту «золоту жилку», від якої починається розвиток індивідуальності.

Висновки. Отже, співпраця педагогів, психологів, батьків, соціальних робітників та орієнтація їх діяльності на вирішення цієї проблеми дозволять виховати відповідальну

особистість, яка здатна до самоосвіти й саморозвитку, уміє критично мислити, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем, буде прагнути використати всі свої таланти для змін на краще свого життя і життя своєї країни.

Кожен учень – індивід, особистість, що формується впродовж свого життя різними чинниками. Одним із цих чинників є навчальний заклад. Однолітки, друзі, викладачі – це той світ, де учень вчиться бути собою, розвивається, шліфує свої життєво необхідні принципи та поняття. І добре, коли в цей час поряд з учнем, який підіймається по власних сходинках успіху, йде творчий, активний, розумний колектив на чолі із вчителями-майстрами.

Література

1. Баришполь С.В. Рекомендації вчителям щодо виявлення обдарованих учнів / С . В. Баришполь // Початкове навчання та виховання (Осн.). 2012. №13. С. 2–5.
2. Гнідая С. Організація роботи з обдарованими дітьми / Софія Гнідая // Директор школи (Шк. світ). 2012. №16. С. 43–48.
3. Лісовенко Г. Система роботи з обдарованими учнями у початкових класах / Г. Лісовенко // Управління освітою (Шк. світ). 2009. №2. С. 6–11.
4. Робота з обдарованими дітьми: теорія, практика // Початкова освіта (Шк. світ). 2012. №24. Спецвипуск.
5. Робота з обдарованими дітьми: поради // Початкове навчання та виховання (Осн.). 2012. №2/3. С . 18.

100 РОКІВ РАЗОМ ІЗ ПРИРОДОЮ: ВНЕСОК БЕРЕЗІВЩИНИ У ЮННАТІВСЬКИЙ РУХ

Тетяна Вікторівна Клепанчук,

директор

*Комунальний заклад «Березівський міський центр дитячої та юнацької творчості»
Березівської міської ради Одеської області*

Шановні колеги, дорогі друзі!

Мені надзвичайно приємно сьогодні бути серед однодумців – людей, які об'єднані спільною справою, натхненням і великою любов'ю до дітей та природи. Ми святкуємо 100-річчя Національного еколого-натуралістичного центру – це сторіччя успіху, самовідданої праці, любові до природи й дбайливого ставлення до навколишнього середовища.

Для нас, представників позашкільної освіти, це ще й можливість згадати й відзначити свій внесок у велику справу виховання юних природолюбів.

Для мене це свято особливе адже чотири десятиліття я маю честь працювати у системі позашкільної освіти, 35 років очолювати творчий і самовідданий колектив, який несе світло знань, любові до рідної землі та відповідальності за майбутнє довкілля.

Історія Березівської районної станції юних натуралістів розпочалась у грудні 1969 року. З перших днів своєї роботи ми стали осередком юннатівського руху на Березівщині. Завдяки енергії й професіоналізму перших керівників – Чернової Людмили Володимирівни, Яровенко Антоніни Михайлівни, Щербакової Галини Михайлівни – було закладено міцний фундамент для плідної діяльності.

Наша станція завжди була у центрі екологічних ініціатив: школярі району створювали дендрарії, закладали живі огорожі, проводили озеленення ферм, шкіл, лікарень. У 1970-х юннати Березівщини посадили понад 70 тисяч дерев і кущів, заклали майже 40 км живих огорож, проводили виставки, семінари, святкові заходи на честь птахів і природи.

У 1980-х роках особливого значення набула дослідницька робота. Ми співпрацювали з науковими установами, проводили досліді з сортовивчення пшениці, соняшнику, ячменю, досліджували лікарські рослини.

Особлива гордість – наші вихованці, які неодноразово здобували перемоги на Всеукраїнських конкурсах, зльотах і виставках. 18 юннатів були нагороджені медалями ВДНГ СРСР.

У 1990-х роках станція стала ініціатором створення екологічної стежки, музею хліба, проведення районних екологічних конференцій та конкурсів. Ми працювали над збереженням історичної пам'яті та створили музей народознавства. Була започаткована робота кінолекторію, фітобару «Калинка», екологічного лялькового театру «Лісовичок» – форми роботи, які й досі залишаються актуальними.

Після реорганізації 1996 року ми стали частиною єдиного Центру дитячої та юнацької творчості. Це дало нові можливості: ми зберегли і розвинули ключові напрями роботи, сформували еколого-натуралістичний відділ, розширили охоплення дітей різних категорій, впровадили нові форми та методи роботи.

Особливу увагу сьогодні педагоги приділяють національно-патріотичному вихованню. З вихованцями ми проводимо акції вдячності Воїнам «Український оберіг щоб від куль завжди беріг», «Подаруй ЗСУ домашній Великдень», виготовляємо листівки, подарунки для учасників бойових дій, беремо участь в благодійних ярмарках.

Сьогодні в наших гуртках займаються сотні дітей, а педагоги центру проводять заняття гуртків, використовуючи різні форми роботи: практичні роботи у куточку живої природи, майстер-класи, вікторини, віртуальні подорожі, мультимедійні презентації, інтелектуально-розважальні ігри та природоохоронні заняття про рослин і тварин нашого краю, проводять роботи по благоустрою нашого закладу.

Ми пишаємося нашими педагогами – методистом Міхно Світлоною Георгіївною,

керівниками гуртків Урсатій Наталією Михайлівною, Сокаль Тетяною Миколаївною, Ковтун Ларисою Володимирівною – справжніми професіоналами, новаторами, творчими особистостями.

Вони здобувають перемоги в фахових конкурсах, отримують авторські свідоцтва, реалізують проєкти, які визнаються на всеукраїнському рівні.

Ми пишаємося своїм шляхом. Це шлях турботи про довкілля, любові до рідного краю,

шлях, який продовжуємо разом з вами – учасниками великого юннатівського руху.

Ми вдячні НЕНЦ за підтримку, за можливість бути частиною великої родини еколого-натуралістичного руху. Разом ми формуємо майбутнє – екологічно свідоме, відповідальне та гідне.

Зичимо усім натхнення, нових здобутків, а нашому рідному НЕНЦ – ще багато років плідної діяльності!

МОВА КВІТІВ НАДИХАЄ

*Наталія Василівна Антонюк,
директор*

*Лариса Анатоліївна Дугарчук,
керівник гуртка «Флористика та фітодизайн інтер'єру»
Ратнівського центру дитячої та юнацької творчості*

Екологічний напрям в Ратнівському центрі дитячої та юнацької творчості, який працює багато років засвідчує систему виховної, освітньої, практичної та дослідницької роботи з дітьми та учнівською молоддю, яка спрямована на формування екологічної культури, свідомого ставлення до природи та навколишнього середовища. Саме екологічні гуртки, екскурсії, дослідження, спостереження за природними об'єктами, висаджування рослин, догляд за зеленими зонами, проведення екоуроків, тренінгів допомагають сформувати свідому особистість з екологічним стилем мислення.

Сьогодні диктує нам нові тенденції та

підходи у роботі з дітьми. Флористика та фітодизайн в гуртковій діяльності цілком заслужено стали сучасним і популярним гуртком у позашкільному закладі, виявом особливого спілкування людини з природою через мову квітів.

Ми створили чимало методичних рекомендацій та теоретичних обґрунтувань, практичних доробок щодо створення флораріумів для дітей в закладах позашкільної освіти.

Квіти – вірші природи. Флористика – це синтез природи та мистецтва. З давніх часів природа була стимулом творчого натхнення у всіх видах мистецтва. Такий зв'язок

природи та мистецтва відіграє важливу роль в екологічному та художньо-естетичному вихованні і сприяє формуванню гармонійно розвиненої особистості. З давніх-давен люди вважали квіти одними з найпрекрасніших створінь на планеті Земля. На сьогоднішній день мало що змінилося. Ця любов і захоплення спричинили за собою виділення цілої науки, що вивчає квіти і складання композицій з них, що отримала мелодійне назва — флористика. Флористика — це візуальне мистецтво, тільки замість фарб використовують живі або штучні квіти, їх пелюстки і листя, дрібні суцвіття, окремі бутони і т.д. Така наука є проявом творчих здібностей людини, його уяви і фантазії, адже кожна композиція унікальна і єдина у своєму роді: не існує двох абсолютно ідентичних квіток або пелюсток. Композиції з квітів стають невід'ємним елементом на будь-якому святі: весіллі, тематичну вечірку, корпоративі. Крім того, слід зазначити, що квіткові витвори мистецтва можливо підібрати до будь-якого інтер'єру, а так само — створити їх власними руками.

Флористика стала одним із видів декоративно-прикладного мистецтва. Вона проявляється у створенні унікальних квіткових композицій, панно, колажів і букетів, використовуючи тільки природні матеріали (квіти, листя, трави, ягоди, горіхи і т.д.) в сухому, консервованому або живому вигляді. Початок флористики неможливо визначити точно, тому що квіти ще з давніх часів використовували як основний елемент прикраси власного житла. Порівняно недавно лише було дано назву цьому виду мистецтва. Не варто плутати поняття «флористика» і «квітковий дизайн». Друге визначення містить в собі створення композицій з квітів у вазах, кулях і кошиках, букетів зі зрізаних квітів. Зазвичай, люди, що працюють в сфері квітового дизайну, спрямовують свою діяльність на роздрібну торгівлю. Поняття «флористика» передбачає же культивування квітів і композицій з них. Варто зазначити, що даний термін неможливо віднести до бізнесу і продажу композицій. Оскільки флористика — не рід професійної діяльності, а стан творчої душі, що вимагає самовираження через прекрасний світ квітів.

Хочеться відзначити такий факт, що значення флористики в житті кожної людини з кожним днем зростає. Все більш популярною і помітною стає роль цієї науки у вихованні дітей. Крім того, що вона сприяє розвитку творчих здібностей і любові до природи, флористика дає можливість дітям проявляти свою фантазію, пробуджує бажання творити, при цьому наповнює їх маленькі сердечка щирою любов'ю до всього прекрасного. Кожна країна, а іноді і місто, мають свої особливості флористичного мистецтва, переваги у виборі кольорів. Для одних людей квіткові композиції це прикраса інтер'єру, для інших — весільний букет або бутоньєрка для нареченого. Окремі люди не уявляють своє життя без букетів з живих квітів, а хтось хоче бачити у себе на стіні панно або колаж із сухоцвітів. Як би там не було, флористика — надзвичайно різноманітна і неоднозначна наука. У ній кожен без винятку зможе знайти свій спосіб спілкування з природою, спосіб самореалізації і натхнення.

Флористика стала виявом особливої спілкування людини з природою через мову квітів. І спираючись на це, головним призначенням керівника гуртка-флориста стає завдання посередництва в цьому спілкуванні, бути провідником у дивовижний і недосяжний світ прекрасного.

Дійсно в нашому приміщенні цілий рік живе літо, бо тут завжди зеленіють і квітнуть квіти. Їх називають «кімнатними рослинами». Наші рослини — це маленькі, але справжні жителі тропічних лісів Індії, Бразилії, пустель Африки, Мексики. Відвідуючи різні куточки Землі, мандрівники привозили цікаві рослини, які приживалися у приміщеннях, оскільки там було тепло.

Щодня у нашому закладі діти бачать красу в природньому середовищі, творчо розвиваються, вчать самовиражатися та гартують впевненість та рішучість.

Нехай мова квітів надихає і дорослих, і малих, адже у кожній пелюстці — гармонія, у кожному стеблі — краса природи, у кожній композиції — частинка душі.

ФЛАГМАН ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ВОЛИНИ. КРІЗЬ ВИКЛИКИ ДО ПЕРЕМОГ

Останчук Валентина Агамівна,

директор

*Волинський обласний еколого-натуралістичний
центр Волинської обласної ради*

Позашкільна освіта займає вагоме місце в системі безперервної освіти і є її невід'ємною й унікальною ланкою, головна мета якої – створення умов для розвитку творчого, інтелектуального, духовного і фізичного розвитку дітей та учнівської молоді у вільний від навчання час, задоволення їхніх інтересів у професійному визначенні.

Історичний розвиток системи освіти підтвердив — значення позашкільної освіти, в основу якої було покладено принципи гуманізму, демократизму, єдності загальнолюдських і національних цінностей, безперервності, наступності, варіативності, добровільності, доступності та практичного спрямування, зростає як для окремої людини, так і для суспільства в цілому. Позашкільна освіта виконує вкрай важливі завдання, спрямовані на забезпечення потреб і мотивів дітей до пізнання і творчості; набуття, поглиблення та розширення компетентностей дітей та молоді, задоволення та розвиток їхніх потреб, інтересів та здібностей у вільний час, формування світогляду та системи ціннісних орієнтацій, національно-патріотичного виховання; виявлення, підтримка та розвиток обдарованих і талановитих дітей; фізичний, емоційний та інтелектуальний розвиток особистості; здійснення профорієнтаційної роботи, провадження допрофесійної підготовки відповідно до здібностей дітей; соціалізація дітей та юнацтва у вільний час тощо.

Заклади позашкільної освіти еколого-натуралістичного спрямування Волині мають давню та славну історію. Зародженню юнаківського руху в нашому краї сприяли землеробські осередки – сітка закладів, що навчали сільськогосподарській праці. Про зростання інтересу населення до проблем трудового екологічного виховання свідчить створена 26 березня 1945 року в смт Рожище агротехнічна річна школа. Для навчання в ній відбирали учнів із числа бідняцько-середняцької молоді. За навчальним закладом було закріплено 150 га землі та худобу. Саме тоді

були створені перші ланки по обробітку землі і догляду за тваринами.

Згодом, у 1946 році перед юними дослідниками природи відкрила свої двері обласна дитяча технічна і сільськогосподарська станція. У 1952 році згідно з наказом Волинського облвн від 25.07.1952 року з обласної дитячої технічної і сільськогосподарської станції було створено, як окремий позашкільний заклад, обласну дитячу станцію юних натуралістів, яку у 1993 році реорганізували у Волинський обласний еколого-натуралістичний центр. Він став головним і найбільш авторитетним закладом позашкільної роботи з біології, сільського господарства та охорони природи на Волині, потужним координаційно-методичним осередком еколого-натуралістичної роботи в області.

Сьогодні колектив Волинського обласного еколого-натуралістичного центру Волинської обласної ради вміло спрямовує роботу на створення належних умов для забезпечення рівного доступу до якісної позашкільної освіти кожній дитині, особливо у сільській місцевості. За останні 5 років охоплення дітей гуртковою роботою зросло до 75 відсотків. Освітній процес здійснюється у 50 громадах краю, де діти займаються у 96 групах за 48 напрямками. Триває процес розбудови системи позашкільної освіти у закладах освіти громад. Підписано Меморандуми про соціальне партнерство та творчу співпрацю із 35 міськими та сільськими територіальними громадами, вищими закладами освіти Волинської області. Розширюється співпраця і соціальне партнерство із науковими, громадськими установами і організаціями. У 2024 році підписаний меморандум про співпрацю з геологічним факультетом Львівського національного університету імені Івана Франка щодо співробітництва у сфері науково-дослідної, навчально-методичної діяльності в рамках здійснення наукового та навчального процесу.

Не припинилась еколого-натуралістична робота і в умовах воєнного стану. Ключовим

питанням постало-створення належних умов для забезпечення рівного доступу до якісної позашкільної освіти кожній дитині, а особливо внутрішньо-переміщених осіб.

Особлива увага педагогів спрямована на допрофесійну підготовку та професійне самовизначення учнівської молоді. На базі ВОЕНЦ спільно з науковцями Волинського національного та Луцького національного технічного університетів працює обласна очно-дистанційна Природнича школа за секціями: «Медицина», «Тваринництво з основами ветеринарії», «Акваріумістики та аквадизайну», «Юні аграрії і бджолярі», «Мала лісова академія», «Ландшафтний дизайн», організовано роботу виїзної еколабораторії практичних дій «Від платформи — до платформи», розвивається наукове дослідництво із агрохолдингом «Сингента», дослідною станцією імені О.Н. Соколовського, науковими лабораторіями Волинського національного університету імені Лесі Українки та Національного технічного університету Більше 100 випускників Школи стали студентами профільних закладів професійної та вищої освіти.

Колектив Центру впроваджує інноваційні форми і методи роботи, що має свою віддачу. Юннати Волині щороку здобувають 200–300 призових місць міжнародного, всеукраїнського рівнів. В середньому в рік проводиться близько 38 обласних, 39 Всеукраїнських та міжнародних конкурсів, учасниками яких є представники усіх 54 громад області. Волинь 9 разів (вісім в очному форматі та один дистанційно) приймала всеукраїнські масові заходи, що свідчать про високий рівень організації освітнього еколого-натуралістичного процесу.

Центр є координаційним осередком методичної роботи. Він координує роботу Ковельської станції юннатів, 25 відділів при комплексних закладах позашкільної освіти та закладах загальної середньої освіти територіальних громад.

Створена дієва методична платформа для підвищення фахового рівня педагогів та покращення еколого-натуралістичної діяльності в закладах освіти, залучення до заходів із збереження довкілля великої кількості дітей та дорослих. Одним із актуальних напрямків інноваційного розвитку природничо-математичної освіти є STEM-орієнтований підхід до навчання. 18 квітня 2024 року у Волинському

обласному еколого-натуралістичному центрі Волинської обласної ради відбулась всеукраїнська авторська онлайн педагогічна майстерня «STEM-світ інноваційних можливостей», учасниками якої було 187 педагогів України. У підсумку роботи заходу педагоги зазначили, що у Волинському обласному еколого-натуралістичному центрі формується STEM-освітнє середовище, де активно розвивається освітній процес, удосконалюються засоби навчання «по-новому», йде підготовка високопрофесійного педагога.

Волинський обласний еколого-натуралістичний центр Волинської обласної ради є одним із провідних закладів України, які активно впроваджують принципи сталого розвитку. Значущість цієї роботи була представлена на Всеукраїнській педагогічній ЕКО-майстерні «Освіта сталого розвитку», що відбулась 27 грудня 2024 року за підтримки Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді МОН України. Познайтись із досвідом волинян зареєструвалось 215 педагогічних працівників з різних куточків України. Ще раз педагогічні працівники закладу позашкільної екологічної освіти продемонстрували зразкову роботу, виховуючи молодь як соціально активних, економічно грамотних, відповідальних і толерантних громадян, готових до життя у світі сучасних викликів.

Проектна діяльність — одна з найперспективніших складових освітнього процесу, тому що створює умови творчого саморозвитку і самореалізації гуртківців та педагогів. З метою підвищення ефективності навчання, створення нових освітніх програм, розширення їх профільності та допрофесійної підготовки розроблена програма «Основи палеонтології». Пріоритетним завданням програми є навчання та залучення молоді до даної наукової галузі. Навчальною програмою передбачено формування базових компетентностей особистості: пізнавальної, практичної, творчої та соціальної.

У 2024 році у відділі зоології розпочала роботу фотостудія «Colibri», що стала новим центром творчого розвитку для молоді. Ця студія поєднує вивчення основ зоології з мистецтвом фотографії. Головна мета — навчити учасників не лише технічним аспектам фотосправи, але й естетичному погляду на природу. Особливості програми навчання у фотостудії: вивчення основ фотокомпозиції

та роботи з технікою (зокрема з макрофотографією для зйомки дрібних тварин і комах); практичні заняття на базі природних територій та у зоологічних куточках закладу; підготовка персональних і колективних фотовиставок, присвячених тематиці тваринного світу, що сприяє популяризації зоології серед широкої аудиторії; можливість участі у фотоконкурсах регіонального та всеукраїнського рівня.

Ще однією яскравою інновацією стало створення тематичних підкастів для YouTube-каналу закладу. Цей проєкт орієнтований на молодь, яка цікавиться акваріумістикою, дизайном акваріумів та сучасними підходами до догляду за акваріумними тваринами. Родзинкою проєкту є організація всеукраїнських та міжнародних виставок акваріумного аранжування, в яких беруть участь відомі професіонали акваріумної справи з усієї України та світу.

Такі новачки забезпечили інтеграцію сучасних технологій у навчальний процес, допомагають зробити навчання цікавим та актуальним для молодого покоління. Участь у проєктах сприяє розвитку креативності, формує естетичний смак і навички роботи з технікою, а також підвищує екологічну свідомість. На реалізацію проєктів було залучено 100 000 грн за рахунок спонсорів та меценатів.

Заклад активно впроваджує важливі грантові ініціативи, спрямовані на розвиток екологічної, соціальної та освітньої сфер. Подані проєкти мають стратегічне значення для регіону та враховують потреби широкого кола цільових аудиторій.

Проєкти «Школа ментального здоров'я», «Школа для лідерства» подані до Стратегії розвитку Волині, спрямовані на покращення психічного благополуччя та формування навичок саморегуляції серед дітей і молоді, передбачає формування освітнього середовища, що сприяє вихованню активних громадян, здатних брати відповідальність за прийняття рішень і позитивно впливати на суспільство.

Проєкт «Екологічна стежка – унікальна можливість екологічної культури» був поданий до Стратегії розвитку Волині. Його метою є створення унікального простору для підвищення екологічної свідомості та культури серед громадян. Реалізація проєкту стане корисною для закладів освіти, територіальних

громад області, осіб з інвалідністю, жителів Луцької громади, прилеглих територій, туристів та міжнародних партнерів.

Проєкти «Соціально-психологічна підтримка внутрішньо переміщених осіб засобами візуального мистецтва (фотографія)», «Коло перемоги: соціально-психологічна підтримка та реабілітація учасників бойових дій», подані на конкурс «Бюджет участі Луцької міської ради», має на меті надання психоемоційної підтримки військовим, які повертаються з ротації або проходять лікування у Луцьку. Як засіб терапії обрано мистецтво гончарства, що дозволяє учасникам відволіктися, переключитися та створити вироби власноруч. У межах проєкту передбачено організацію майстер-класів із гончарства, сеансів арт-терапії та випалювання готових виробів, що сприяє емоційному відновленню та творчій самореалізації учасників. Сума гранту: 250 тис. грн.

Проєкт «Еко-простір для юних дослідників», поданий на платформу «Час діяти, Україно!» для Волинської області, має на меті створення унікального простору для гармонійного розвитку дітей через екологічне виховання. Учасниками проєкту стануть діти, зокрема внутрішньо переміщені особи, сироти та напівсироти. У межах ініціативи планується організація занять і майстер-класів з екології та природознавства, проведення природничих екскурсій, створення інтерактивних експозицій і лабораторій. Проєкт забезпечить психологічну підтримку дітей із вразливих категорій, допоможе зменшити їхню соціальну вразливість та підвищити екологічну свідомість.

Ці грантові проєкти демонструють стратегічне бачення та відповідальність закладу перед громадою, сприяючи сталому розвитку регіону.

Колектив Волинського обласного еколого-натуралістичного центру у 2024 навчальному році в умовах воєнного стану спрямовував свою роботу і на волонтерську діяльність. Постійно проводиться збір коштів на потреби ЗСУ, організовується робота по виготовленню окопних свічок, енергетичних пакетиків, чаїв з різнотрав'я, листівки та подарунки воїнам. Проводяться спільні Благодійні акції з різними навчальними закладами області. Так, серед останніх акцій, спільно з Академією рекреаційних технологій і права 17.11.24 року був проведений

захід «Україна починається з тебе». Метою заходу став збір коштів на дрони для бійців Волинської соті бригади. Було зібрано 14 тис. грн. Крім того колектив перерахував 34 тис. грн. на допомогу ЗСУ.

Волинський обласний еколого-натуралістичний центр Волинської обласної ради разом із меценатом та партнером Сергієм Бохонко працює над великомасштабним екопроектом «Школа-щастя». Це проект-щасливого життя, який дає можливість жити в гармонії з природою, мирі, любові, вести здоровий спосіб життя, досліджувати в природі.

Один із основних етапів проекту — це відродження садівництва на Волині. Починаючи з 2016 року Волинським обласним еколого-натуралістичним центром Волинської обласної ради за сприяння мецената було отримано більше 3000 тисяч саджанців плодкових сортових дерев, кущів, які були висаджені при освітніх закладах територіальних громад області.

У 37 пришкільних садах області було відновлено та організовано дослідницьку роботу із садівництва. Діти здобувають практичні навички вирощування та дослідження плодкових культур, а також проводять спостереження. У численних масових заходах аграрного спрямування учні є переможцями обласних, Всеукраїнських конкурсів, фестивалів, зльотів, трудових акцій. Неодноразово за підтримки Сергія Бохонка спільно з Волинським обласним еколого-натуралістичним центром Волинської обласної ради та освітніми закладами громад області були проведені акції «Сади Перемоги».

В області функціонує 25 навчально-дослідних земельних ділянок, 8 з яких є зразковими, де впроваджуються експериментально-дослідницькі проекти: пермакультурний город-квітник, «Посади своє дерево», «Екосад Вусика», «Родинна тепличка» тощо.

Освітняни Волині нетрадиційно підійшли до питання розвитку тваринництва. Сьогодні запропоновано нові форми роботи: міні-ферми, родинні об'єднання, що діють у сімейних господарствах та творчі групи тваринників у закладах загальної середньої та позашкільної освіти.

Платформа відділу квітництва включає: площадки ландшафтного дизайну, галереї кімнатних рослин, зимові сади у закладах

освіти громад. Колекція кімнатних та оранжерейних рослин галереї кімнатних рослин Центру налічує близько 100 видів і сортів представників флори різних кліматичних зон. Галерея це прекрасна екскурсійна зупинка, яку щорічно відвідує понад 4 тисячі осіб.

Важливу роль відіграють учнівські шкільні лісництва як осередки профорієнтації. Волинський обласний еколого-натуралістичний центр спільно з лісівниками області координує роботу шкільних лісництв. Їх кількість постійно збільшується, що вимагає особливої уваги у наданні методичної допомоги, організації роботи раніше створених і нових учнівських об'єднань. Сьогодні в області нараховується 35 учнівських лісництв, що охоплюють близько 2000 школярів. За ними закріплено 12225 га лісу. З року в рік удосконалюється робота учнівських лісництв. В умовах воєнного стану Волинським обласним еколого-натуралістичним центром Волинської обласної ради спільно з лісівниками на базі Нуйнівського ліцею Сошичненської сільської ради за участю Нуйнівського учнівського лісництва, відбулося відкриття екологічного простору навчання і відпочинку «Зелений клас». Під час заходу учасники висадили алею з туй, яка стала символом майбутньої Перемоги України. Це не тільки символічний жест, але й обіцянка юних лісівників працювати над збереженням та розвитком нашого довкілля.

18 вересня 2023 року відбулося відкриття нового шкільного лісництва «Green Forest» на базі Нововолинського ліцею №9 Нововолинської міської ради. Під час відкриття була підписана угода про співпрацю між Волинським обласним еколого-натуралістичним центром Волинської обласної ради, Нововолинським ліцеєм №9 Нововолинської міської ради та філією «Володимир-Волинське лісомисливське господарство» ДП «ЛІСИ УКРАЇНИ». Варто зазначити, що випускники учнівських лісництв пов'язують своє професійне життя з лісовою галуззю.

У рамках виконання екологічної ініціативи Президента «Зелена країна» Волинським обласним еколого-натуралістичним центром Волинської обласної ради спільно з Волинською обласною організацією Товариства лісівників України (голова Олександр Рибчинський) разом із членами учнівських лісництв було проведено цикл

заходів до Міжнародного дня лісу, а саме: online конференція «Традиції та інновації у лісовідновленні»; на базі Колодяженської територіальної громади проведено екологічний івент, який включав майстер-класи, інфо-коучинг, тренінг та посадку хвойних дерев; екологічний квест «Лісове меморі». Впродовж 2024 року за фінансової підтримки Товариства проведено обласний зліт шкільних лісництв (залучено 4350 грн) та Всеукраїнський зліт юних лісівників в онлайн форматі, який відбувся у жовтні 2024 року. Учасниками заходу були представники 18 областей України. На подарунки переможцям залучили 100 тис. грн. Волинь вкотре продемонструвала високий рейтинг організації роботи.

На сьогодні нараховується понад 150 колективів екологічної просвіти, завданнями яких є: виховання в учнів любові до рідного краю; формування екологічної культури; пошук нових форм, методів і моделей організації еколого-просвітницької роботи; поширення кращого педагогічного досвіду щодо організації агітаційної еколого-просвітницької роботи. Щорічно змінюється тематика виступів. У 2024 році команда «Видра» Видраницький ліцей Забродівської сільської ради посіла I місце на Всеукраїнському конкурсі колективів екологічної просвіти. У 2025 році тема виступів була «Ми однієї сміливості», участь взяли всі 35 територіальних громад області,

що свідчить про актуальність і популярність конкурсу серед учнівської молоді.

Педагоги Центру системно та наполегливо займаються фандрейзинговою діяльністю з метою зміцнення навчально-матеріальної бази закладу. Залучено благодійних коштів у натуральних та грошових показниках на суму 108 тис. грн.

За останні 5 років колектив Волинського обласного еколого-натуралістичного центру Волинської обласної ради має численні подяки. Він нагороджений дипломом I ступеня Волинської обласної державної адміністрації за цілеспрямовану ефективну управлінську діяльність щодо розвитку творчих здібностей вихованців, грамотою міжвідомчої комісії з питань відпочинку та оздоровлення дітей, дипломом Національного еколого-натуралістичного центру за розробку і впровадження в навчально-виховний процес інноваційних технологій, грамотою Міністерства освіти і науки України за вагомий внесок у справу національного виховання дітей та учнівської молоді. У 2023 році колектив Центру нагороджений дипломом Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді «Флагман позашкільної освіти України» як абсолютний переможець відкритого рейтингу якості позашкільної освіти «Золота когорта позашкільників».

ДОСВІД ІЗ ПОЗАШКІЛЛЯ У ДОРΟΣЛЕ ЖИТТЯ

Шинкарук Галина Василівна,

*заступник директора з навчально-методичної роботи
Івано-Франківський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді
Івано-Франківської обласної ради*

Позашкільна освіта допомагає розвинути здібності та таланти дитини, які можуть бути корисними у її житті: як просто зараз, так і в дорослому, майбутній професії або допомогти визначитися з майбутньою професією. Але як цьому навчитися, чому саме позашкільна освіта відіграє важливу роль в утвердженні молодого людини у дорослому житті? Спробуємо розібратися.

Виходимо з того, що процес навчання у сучасних закладах освіти різних рівнів – від дошкільних до вищих має бути побудований таким чином, щоб не тільки дати дитині великий об'єм знань з різних предметів (і підтвердити це успішними результатами проведених тестів), а й максимально підготувати дитину до реалій самостійного життя, до вирішення конкретних життєвих ситуацій. Але дуже часто молоді люди, які мали досить хороші показники у навчанні у школі, виявляються не зовсім упевненими у самостійному житті. Чому так? Доки молода людина вчиться у школі, потім у закладі вищої освіти, її ведуть по шляху вчителі, викладачі, говорять, що та як робити, батьки підказують. Але настає момент, коли починається самостійне життя з купою конкретних життєвих ситуацій, коли самому треба соціалізуватися у колективі на престижній (сподіваємось) роботі. Щоб бути успішним на роботі, отримати кар'єрний ріст, слід володіти критичним мисленням, вміти сформулювати, обґрунтувати свою думку, відстояти аргументовано свою точку зору, грамотно вести дискусію та вміти працювати у команді, оперативно та аналітично працювати із значними об'ємами інформації, брати відповідальність на себе і, зрештою, справлятися із хвилюванням, не впадати у ступор на важливій презентації. Тут ніхто соломки не підстелить.

Саме кейс-технологія (case-study), або технологія ситуаційних вправ є інтерактивним методом навчання, який дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності. Метод заснований на навчанні шляхом вирішення конкретних

ситуацій – кейсів (з англ. case – випадок, ситуація, обставина). На відміну від традиційних методів навчання, кейс-технологія зорієнтована не на засвоєння знань, а на формування вмінь самостійно приймати рішення, знаходити правильні та оригінальні відповіді на проблемні питання; тут важливий не стільки кінцевий результат, скільки творчий процес його отримання.

Структура кейсу:

1. Опис реальної (або змодельованої) ситуації, опис проблеми чи конкретного випадку)

2. Чітко поставлене завдання

3. Набір нормативних, навчальних матеріалів, що дозволило б дітям чітко зрозуміти суть проблеми та надавала б усі дані та інформацію для пошуку її вирішення; зазвичай використовують доступ до мережі Інтернет.

Саме кейс-технологію ми використовуємо при проведенні обласного дитячого екологічного хакатону, де командам здобувачів освіти на відкритті заходу пропонується кейс, що містить у собі одну з глобальних чи локальних екологічних проблем, стосовно котрої у колах науковців, екологів немає чіткої думки про причини виникнення та шляхів вирішення. Команди впродовж визначеного часу працюють над вирішенням завдання та мають відповісти та обґрунтувати відповіді на ключові питання: можливу причину виникнення проблеми, небезпеку, яку несе для довкілля та людей, можливі шляхи вирішення проблеми та можливу участь школярів у вирішенні. Таких хакатонів проведено п'ять, ось приклади кейсів на деяких із них:

У своєму романі «Периферійні пристрої» американський фантаст Вільям Гібсон змалював недалеке майбутнє людської цивілізації, де з-поміж іншого дуже яскраво описані мешканці (люди) великої тихоокеанської сміттевої плями. Сьогодні то є просто щільна купа пластикового та іншого сміття, що плаває у відкритому океані. Запропонуйте та обґрунтуйте модель спонтанної натуралізації

великої тихоокеанської сміттевої плями і виникнення на ній та під нею екосистеми

Відновлення енергетичної системи України у повоєнний час передбачає також і перегляд підходів до використання джерел енергії для промисловості та побутових споживачів, ходять розмови про «децентралізацію» енергосистеми тощо. Запропонуйте ваше бачення принципів побудови енергосистеми нашої країни, зважаючи на потреби потужної економіки і звичайних споживачів, на можливості та доцільності використання викопних та відновлювальних джерел енергії, враховуючи переваги та ризики, роблячи акцент на максимальній екологічності енергетики України

Тварини, що потрапили у складну небезпечну ситуацію чи страждають від насилля та жорстокого ставлення, бездомні тварини. Проблема існувала завжди, за роки війни стала ще більш гострою. Як в цивілізованому суспільстві, яке сповідує принципи біоетики та моралі, має бути вибудована система дій держави, громадських інституцій, виховний процес у закладах освіти для запобігання проблемі та забезпечення захисту прав на життя та комфортне існування братів наших менших.

Важливо, що над виконанням завдань працюють діти без керівників, ментори мають можливість протягом роботи дітей над завданням оцінити їх роботу у команді. А потім відбуваються презентації командних проєктів та спілкування з менторами, які спонукали учасників обґрунтовувати та відстоювати свою точку зору. Задоволення від заходу діставали всі – і учасники, і члени журі, і організатори.

Ось такі позашкільні заходи, де діти тренуються використовувати набуті знання на практиці, тренуються перемагати хвилювання, відстоювати свою точку зору дають колосальний досвід для майбутнього самостійного життя. Тільки у позашкільлі можна придумати і проводити такі заходи, участь у яких піднімала б самооцінку дітей, давала поштовх до активного пізнання. Чим більше у житті дитини буде ситуацій, коли необхідно бути у центрі уваги, виступаючи перед ровесниками та дорослими, справлятися із

хвилюванням, мимоволі порівнювати себе з однолітками, слухаючи та дивлячись їх презентації, тим більше досвіду для майбутнього дорослого життя вона набуватиме, тим більше здібностей знаходитиме в собі і розумітиме шляхи удосконалення. Це навички самостійної роботи, не оглядаючись на дорослих.

Саме це ми спостерігали на проведеному нещодавно обласному конкурсі молодіжних екологічних стартапів, де учасники представляли проєкти покращення екологічної ситуації конкретно у своєму населеному пункті. А запитання у членів журі та у ровесників до команд були дуже гострі та проблемні. Не всі зуміли з ними справитися та відстояти власне бачення представлених ідей, але для того і працюємо, щоб діти отримували такий досвід.

Уже традиційним стає проведення обласної STEM-гри «10 соток», де учасникам пропонується уявити себе дорослими власниками земельної ділянки, де потрібно облаштувати власне житло, придумати спосіб господарювання та розмістити все, що потрібно для комфортного життя. Критеріями оцінювання було раціональне ведення власного господарства, використання екологічного та органічного землеробства. Свої проєкти учасники втілювали у схемах, малюнках і обґрунтовували перед членами журі свій майбутній замисел.

Погодьтеся, що навчання тільки тоді стає радісним і привабливим, коли діти самі вчать: проєктують, конструюють, досліджують, відкривають, тобто пізнають світ у повному розумінні цього слова. Пізнання через напругу своїх сил – розумових, фізичних, духовних можливо тільки в процесі самостійної навчально-пізнавальної діяльності на основі технологій сучасного навчання. Висока затеоретизованість навчальних курсів, класно-урочна система з її фронтальними методами, неможливість часто пов'язати набуті знання із практикою реального життя є тими проблемами сучасної освіти, які не дозволяють підготувати дитину до успішного дорослого, в тому числі і професійного життя.

КРИЗЬ ВИКЛИКИ ДО ПЕРЕМОГ!

Тетяна Олександрівна Коротка

комунальний заклад «Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» Херсонської обласної ради

2025 рік. Триває війна.

Сьогодні освітній процес у нашій країні відбувається під звуки сирен, часто під звуки обстрілів, зокрема, у регіонах, що розташовані поруч з лінією фронту, – таких як Херсон.

За містом, на лівому березі, стоять окопанти, тому наше місто, хоч і звільнене, по суті, залишається на лінії вогню.

Щодня вибухи, щодня руйнування, щодня постраждали.

Починаючи з першого дня війни перед нашим закладом «Центром еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» Херсонської обласної ради постає безліч викликів, які необхідно долати.

Але, попри відчай та страхи окупації, воєнні дії та складні життєві умови було і залишається розуміння триматись та, наскільки це від нас залежить, зберігати заклад для нащадків, щоб колись його стіни наповнились дитячим гамором, новими юними натуралістами, допитливими дослідниками та палкими любителями природи.

Центр продовжує функціонувати, виживати та попри все створювати умови для забезпечення освітнього процесу, популяризації позашкільної еколого-натуралістичної освіти в області.

Розуміючи значення матеріально-технічної бази для проведення дослідницької, експериментальної, освітньої та профільної проектної діяльності учнів, зусилля колективу спрямовуються на збереження рослин і тварин живого куточку, догляд за садом, декоративними деревами та кущами, квітучими багаторічниками, колекцією лікарських рослин навчально-дослідної земельної ділянки, кімнатними рослинами.

Адже саме такий аграрно-біологічний комплекс, створений в Центрі багаторічною працею кількома поколіннями педагогів є наочною лабораторією для практичної діяльності наших вихованців, бо саме тут гуртківці опановували знання з основ сільського господарства, знайомились з особливостями сільськогосподарських професій: садівника, овочівника, квітникаря, тваринника.

Тут плекались трудові навички з вирощування квітів, висадки дерев, закладання шкільки, догляду за тваринами живого куточку.

Тут, у взаємодії з об'єктами природи, діти займались дослідницькою роботою, результати якої представляли на обласних та всеукраїнських конкурсах.

Тут відкривали для себе дива природи діти та їх батьки, що приходили до нас на екскурсії, екологічні свята та майстер-класи.

В ці складні часи, в умовах освітніх втрат, спричинених порушенням нормальної діяльності закладу, ми продовжуємо підтримували зв'язки з закладами загальної середньої та позашкільної освіти, сприяємо залученню дітей області в міжнародних та всеукраїнських конкурсах природоохоронного, інтелектуального, творчого характеру, освітніх програмах Національного еколого-натуралістичного центру.

Прагнучи задовольнити запити та інтереси учнів до вивчення природи, озброївшись стратегіями виховання любові до навчання та життєстійкості в дитячих серцях, педагогічний колектив Центру впроваджує і власні освітні знахідки.

Чільне місце відведено питанням збереження біорізноманіття засобами пропагандистської, дослідницької, творчої роботи, реалізації конкурсів зі збереження довкілля та національно-патріотичного виховання.

Впродовж 2022–2025 років педагогами Центру започатковані та проведені обласні конкурси: «Кроки весни», «Місто Херсон – вільні разом», «Вишиванка єднає», «Відтворимо, примножимо, збережемо!».

Два роки поспіль, у формі дистанційної комунікації, реалізується проект екологічної школи літнього циклу «Цікава природа» для учнів молодшого та середнього шкільного віку.

Як освітня платформа, «школа» націлена на підвищення рівня екологічної освіти та формування у дітей практичних навичок сталого розвитку і споживання, основи екологічно-доцільної поведінки.

Шляхом створення навчальних

відеосюжетів, розрахованих на отримання емоційно-образної інформації про природу, ми прагнули розширювати та збагачувати уявлення дітей про явища живої та неживої природи, спонукати юних дослідників до власних спостережень у природі та пошуку додаткової інформації з інтернет джерел, а також створювати позитивно-емоційний настрій від духовного єднання з природою.

Тематика відеороликів наступна: «Записничок справ на літо», «Мелодії літа», «Цікавий світ моря», «Квіти для Маковійчика», «Цікаво про їжачка», «Світ комах. Коник стрибунець», «Милування літнім дощиком», «Мандрівка привітного жабеняти», «Зустріч з болотною черепахою» тощо.

На нашу думку, екологічна школа «Цікава природа» – це ефективний освітній майданчик, щоб допомогти дітям в подальшому пильніше придивлятися до об'єктів природи та насолоджуватись своїми спостереженнями, підтримати у дитині її вільний природний стан радості і довіри до життя.

Окрім того, у рамках Всеукраїнських природоохоронних акцій, для розкриття потенціалу дитини щодо її пізнавальної активності створено ряд відеороликів та презентацій: «Птах року: мартин звичайний», «Жук-олень. Жук-носоріг», «Конкурс «Годівничка», «20 березня – Всесвітній день горобця. Видовий склад» тощо.

Один із ефективних способів зацікавити дітей у навчанні – це спонукати їх до здобуття

практичних умінь та навичок шляхом самоосвіти.

Відтак, створено презентації, які надають ресурсну базу для практичного навчання, а саме: «Допомагаємо зимуючим птахам», «Абетка природничих знань. Штучні домівки для птахів: основні правила будівництва», «Штучні домівки для птахів: найбільш поширені «моделі».

Окрім того, були впроваджені такі форми взаємодії з дітьми як творчі онлайн-челенджі, майстер-класи та природоохоронні акції, спрямовані на підтримку психічного здоров'я, створення «позитивної атмосфери безпечного дитячого світу», релаксація.

Одні з них – челендж «Малюємо долонькою тварин», майстер-класи «Сонях пам'яті», «Квіти-первоцвіти», онлайн-акція «Всесвітній День прибирання».

Тож, розуміючи нюанси освітніх втрат, завдяки поєднанню інноваційних методів вивчення природи, емоційній підтримці, індивідуальному підходу до навчання, ми прагнули зробити свій можливий вклад у пом'якшенні впливу війни на навчальний процес дитини, допомогти наступному поколінню подолати труднощі та вирости стійкими, всебічно розвиненими особистостями з пристрасстю до навчання, яка перевершує труднощі сьогодення!

РОЗВИТОК ЮННАТІВСЬКОГО РУХУ НА КІРОВОГРАДЩИНІ

Кротенко О.М.

Комунальний заклад «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»

Сто років тому було засновано унікальний освітній і виховний рух, що об'єднав мільйони дітей навколо справи любові до природи, турботи про довкілля та пізнання живого світу. Юннатство стало школою життя, де зростають допитливі, відповідальні, дбайливі громадяни своєї держави.

У наші дні особливого значення набуває відповідальне ставлення людини до природи. Саме тому необхідно з раннього дитинства виховувати у дітей любов до природи, вчити з повагою ставитися до навколишнього світу, а також до інших людей. Перші знання про навколишній світ дитина отримує спочатку від батьків, а потім – у дитячому садку, школі, закладі позашкільної освіти.

Наш Центр став осередком натхнення, досліджень, інновацій і турботи про довкілля, допомагає здійснювати дитячі мрії і бажання, забирає дітей з вулиці й відволікає від нескінченних комп'ютерних ігор. Саме позашкільно нерідко дає путівку в життя – коли діти після кількарічних занять у центрах і гуртках остаточно визначаються зі своїм покликанням, роблять перші кроки до досягнення своєї мети – пишуть наукові роботи, беруть участь у всеукраїнських та міжнародних олімпіадах і конкурсах, виборюють призові місця.

Історія юннатівського руху зародилася понад сто років тому. Спочатку це були гуртки, де молоді хлопці та дівчата мали змогу на практиці осягнути основні етапи та певні тонкощі в галузях сільського господарства. На базах таких господарств та виробництв організовували спеціалізовані колективи юннатів за певними інтересами.

Паростки юннатівського руху на Кіровоградщині зароджувалися в 30-х роках. На базі обласної біологічної станції в Маловисківському районі запрацювали три перші юннатівські гуртки. А вже на початку 40-х ідея створення натуралістичних гуртків поширилась серед багатьох шкіл області, і кількість їх зросла з 3-х до 138. Юні натуралісти в той час займалися в основному озелененням міст і сіл, насадженням лісосмуг, охороною птахів та найбільш масово

допомагали колгоспам у догляді за сільськогосподарськими культурами.

Кіровоградська обласна станція юних натуралістів була створена у 1952 році. Першим директором станції був Тюрін Сергій Олександрович – великий природолюб за покликом душі. З перших днів роботи на СЮН Сергій Олександрович з великим ентузіазмом віддавав всі сили і знання на розбудову юннатівського руху на Кіровоградщині. Поряд з ним цією справою займалися ентузіасти юннатівського руху – методист Бабанський Ігор Тихонович та перший керівник натуралістичних гуртків Загреба В.І. Слід відзначити великий вклад у розбудову облСЮН відданих справі юннатівського руху перших її працівників Підковської Л.Д., Гришпун В.А., Овчинникова О.І., Полетаєва Ф.Є.

Робота з юннатами в той час проводилась, в основному, на земельній ділянці, яка мала площу 4 га, де гуртківці займалися навчально-дослідницькою роботою з ботаніки та сільського господарства.

Згодом, у 1959–1971 рр., станції юних натуралістів були відкриті в Голованівському, Гайворонському, Маловисківському, Новоархангельському, Новомиргородському, Новоукраїнському районах та у містах Олександрії і Світловодську.

Становлення і розвиток позашкільної екологічної освіти неможливі без участі в них талановитих, відданих своїй справі педагогів-новаторів. Тільки завдяки їм десятки тисяч юннатів Кіровоградської області оволоділи знаннями про навколишнє середовище, набули знань і досвіду розв'язання екологічних проблем, і нарешті визначились зі своїм подальшим життєвим шляхом.

«Справжній дослідник, експериментатор, видатний практик» – так можна охарактеризувати Семенка Івана Афанасійовича, педагога-новатора, який з 1955 року працював в Добронадіївській школі Олександрійського району. З його легкої руки закладалися шкільки плодівих культур, робилися щепи, плекалися саджанці, які стали не тільки основою нового саду біля школи, а й розповсюджувалися серед мешканців Добронадіївки,

навколишніх сіл, шкіл району. За досвідом до нього приїздили колеги з усієї України і завжди знаходили підтримку та нові ідеї.

У школі Іван Афанасійович крім викладання географії, біології, садівництва, городництва, керував і виробничою бригадою. Разом з учнями опікувався дослідними ділянками, заклав виноградник, розводив різні сорти чорної смородини, малини.

Починаючи з 1960 року при школах масово створюються навчально-дослідні земельні ділянки, шкілки плодкових і декоративних дерев, сади.

На базі Богданівської середньої школи № 1 Знам'янського району Кіровоградської області, яку очолював Іван Гурович Ткаченко з 1944 по 1979 рік, працювала науково-дослідна лабораторія з проблем трудового виховання і професійної орієнтації учнів сільської школи Інституту педагогіки України. Директор разом із своїм колективом розробив і апробував ефективну систему трудової підготовки учнівської молоді до суспільно корисної праці, до самостійного трудового життя.

В 60–70 роках в області успішно працювали 162 учнівські виробничі бригади, за якими було закріплено 6167 гектарів землі.

У 1963 році на базі облСЮН розпочинає свою роботу профільний табір «Юннат», в якому щорічно відпочивали та оздоровлювалися в 3 зміни до 200 юннатів області. Відпочинок юннатів поєднувався з роботою різноманітних гуртків, пізнавальних екскурсій, вивченням флори і фауни рідного краю та дослідницькою роботою на дослідній ділянці, в саду облСЮН. У 70–80 роках такі табори працювали в кожній другій сільській середній школі області.

У 80-х роках в області активізується природоохоронна діяльність юннатівських секцій, створених при обласній організації УТОП (Українське товариство охорони природи), голубих і зелених патрулів, екологічних постів. До роботи в таких об'єднаннях природоохоронців щорічно залучалися до 25 000 школярів області.

У кінці 90-х років внаслідок суспільно-економічних змін в державі, більшість станцій юннатів (Голованівська, Гайворонська, Маловисківська, Новомиргородська, Новоукраїнська) були реорганізовані в екологічні відділи та приєднані до багатопрофільних позашкільних закладів, або ліквідовані.

Обласна станція юних натуралістів за час свого існування перейменувалась тричі. В 1992 році Кіровоградська обласна станція юних натуралістів була перейменована в Кіровоградський обласний державний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді. В 2002 році в Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді. І вже з 2010 року наш заклад перейменовано на комунальний заклад «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді».

З 2001 року ОЦЕНТУМ очолює колишній юннат станції юних натуралістів Поркуян Олег Вікторович. В основу його управлінської діяльності покладено систему «Управління за результатами», яка базується на корпоративному стилі керівництва, що спирається на принцип врахування природовідповідних якостей кожної людини і особистісно орієнтований підхід до її діяльності для досягнення максимальних результатів.

На базі комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» працюють гуртки екологічного, біологічного, квітково-декоративного, сільськогосподарського напрямів. Щорічно в закладі організовується робота 35–37 гуртків, якими охоплено біля 750 вихованців.

На даний час позашкільна освіта в комунальному закладі «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості» здійснюється за напрямками: еколого-природоохоронний; дослідно-експериментальний; профорієнтаційний та реабілітаційно-оздоровчий.

Еколого-природоохоронний напрям діяльності обласного центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді зумовлений актуальними проблемами стосунків суспільства і природи. Головним завданням, яке ставлять перед собою педагогічні працівники центру, працюючи в цьому напрямку, є виховання молодого покоління, здатного гармонійно співіснувати з природою, раціонально використовувати і відтворювати її багатства, психологічно готового оберігати природу.

Реалізація цього завдання досягається залученням учнівської молоді до оздоровлення довкілля, участі у Всеукраїнських та регіональних масових заходах: День довкілля,

«Вчимося досліджувати та охороняти природу», «В об'єктиві натураліста», «Парки – легені міст і сіл», «День юного натураліста», «Юннатівський зеленбуд», «Парад квітів біля школи» та інші.

Залучення учнівської молоді до дослідницької роботи – найбільш ефективний засіб навчання і виховання, формування наукового мислення, а тому дослідно-експериментальний напрям є важливим в діяльності обласного центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді. У гуртках та творчих об'єднаннях школярів цього напрямку створюються умови для інтелектуального розвитку особистості. Система роботи в гуртках дослідницько-експериментального напрямку дає можливість вихованцям спілкуватися з професіональними науковцями, проводити свої дослідження на їх базі та за участі наукових працівників.

Науковий рівень дослідницько-експериментальних робіт, які школярі виконують в рамках Всеукраїнських конкурсів, проєктів, міжнародних освітніх програм забезпечується кафедрами вищих навчальних закладів регіону: біології, географії, хімії – Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка та кафедрою екології Центральноукраїнського національного технічного університету.

Одним із пріоритетних напрямів діяльності обласного центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді є профорієнтаційний. Головним завданням цього напрямку педагогічний колектив обласного центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді вбачає у формуванні готовності учнівської молоді до трудової діяльності в сучасних умовах.

Реалізація завдань профорієнтаційного напрямку відбувається також шляхом організації роботи учнівських лісництв, кількість яких за останні роки зменшилась до 24, серед яких активну діяльність здійснюють 13. Вихованці цих учнівських лісництв проводять практичну роботу по вирощуванню лісу, догляду за ним, збереженню, вивченню його законів, проводять дослідження, а також приймають активну участь у конкурсах, презентуючи свої дослідницькі та практичні здобутки.

В процесі роботи в шкільних лісництвах учні знайомляться не лише з лісом, а й з лісівничими професіями. Досвід показує, що

багато молодих спеціалістів, колишніх вихованців учнівських лісництв, закріплюються на роботі в лісогосподарській галузі.

Не менш важливим в діяльності обласного центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді є реабілітаційно-оздоровчий напрям.

Виховання свідомого ставлення до свого здоров'я, як найвищої соціальної цінності, формування засад здорового способу життя, зміцнення фізичного та психічного здоров'я дитини є головним завданням в діяльності обласного центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді, реалізація якого досягається шляхом системної роботи та організації оздоровлення дітей в профільних та з денним перебуванням таборах.

Педагогічні працівники комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» особливу увагу приділяють підтримці обдарованої учнівської молоді, залученню її до дослідницької роботи за завданнями науковців, участі в обласних та всеукраїнських дитячих науково-практичних конференціях, науково-освітніх проєктах, програмах, виставках, конкурсах, зльотах. З цією метою було проведено ряд заходів з школярами області: обласний конкурс-захист екологічних проєктів «Вчимося досліджувати та охороняти природу»; обласний етап Всеукраїнського конкурсу екологічних колективів «Земля – наш спільний дім»; обласний фестиваль «Українська паляниця», обласний зліт «Тобі Україно, наші знання та праця!» за номінаціями: «Юні господарі лісу» та «Майбутні майстри сільського господарства», обласний зліт юних екологів Кіровоградщини «EcoFest – 2025», обласний етап Всеукраїнського юннатівського природоохоронного руху «Зелена естафета».

Поряд з комунальним закладом «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» в області ефективно працюють Світловодська міська станція юних натуралістів та Станція юних натуралістів Торговицького навчально-виховного об'єднання Новоархангельської районної державної адміністрації Кіровоградської області.

Світловодська станція юних натуралістів була заснована 1 вересня 1959 року. На даний час її очолює Меркун Надія Іванівна.

В 1959–1962 роках станція юннатів знаходилась в с. Павлівка Новогеоргіївського району. В цей період працювали гуртки сільськогосподарського напрямку – трактористи та механізатори сільського господарства, а також гуртки юних натуралістів.

З 2 червня 1963 року станція юннатів переїхала в м. Кремгес і працювала переважно на базі шкіл міста. В цей час працювали такі гуртки: рослинники-ботаніки, овочівники, садоводи, квітникарі, зоологи.

З 1 жовтня 1969 року станція юннатів носить назву Світловодська станція юних натуралістів.

У 80-х роках зміцнюється матеріально-технічна база станції юннатів: збудовано теплицю, парник, крільчатник. В цей час збільшилась кількість гуртків, а також відкрилися гуртки нових напрямків: юних фотографів, селекціонерів-дослідників, квітникарів-селекціонерів. В цей період діяльності станція юних натуралістів виступає в ролі організаційного центру конкурсів, виставок, міських натуралістичних дитячих свят.

У 90-х роках в діяльності станції юних натуралістів особливо помітною стає природоохоронна робота. З'явилися гуртки «Охорона природи», активно працювали загони зелених та голубих патрулів. Налагоджена співпраця з Кирилівським лісництвом. Почали працювати гуртки «Юні лісівники». Станція юних натуралістів відіграла важливу роль як інструктивно-методичний центр позакласної позашкільної натуралістичної роботи. Керівники гуртків приймали активну участь в роботі методичних об'єднань біологів, організаторів позакласної роботи, вихователів-організаторів.

В серпні 1997 року станція юних натуралістів переїхала в нове приміщення. В цей період до 2000 року тут працювало щорічно 35 гуртків за 14 профілями: юні друзі природи, юні зоологи, юні акваріумісти, любителі свійських тварин, юні ботаніки, квітникарі-аранжувальники, любителі зеленої архітектури, юні екологи, природознавство для дошкільників, а також: юннати-краєзнавці, валеологія, юні умільці, природа в літературі та мистецтві – програми цих гуртків є авторськими, створеними педагогами СЮН.

На даний час станція юних натуралістів має чудовий міні зоопарк – наукову базу для занять гуртків акваріумістів, юних зоологів, любителів свійських тварин.

Гуртківці станції юннатів були активними учасниками IV Всеукраїнського дитячого екологічного конгресу «Живи, Земле», який відбувся влітку 1999 року в м. Києві в Українському державному еколого-натуралістичному центрі учнівської молоді. Юннати Світловодської СЮН брали активну участь у розробці статуту та символіки Всеукраїнського дитячого екологічного парламенту (ДЕП), за що були запрошені до участі в його роботі.

За роки існування станції юних натуралістів тут працювали віддані своїй справі педагоги: Осиченко Василь Сергійович, Скрипка Світлана Павлівна, Горова Олександра Йосипівна, Кулик Тетяна Петрівна, Коліщак Людмила Миколаївна, Чорноусько Ольга Миколаївна.

В Новоархангельському районі школою екологічного виховання для юних любителів природи протягом багатьох років була і залишається Новоархангельська станція юних натуралістів, заснована у 1970 році, першим директором якої була Логвиненко Галина Леонідівна. В джерелах інформації та на зустрічах натуралістів до нині добрим словом згадують одного з початківців організації юннатівського руху – Дмитра Антоновича Сандуленка, вчителя Надлацької середньої школи.

У 1982 році на основі дослідницької роботи з учнями та за сприяння місцевих і районних органів управління Сандуленко Дмитро Антонович створив на базі Надлацької школи науково-практичну лабораторію «Мала Тимірязівка». Юні тимірязівці досліджували рідкісні рослини, вивчали біологічні особливості сортів картоплі в місцевих умовах, займалися вирощуванням насіння різних сортів квітів. В «Малій Тимірязівці» була своя агрохімлабораторія, методичний кабінет, музей Хліба, кабінет технічних засобів, живий куточок, метеорологічний куток, кабінет екологічного виховання школяра, дослідна теплиця, навіть свій міні-дендропарк. На її базі проводилися конференції, виставки, натуралістичні заходи з питань охорони природи, районні та обласні методичні об'єднання вчителів біології, працював методичний центр екологічного виховання школярів району «Природа».

Сьогодні – це Станція юних натуралістів Комунального закладу «Торговицький ліцей імені Є.Ф. Маланюка» Новоархангельської

селищної ради Голованівського району Кіровоградської області (філія), яка об'єднує школярів віком від 5 до 16 років. З 2024 року заклад очолює Яценко Юлія Сергіївна.

Одним із перспективних засобів розвитку здібностей, таланту дитини є народна творчість, а саме: українська вишивка, робота з соломкою, писанкарство. Відновлення традицій рідного краю – це перший крок до виховання почуття гордості за свій народ, його історію, культуру. Вихованці на заняттях розширюють знання про українські народні свята, прикмети, оволодівають елементами

умінь та навичок на споконвічних традиціях.

Збереження навколишнього природного середовища в наш час є надзвичайно актуальним. Відповідальними за його стан є як нинішнє, так і прийдешнє покоління, яке ми повинні виховати справжніми захисниками всього живого на Землі.

Історія написана поколіннями юннатів, триває – попереду ще багато досягнень та добрих справ на благо рідної неньки України. Нехай юннатівський рух і надалі об'єднує серця тих, хто любить природу, вірить у науку та будує екологічно свідоме майбутнє!